

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยการพัฒนาระบบการจัดการร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาช้างป่าออกนอกพื้นที่
อนุรักษ์บนฐานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น รอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง จังหวัดเลย

โดย
นายจิรัชย์ อาคะจักร และคณะ

ธันวาคม 2563

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการการพัฒนากระบวนการจัดการร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาช้างป่า
ออกนอกพื้นที่อนุรักษ์ บนฐานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
รอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง จังหวัดเลย

คณะผู้วิจัย

1.นายจิรัชย์	อาคะจักร
.2นางรชยา	อาคะจักร
.3นายสถาพร	ทองปิ่น
.4นายพสุธร	เพชรไพร
.5นายสุรเดช	พรมวิเศษ
6.นายอรุณ	ทานิสุทธิ
7.ว่าที่ร้อยตรีสมภูมิ	คะสุวรรณ
8.นางสาวอลิสรา	คัมภีรานนท์
9.นายยุทธนา	วงศ์โสภ

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

คำนำ

รายงานความก้าวหน้าของงานวิจัยภายใต้โครงการ การพัฒนาการจัดการร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาช้างป่า ออกนอกพื้นที่อนุรักษ์บนพื้นฐานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นรอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง ในช่วงระยะ 6 เดือนที่ผ่านมา ผลปรากฏว่า สถานการณ์ช้างป่าของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง 186)ตัว ได้มีการเคลื่อนที่ออกหากินอำเภอ/ในพื้นที่เกษตรกรรมของชุมชนในพื้นที่อำเภอวังสะพุงภูหลวงอำเภอภูเรือ จังหวัดเลย โดยชนิดพืชที่/ออกหากินได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง ถั่วลิสงและถั่วเหลือง เป็นหลัก โดยเฉพาะในพื้นที่อำเภอภูหลวง ช้างป่าจำนวน ตัว ได้ออกมาหากินอยู่ในพื้นที่ชุมชนโดยไม่กลับเข้าไปพักนอนใน 43ป่าเขตภูหลวง จนส่งผลกระทบต่อชาวบ้านในหลายหมู่บ้านซึ่งคณะนักวิจัยภายใต้โครงการดังกล่าว จึงได้มีการวางแผนการทำงานพร้อมๆไปกับการสร้างกระบวนการเรียนรู้งานวิจัยท้องถิ่น ควบคู่ไปกับการแก้ไขปัญหาช้างป่าที่กำลังเผชิญอยู่ในขณะนี้

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาภายใต้กระบวนการศึกษาวิจัยท้องถิ่น ก่อให้เกิด นักวิจัยท้องถิ่นที่สามารถเข้าใจ บริบทของชุมชนกับช้างป่าที่ออกหากินนอกเขตป่าภูหลวง ก่อให้เกิดความพยายามในการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาและบรรเทาความเดือดร้อนให้กับชุมชน อาทิ การได้รับค่าชดเชยเยียวยาสำหรับเกษตรกรที่ได้รับความเสียหายจากช้างป่า การรวมกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบจากช้างป่า เพื่อจัดทำโครงการขอรับวัสดุ อุปกรณ์ ในการป้องกันช้างป่า จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การระดมทุนเพื่อสนับสนุนกิจกรรมชุดอาสาฬะเฝ้าระวังช้างป่า การจัดตั้งชุดเฝ้าระวังช้างป่า อ. ภูหลวงขึ้น โดยนายอำเภอภูหลวง มีคำสั่งแต่งตั้งราษฎรเป็นชุดอาสาฬะเฝ้าระวังช้างป่า ทำหน้าที่ช่วยเหลือพนักงานเจ้าหน้าที่และราษฎรในชุมชน ที่ได้รับผลกระทบจากช้างป่า การประสานงานกับทส.จเลย. เพื่อหาแนวทางสนับสนุนเกษตรกรปรับเปลี่ยนอาชีพหรือลดการปลูกพืชดึงดูดช้างป่า (มันสำปะหลัง/ถั่วเหลือง)การสร้างอาชีพทางเลือกของนักวิจัยท้องถิ่น(การเลี้ยงผึ้ง) นอกจากนี้ ชุดองค์ความรู้จากการเฝ้าระวังช้างป่า ที่นักวิจัยยังสามารถนำไปถ่ายทอดให้กับพื้นที่อื่นที่ประสบปัญหาในลักษณะเดียวกัน ต่อไป

ทั้งนี้ ในช่วงระยะเวลาที่เหลืออยู่ของโครงการ ยังมีกิจกรรมที่จำเป็นต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วย

- 1.การขยายเครือข่าย ความร่วมมือ การเฝ้าระวังป้องกันช้างป่า โดยนักวิจัยท้องถิ่น พร้อมทั้งการ/การปลูกผักหวานป่า)แสวงหาแนวร่วมหรือองค์กรสนับสนุนทางเลือกในการประกอบอาชีพที่ลดแรงดึงดูดช้างป่า (เกษตรผสมผสาน/วนเกษตร/การเลี้ยงผึ้ง
- 2.สรุปบทเรียนรูปแบบป้องกันช้างป่าที่มีประส/เฝ้าระวัง/วิธีการ/แนวทาง/ทรัพยากร ปลอดภัยทั้งคนและช้าง
- 3.ทดลองค้นหาวิธีการ สร้างแรงดึงดูดให้ช้างป่ากลับเข้าไปใช้ประโยชน์ในเขตภูหลวงนานที่สุดโดยการ/มีส่วนร่วมกับชุมชน
- 4.การเสริมสร้างศักยภาพของนักวิจัยท้องถิ่นให้เข้มแข็งและเป็นแกนนำในการแก้ไขปัญหาช้างป่าได้อย่างต่อเนื่อง

สารบัญ

	หน้า
สารบัญ	(1)
สารบัญตาราง	(2)
สารบัญภาพ	(3)
บทที่ 1 บทนำ	1
บทที่ 2 ผลการดำเนินงาน	9

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 จำนวนและช่วงอายุของช้างป่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง	11
ตารางที่ 2 ข้อมูลชนิดป่าภูหลวง ข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดิน พ.ศ. 2554	13
ตารางที่ 3 จำนวนประชากรแยกรายอายุ ตำบลท่าศาลา อำเภอกู่เรือ จังหวัดเลยเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2562	14
ตารางที่ 4 จำนวนประชากรแยกรายอายุ ตำบลร่องจิก อำเภอกู่เรือ จังหวัดเลยเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2562	14
ตารางที่ 5 จำนวนประชากรแยกรายอายุ ตำบลทรายขาว อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย เดือน ธันวาคม พ.ศ. 2562	15
ตารางที่ 6 จำนวนประชากรแยกรายอายุ ตำบลภูหอ อำเภอกู่หลวง จังหวัดเลย เดือน ธันวาคม พ.ศ. 2562	15
ตารางที่ 7 ผลผลิตพืชเศรษฐกิจปี 52/53	16
ตารางที่ 8 สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปี ๒๕๖๑. จังหวัดเลย	16
ตารางที่ 9 จำนวนและโครงสร้างประชากรช้างป่าออกนอกพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง	21

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 ตำแหน่งการปรากฏของช้างป่าและพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการเป็นที่อยู่อาศัยของช้างป่า	12
ภาพที่ 2 กิจกรรมประชุมกระบวนการเตรียมทีมและสร้างทีมวิจัยท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม วันที่ 31 ตุลาคม 2562	18
ภาพที่ 3 ร่องรอยที่เกิดจากพฤติกรรมของช้างป่าที่เคลื่อนที่ในชุมชน บ้านวังมน ต.เลย.ภูหลวง จ.ภูหอ อ.	19
ภาพที่ 4 ร่องรอย(รอยตีน) ของช้างป่าช้างป่าในชุมชน บ.วังมน ต.ภูหอ อ.ภูหลวง จ.เลย	20
ภาพที่ 5 แผนที่เส้นทางการเคลื่อนที่ของช้างป่าในปัจจุบันและการสร้างแนวทางการป้องกันตนเอง และจุดเฝ้าระวัง/ด่านช้างป่าข้ามถนนในชุมชน ต.ภูหอ อ.ภูหลวง จ.เลย	20
ภาพที่ 6 เรียนรู้เส้นทางการเคลื่อนที่ของช้างป่าปัจจุบันและแนวทางการป้องกันตนเองจากช้างป่าใน ชุมชน ต.ภูหอ อ.ภูหลวง จ.เลย	20
ภาพที่ 7 ระดมความคิดและวิเคราะห์เส้นทางการเคลื่อนที่ของช้างป่าปัจจุบันและแนวทางการ ป้องกันตนเองจากช้างป่าในชุมชน ต.ภูหอ อ.ภูหลวง จ.เลย	21
ภาพที่ 8 แผนที่แสดงตำแหน่งพื้นที่ที่ช้างป่าภูหลวงออกหากินในพื้นที่เกษตรในและนอกพื้นที่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวงปี 2562	23
ภาพที่ 9 เส้นทางการออกหากินหลักของช้างป่าในบริเวณพื้นที่ บ.วังมน ต.ภูหอ อ.ภูหลวง จ.เลย	23
ภาพที่ 10 ตัวอย่างลักษณะรูปพรรณช้างป่าออกนอกพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวงแบบรายตัว	24
ภาพที่ 11 การปฏิบัติหน้าที่ของชุดเฝ้าระวังช้างป่า หมู่บ้านวังมน ตำบลภูหอ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดเลย	26
ภาพที่ 12 ทีมเฝ้าระวังช้างป่าวังมนตรวจสายไฟ มิเตอร์ไฟ	27
ภาพที่ 13 ชุดเฝ้าระวังช้างป่าวังมนตรวจรั้วไฟฟ้าและบันทึกเส้นทางการเคลื่อนที่หากินของช้างป่า	27
ภาพที่ 14 เจ้าหน้าที่ อบต.ภูหอ ส่งมอบรั้วไฟฟ้าโซล่าเซลล์และแสงสว่างโซล่าเซลล์ให้กับหมู่บ้านวังมน ตำบลภูหอ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดเลย โดยนักวิจัยท้องถิ่นทำหนังสือขอรับการสนับสนุน (20 ธันวาคม 2562)	30
ภาพที่ 15 คำสั่งแต่งตั้งราษฎรเป็นชุดอาสาเฝ้าระวังช้างป่า	33
ภาพที่ 16 รายชื่อชุดเฝ้าระวังช้างป่าบ้านสวนปอ ตำบลแก่งศรีภูมิและบ้านไร่สุขสันต์ ตำบลเลยวังไสย์ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดเลย	34
ภาพที่ 17 บัญชีเพื่ออาสาเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวงขอเปิดบัญชีเงินฝากออมทรัพย์ “ กลุ่มอาสาสมัคร เฝ้าระวังช้างป่าภูหลวง ”	34
ภาพที่ 18 นักวิจัยท้องถิ่นจัดการแสดงดนตรีเพื่อระดมทุนเพื่อชุดอาสาเฝ้าระวังช้างป่า	34
ภาพที่ 19 กิจกรรมทำโปงเทียมของชุดอาสาเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวงพร้อมด้วยจิตอาสาอำเภอกุฉินารายณ์	39
ภาพที่ 20 การตรวจติดตามผลจากการจำลองการฟื้นฟูแหล่งที่อยู่อาศัยของช้างป่า โดยทีมพี่เลี้ยงนักวิจัย	40

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 21 ที่การลงมือปฏิบัติจริงแบบมีส่วนร่วมระหว่างผู้นำชุมชนและชาวบ้าน	41
ภาพที่ 22 ที่การลงมือปฏิบัติจริงแบบมีส่วนร่วมระหว่างผู้นำชุมชนและชาวบ้าน	43
ภาพที่ 23 เลี้ยงและนักวิจัยท้องถิ่นพร้อมเครือข่ายเข้าพบท่านผู้ว่าราชการจังหวัดเลย นายชัยวัฒน์ ชื่นโกสุม	46
ภาพที่ 24 เลี้ยงและนักวิจัยท้องถิ่นร่วมติดตามปัญหาช้างป่าในชุมชนกับท่านผู้ว่าราชการจังหวัดเลย นายชัยวัฒน์ ชื่นโกสุมและนายอำเภอภูหลวง จังหวัดเลย นายพงษ์ธนนต์ ปัญญาประทุม	46
ภาพที่ 25 นักวิจัยท้องถิ่นและชุดเฝ้าระวังช้างป่า พบธกส.	49
ภาพที่ 26 การลงพื้นที่เพื่อเยี่ยมชมแปลงทดลองอาชีพทางเลือกของนักวิจัยท้องถิ่นตำบลทรายขาว อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย นายประไพโร ผาไธย์	50
ภาพที่ 27 แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้นำชุมชนจากอำเภอบ้านนิงस्ता เรื่องการใช้รั้วรั้งฝั่งป้องกันช้างป่า ณ แปลงเกษตรกรต้นแบบ อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย	52
ภาพที่ 28 แลกเปลี่ยนเรียนรู้อาชีพทางเลือกลดแรงดึงดูดช้างป่าโดยเครือข่ายราษฎรอาสาเฝ้าระวัง ช้างป่าภูหลวงกับผู้นำชุมชน	55
ภาพที่ 29 ศึกษาดูงานรูปแบบการเฝ้าระวังช้างป่าวังน้ำเขียวโดยไม่ใช้ความรุนแรงที่ส่งผลกระทบต่อช้างป่า	56
ภาพที่ 30 ศึกษารูปแบบการเฝ้าระวังช้างป่าของวังน้ำเขียว และสำรวจเส้นทาง, พฤติกรรมช้างป่าร่วมกับ ชุดเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวงจังหวัดเลย, ชุดเฝ้าระวังช้างป่าเขาใหญ่(วังน้ำเขียว) และชุดเฝ้าระวังช้างป่าไทร่มเย็น จังหวัดสุราษฎร์ธานี	57
ภาพที่ 31 แลกเปลี่ยนเรียนรู้รูปแบบการเฝ้าระวังของ3พื้นที่ชุดเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวงจังหวัดเลย, ชุดเฝ้าระวังช้างป่าเขาใหญ่(วังน้ำเขียว) และชุดเฝ้าระวังช้างป่าไทร่มเย็น จังหวัดสุราษฎร์ธานี	57
ภาพที่ 32 สรุบทบทเรียน,ถอดบทเรียนจากการทำงานและจัดทำแผนการทำงานของทีมงานวิจัยร่วมกับ เครือข่ายราษฎรอาสาเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวง	59
ภาพที่ 33 สรุปการประชุมของเครือข่ายราษฎรอาสาเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวง	60
ภาพที่ 34 การจัดสรรอุปกรณ์การเฝ้าระวังช้างป่าอย่างสันติไม่ใช้ความรุนแรงให้กับเครือข่าย ราษฎรอาสาเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวง	60
ภาพที่ 35 การทำงานของเครือข่ายราษฎรอาสาเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวง	61
ภาพที่ 36 สื่อออนไลน์ของเครือข่ายราษฎรอาสาเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวง	62
ภาพที่ 37 ขั้นตอนเฝ้าระวังและกำหนดทิศทางช้างป่าใกล้ชุมชน	63
ภาพที่ 38 ถอดบทเรียนการจัดตั้งชุดอาสาเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวง	64

ภาคผนวก

	หน้า
- ประวัติทีมนักวิจัย	68
- ตารางสรุปกิจกรรมดำเนินงานภายใต้โครงการการพัฒนากระบวนการจัดการร่วมเพื่อแก้ไข ปัญหาช้างป่าออกนอกพื้นที่อนุรักษ์ บนฐานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น รอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ภูหลวง จังหวัดเลย	71
- เอกสารอ้างอิง	76

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญ/หลักการและเหตุผล

ช้าง เป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมืองและเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนไทยมาอย่างช้านาน เป็นสัตว์ที่มีคุณค่าทางสังคม ทางจิตใจ ในส่วนของช้างบ้านนั้นมีการนำมาใช้ประโยชน์หลากหลาย มีการจัดตั้งหน่วยงานที่ดูแลอย่างเป็นระบบ ซึ่งถือว่ามีจัดการที่ดีกว่าช้างป่ามาก ช้างป่าเป็นสัตว์ป่าขนาดใหญ่ที่มีบทบาทสำคัญต่อระบบนิเวศเป็นอย่างมาก เป็นสัตว์ที่ให้ร่มเงาแก่สัตว์ป่าชนิดอื่น (Umbrella species) ด้วยพฤติกรรมที่จะอาศัยอยู่รวมกันเป็นฝูง มีการกระจายเป็นกลุ่มและเดินทางกิน เป็นระยะทางไกลและครอบคลุมพื้นที่กว้าง ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้ของช้างป่าเอื้อประโยชน์ให้แก่สัตว์กินพืชชนิดอื่นที่มีขนาดเล็กกว่าหากินได้ง่ายเช่น เก้ง กวาง หมูป่า กระต่าย เป็นต้น อีกทั้งยังช่วยกระจายเมล็ดพันธุ์ไม้ได้เป็นระยะทางไกล และจากการเพิ่มขึ้นของประชากรมนุษย์และการพัฒนาอย่างต่อเนื่องของเทคโนโลยีในปัจจุบัน ส่งผลให้มีการเพิ่มพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำการเกษตร จึงทำให้พื้นที่ป่าไม้ลดลงอย่างรวดเร็ว จากผืนป่าขนาดใหญ่กลายเป็นกลุ่มป่ากระจายตัวแยกจากกัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อช้างป่าและชนิดสัตว์ป่าอื่นที่จำเป็นต้องใช้พื้นที่อยู่อาศัยและหากินขนาดใหญ่ ตลอดจนภัยคุกคามที่เกิดจากมนุษย์ที่ยังมีการล่าช้างเพื่อเอางาเพื่อการค้าก็ยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องตามที่ปรากฏเป็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ และถึงแม้ปัจจุบันการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับช้างป่านั้นมีความก้าวหน้ามากขึ้น แต่ในบางพื้นที่ป่าที่มีประชากรช้างป่าอาศัยอยู่ก็ยังคงขาดข้อมูลพื้นฐานหลักทั้งในเรื่องจำนวนประชากร โครงสร้าง และพื้นที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม ซึ่งข้อมูลดังกล่าวมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการวางแผนการจัดการช้างป่า

ปัญหาช้างป่าออกหากินนอกพื้นที่ป่าอนุรักษ์กลายเป็นความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าทั้งในเรื่องการทำลายพืชผลทางการเกษตร ทรัพย์สิน และการทำร้ายมนุษย์จนได้รับบาดเจ็บ พิการ หรือเสียชีวิต ขณะที่มนุษย์พยายามปกป้องทรัพย์สินและในบางครั้งต้องใช้ความรุนแรงและทำร้ายช้างป่าให้ได้รับบาดเจ็บหรือล้มตายไป เช่นเดียวกันกลายเป็นความสูญเสียของทั้งสองฝ่ายซึ่งไม่มีใครโดยอยากให้เกิดขึ้น มีรายงานปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างเกิดขึ้นในทุกประเทศ ตลอดแนวการแพร่กระจายของช้างป่า ตั้งแต่อินเดีย เนปาล ภูฏาน จีน บังกลาเทศ ศรีลังกา พม่า ลาว กัมพูชา มาเลเซีย อินโดนีเซีย และประเทศไทย ซึ่งในหลายประเทศปัญหาดังกล่าวได้กลายเป็นปัญหาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในเรื่องของการจัดการสัตว์ป่าและพื้นที่อนุรักษ์ปัญหาเรื่องช้างป่ากับชุมชนในประเทศไทยดำเนินเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันและมีแนวโน้มที่จะพบเพิ่มขึ้นในหลายพื้นที่ตามที่ปรากฏเป็นข่าวอย่างไ้ก็ตามการหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากันระหว่างชุมชนที่มีพื้นที่ทำกินติดแนวขอบป่าอนุรักษ์ที่มีช้างป่าอาศัยอยู่เป็นไปได้ยากเนื่องจากทั้งคนและช้างป่าต่างมีความต้องการใช้พื้นที่บริเวณเดียวกัน ทำอย่างไรที่จะทำให้ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจ สามารถเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับช้างป่าที่เป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมือง ช่วยรักษาสมดุลระบบนิเวศผืนป่า และมีสถานภาพใกล้สูญพันธุ์ (Endangered species) ทั้งในระดับประเทศและระดับโลกข้อมูลจากการศึกษาถึงเหตุผลและพฤติกรรมการออกหากินนอกเขตป่าอนุรักษ์นับว่ามีความจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องนำมาเป็นศึกษาและพัฒนาองค์ความรู้ในการแก้ไขปัญหาช้างออกนอกพื้นที่เพื่อใช้เป็นข้อมูลหลักในการวิเคราะห์สภาพปัญหาและหาแนวทางแก้ไขโดยจะต้องรับฟังข้อเสนอแนะและความคิดเห็นของชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาดังกล่าวและเป็นสิ่งที่นักจัดการสัตว์ป่าและผู้บริหารทุกระดับควรพิจารณาเป็นลำดับต้น ๆ ในการดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวเพื่อให้เกิดผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม ปัจจุบันสถานการณ์ยังไม่ได้รับการแก้ไข

อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบชุมชนที่ได้รับปัญหาข้างปายังขาดองค์ความรู้และแนวทางการป้องกันและการเฝ้าระวังข้างปายังถูกต้อง ดังนั้นเพื่อให้การแก้ปัญหาเป็นมาตรฐาน เป็นระบบจึงมีการศึกษาและพัฒนาองค์ความรู้ร่วมกับชุมชนในเรื่องที่สำคัญเพื่อการเรียนรู้อยู่ร่วมข้างป่า

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง ภูหลวงมีความหมายว่าเขาที่สูงใหญ่ หรือหมายถึงภูเขาของพระเจ้าแผ่นดิน ภูหลวงประกาศให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเมื่อวันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๑๗ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง ตั้งอยู่ในท้องที่จังหวัดเลย ครอบคลุมพื้นที่ตำบลปลาปาก ตำบลท่าศาลา อำเภอ ภูเรือ ตำบลโพธิ์สูง ตำบลวังยาว และตำบลอีบุ่ม อำเภอด่านซ้าย ตำบลหนองจี่ ตำบลเขาหลวง และตำบลทรายขาว อำเภอวังสะพุง ตำบลภูหอ และตำบลเลยวังไสย์ กิ่งอำเภอภูหลวง จังหวัดเลย อยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 17 องศา 3 ลิปดา ถึง 17 องศา 24 ลิปดาเหนือ และเส้นแวงที่ 101 องศา 16 ลิปดา ถึง 101 องศา 21 ลิปดาตะวันออก มีอาณาเขตรวมทั้งสิ้น 560,593 ไร่ หรือ 897 ตารางกิโลเมตร

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง มีลักษณะภูมิประเทศเป็นเทือกเขาสูงชัน มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง แนวเขตเริ่มจากความสูงประมาณ 400 เมตร จากระดับน้ำทะเล ยอดเขาที่สูงที่สุดของ ภูหลวงมีความสูงประมาณ 1,571 เมตร เทือกเขาซีกตะวันออกมีลักษณะเป็นภูเขาสูงใหญ่มีที่ราบหลังเขาที่ระดับความสูงประมาณ 1,200 - 1,500 เมตร มีเนื้อที่ประมาณ 100 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 62,500 ไร่ ส่วนเทือกเขาซีกตะวันตกเป็นภูเขาสูงเล็ก ๆ สูงชันสลับซับซ้อนเป็นลูกคลื่น มีความสูงประมาณ 600 - 1,200 เมตร ภูเขาทางทิศตะวันออกเป็นหน้าผาสูงชันลาดลงสู่ทิศตะวันตก เป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำเลยและแม่น้ำป่าสัก ภูเขาสูงใหญ่จะปรากฏว่ามีหน้าผาสูงชันมากทางด้านทิศเหนือบางส่วน และเป็นแนวยาวทางด้านทิศตะวันออกตลอดแนวจนจดด้านทิศใต้

เรื่องเล่าที่สำคัญของป่าภูหลวง คือ ตำนานพญาช้าง นางผมหอม มีรายละเอียดว่า มีหญิงสาวคนหนึ่งหน้าตาสวยงามเป็นที่เลื่องลือในละแวกนี้ ตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้ ๆ กับภูหอ มาวันหนึ่งนางไปเที่ยวป่าบริเวณภูหอ กับเพื่อนหลายคน นางได้เพลิดเพลินกับการเที่ยวป่าจนเกิดหลงป่า และรู้สึกเมื่อยล้าอ่อนแรงหิวน้ำ นางก็เลยได้ไปดื่มน้ำรอยเท้าช้างซึ่งมีน้ำปัสสาวะของช้างอยู่ด้วย ต่อมานางได้ตั้งท้องคลอดลูกออกมาเป็นผู้หญิงสวยงามมาก และที่สำคัญผมของเธอมีกลิ่นหอม จึงตั้งชื่อนางผมหอม ต่อมานางได้ออกไปเที่ยวป่าอีก ก็เกิดพลัดหลงป่าอีก และได้กินน้ำในรอยเท้าของวัวป่า เกิดตั้งท้องขึ้นอีกและคลอดลูกออกมาเป็นคนที่สอง ตั้งชื่อว่า นางลุน (ภาษาท้องถิ่นแปลว่า ที่หลัง) วันเดือนปีผ่านไปหลายปี นางผมหอมและนางลุนเติบโตเป็นสาว นางทั้งสองอยากออกไปเที่ยวป่า อยากพบพ่อ ซึ่งเข้าใจว่าอาศัยอยู่ในป่าภูหอแห่งนั้น ก่อนไปนางผมหอมได้ตั้งจิตอธิษฐานก่อนหลับนอนว่า หากตนเป็นลูกสาวของพญาช้างจริง ก็ขอให้นิมิตเห็นพญาช้าง ในคืนนั้นนางผมหอม ก็ได้นิมิตเห็นพญาช้างดังที่ได้อธิษฐานจิต เข้าตื่นมาได้เล่าให้แม่ฟัง และอยากไปเที่ยวป่า จึงขออนุญาตแม่ ทั้งสองก็เดินทางไปเที่ยวป่าหาพ่อ ได้พบพญาช้างผู้เป็นพ่อจริง รูปร่างใหญ่โต งามยาว พญาช้างเห็นก็วิ่งเข้าไปหานางทั้งสอง นางทั้งสองกลัวจึงยกมือไหว้ขอชีวิต และได้เล่าเรื่องให้พญาช้างฟัง พญาช้างได้ฟังก็ใจอ่อน และเกิดสงสัยว่าเป็นลูกของตนจริงหรือไม่ จึงตั้งจิตอธิษฐานว่า ถ้านางทั้งสองเป็นลูกของตนจริงก็ขอให้ป็นขึ้นเหยียบงาของตนและได้ขึ้นบนหลังได้ นางทั้งสองก็ยกมือไหว้พญาช้าง แล้วทำการป็นปายขึ้นหลังพญาช้าง ปรากฏว่านางผมหอมป็นขึ้นได้ ส่วนนางลุนป็นขึ้นไม่ได้ เพราะว่าเป็นลูกวัวป่า เมื่อรู้ว่านางลุนไม่ใช่ลูกของตนก็รู้สึกโกรธ และยกเท้าขึ้นกระทุบนางลุนตาย นางผมหอมร้องขอก็ไม่ทันการ ทำให้นางเศร้าโศกเสียใจมาก พญาช้างปลอบประโลมนางอยู่ตั้งนานและ

ขอให้ขึ้นไปอยู่กับตนในป่าภูหอ ในที่สุดนางผมหอมก็ยอมไป พญาช้างพานางขึ้นไปบนภูหอ แล้วเกณฑ์บรรดาช่างบริวารมาช่วยกันทำปราสาทให้กับนางผมหอมอย่างสวยงามและเลี้ยงดูนางอย่างดี วันเวลาล่วงมาหลายปี นางผมหอมเติบโตเป็นสาวอย่างเต็มตัว นางผมหอมชอบลงไปอาบน้ำในหนองบัว (ปัจจุบันตั้งอยู่ที่บ้านหนองบัว ต.ภูหอ อ.ภูหลวง จ.เลย) และลำธารปากห้วยหอม (ปัจจุบันอยู่ในเขตบ้านห้วยหอม ต.หนองคัน อ.ภูหลวง จ.เลย) วันหนึ่งในขณะอาบน้ำ นางได้รำลึกถึงความรักตามประสาคนหนุ่มสาว นางจึงเอาเส้นผมสามเส้นใส่ในผอบทองพร้อมเขียนสารรักลอยน้ำไปตามแม่น้ำเลย (ต้นกำเนิดแม่น้ำเลยอยู่ในพื้นที่ อำเภอกุหลอง) กล่าวถึงหนุ่มรูปงาม นามว่า ท้าว วรจิตร เป็นลูกชายของเจ้าฟ้าฮ่มขาว เมืองเซไล (ปัจจุบัน บ้านทรายขาว ต.ทรายขาว อ.วังสะพุง จ.เลย) ลงไปอาบน้ำพร้อมข้าทาสบริวาร ที่ทำน้ำแม่น้ำเลย ในขณะอาบน้ำมองเห็นผอบทองลอยน้ำวนไปวนมา ท้าววรจิตรก็เอาผอบทองมาเปิดดูเส้นผมพร้อมสารรักของนางผมหอม เมื่ออ่านดูแล้วทำให้จิตใจหวั่นไหว และคิดถึงเจ้าของสารรักยิ่งนัก จากนั้นก็ได้เขียนสารรักตอบลงในผอบทอง ก่อนจะส่งสาร ได้อิच्छาฐานจิตว่า หากเจ้าของเส้นผมและสารรักอยู่ในแห่งไหนใด ก็ขอให้สารรักนี้ลอยน้ำไปในที่แห่งนั้น ปรากฏว่าผอบทองลอยน้ำทวนน้ำขึ้นไปยังต้นน้ำ ณ ที่ปากห้วยหอม ท้าววรจิตรจึงกลาบล่าพ่อแม่ เพื่อออกเดินป่า ตามหานางผมหอมที่ผอบลอยทวนน้ำขึ้นไป พอถึงวันเจ็ดวันถ้วน นางผมหอมก็ได้ลงมาอาบน้ำตรงปากน้ำห้วยหอมอีก นางผมหอมเห็นผอบทองก็เปิดอ่านดู ต่อมาท้าววรจิตรได้พบนางผมหอม ได้เกิดความรักขึ้น ท้าววรจิตรจึงได้ครองรักกับนางผมหอมบนปราสาทนั้นหลายสิบปี จนมีบุตรชายด้วยกัน ต่อมาพญาช้างทราบข่าวรู้สึกเสียใจและโกรธ จึงได้ใช้งาแทงและฉกเขาให้หลายลงมาจนหินบนภูเขาเคลื่อนกลาดต้งเป็นรูปภูหอ ที่ปรากฏปัจจุบัน พญาช้างเสียใจน้ำตาไหลนองจนเป็นที่มาของหนองน้ำแห่งหนึ่งในภูหอ ชื่อหนองน้ำตาช้าง นางผมหอมทราบข่าวก็มาหาพ่อแม่และปลอบใจพ่อแม่ก็ได้สั่งเสียว่า ถ้าพ่อแม่ตายไป ก็ให้ตัวเองและกระดูกของพ่อแม่มาเป็นเรือแล้วนำพาลูกและสามีกลับเมือง จากนั้นพญาช้างก็ได้สิ้นลมปราณลงตรง เดิน (ลาน) ช้างตาย (ปัจจุบันเป็นลานกว้างใหญ่อยู่เชิงภูหอ) เมื่อเก็บศพพ่อแม่เสร็จก็ได้ตัวเองและกระดูกทำตามทีพ่อแม่สั่งเสียกลับเมืองเซไล และต่อมาท้าววรจิตรได้ขึ้นครองเมืองเซไลแทนบิดาซึ่งถึงแก่อนิจกรรมปกครองเมืองด้วยความผาสุกตลอดอายุขัย

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวงปัจจุบันมีจำนวนช้างป่า 186 ตัว¹ โดยมีช้างป่าที่ออกมานอกเขตป่าในพื้นที่อำเภอกุหลองและอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย จำนวน 12 ตัว ช้างป่าที่ออกมานอกเขตป่าในพื้นที่อำเภอกุหลอง อำเภอกุหลอง และอำเภอวังสะพุง จำนวนอย่างน้อย 60 ตัว และพื้นที่ที่ช้างป่าออกมากที่สุดคืออำเภอกุหลองคือ มากกว่า 20 ตัว โดยพบปัจจัยภัยคุกคาม ได้แก่ การล่าสัตว์ป่าและหาของป่า การลักลอบตัดไม้ การนำสัตว์เลี้ยงจำพวก วัว ควาย เข้าไปปล่อยเลี้ยงในป่า การบุกรุกที่ดินทำกิน การจัดการท่องเที่ยว และปัจจัยอื่นที่ทำให้ช้างป่าออกนอกเขตป่า คือพืชไร่ของเกษตรกรที่อยู่ป่าภูหลวง ได้แก่ ข้าวโพด อ้อย มัน ข้าว ถั่ว และแหล่งน้ำ ผลกระทบที่เกิดขึ้นเมื่อช้างออกมานอกเขตป่าคือการทำลายพืชผลทางการเกษตร และมีผลกระทบต่อชีวิตตั้งแต่ปี 2558 – 2562 จำนวน 8 ราย ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ 2 ราย ประชาชน 6 ราย

การแก้ไขปัญหาที่ผ่านมาชุมชนใช้วิธีการไล่ช้างให้กลับคืนสู่ป่าโดยใช้ประทัดหรือปืนที่ทำให้เกิดเสียงดัง นอกจากนี้ยังร่วมกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและเจ้าหน้าที่โครงการฟื้นฟูพืชอาหารช้างป่าเผ่าละวังช้างออกนอกเขต

¹ สถานีวิจัยสัตว์ป่าภูหลวง (2560)

พื้นที่ป่าและมีการจัดตั้งเวรยามคอยระวังไม่ให้ช้างออกมาทำลายพืชผลทางการเกษตรของเกษตรกรรอบป่าภูหลวง ในบางพื้นที่มีการปลูกไผ่หนามเพื่อเป็นแนวกันชนไม่ให้ช้างออกมาทำลายพืชผลทางการเกษตร บางชุมชนมีการทำลวดหนามระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตรเพื่อป้องกันไม่ให้ช้างเข้ามาในพื้นที่ชุมชน นอกจากนี้เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่ายังมีการทำรั้วไฟฟ้าเพื่อป้องกันไม่ให้ช้างออกมาจากแนวเขตป่ามีระยะทางประมาณ 21 กิโลเมตร ซึ่งอยู่ในพื้นที่อำเภอภูหลวง และอำเภอวังสะพุง ซึ่งในช่วง 3 ปีแรก ก็สามารถป้องกันช้างป่าออกมาทำลายพืชผลทางการเกษตรได้แต่ปัจจุบันได้มีช้างบางส่วนมีความฉลาดมากขึ้นได้ข้ามแนวรั้วไฟฟ้าออกมาทำลายพืชผลทางการเกษตรและออกมาหากินนอกเขตป่าอนุรักษ์ นอกจากนี้ยังมีการทำรั้วรังผึ้งในบางพื้นที่เพื่อป้องกันไม่ให้ช้างออกมาทำพืชผลทางการเกษตร ซึ่งสามารถแก้ไขปัญหาได้ในระดับหนึ่งแต่ใช้ในระดับแปลงเกษตรเพื่อป้องกันตนเอง

นอกจากการแก้ไขปัญหาในการป้องกันให้ช้างออกจากนอกพื้นที่ป่าแล้วเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง มีกิจกรรมในการฟื้นฟูอาหารช้าง เช่น การทำโปงเทียม การทำแหล่งน้ำ หรือการปลูกพืชที่เป็นอาหารช้างในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง เพื่อเพิ่มแหล่งอาหารและแหล่งน้ำให้กับช้างป่า แต่ก็ไม่ยังทราบผลความสำเร็จหรือสามารถลดการออกมาของช้างป่าว่ามีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด ผลเบื้องต้นคือ ช้างยังออกมาจากนอกแนวเขตป่าและทำลายพืชผลทางการเกษตรของเกษตรกรรอบพื้นที่ป่าภูหลวง นอกจากนี้ชาวบ้านได้มีการปล่อยควายเข้าไปหากินในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง ทำให้เกิดการซ้อนทับของพื้นที่อาหารของช้างและควาย ซึ่งอาจส่งผลทำให้ช้างไม่ลงมากินโปงหรือแหล่งน้ำที่สร้างไว้

จากสภาพปัญหาดังกล่าวจึงมีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับชุมชนท้องถิ่นรอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง ในวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2561 ในเวทีได้มีการประเมินสถานการณ์ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่ารอบแนวเขตฯ โดยมีผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่สถานีวิจัยสัตว์ป่าภูหลวง เจ้าหน้าที่หน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง เจ้าหน้าที่โครงการฟื้นฟูพืชอาหารช้างป่าภูหลวง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ และทีมงานฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นโหนดจังหวัดเลย โดยเปิดเวทีให้แต่ละฝ่ายได้ทบทวนสถานการณ์และความต้องการของตนเองจากการทำงานเพื่อคลี่คลายปัญหาคนกับช้างป่าที่ผ่านมา ชุมชนรอบป่าภูหลวงสะท้อนความต้องการให้เกิดการพัฒนาและวิจัยระบบการป้องกันช้างป่าไปพร้อมกันระหว่างหน่วยงานรัฐและชุมชน โดยเริ่มต้นจากระบบป้องกันและเฝ้าระวังช้างป่า ซึ่งชุมชนเห็นว่ามีสำคัญต่อการลดผลกระทบและความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สิน อีกทั้งยังเห็นควรให้มีการถอดความรู้แต่ละชุมชน เพราะบางชุมชนมีองค์ความรู้ เรื่องเล่า และตำนานพ่อภูหลวงที่ช้างป่าเป็นส่วนสำคัญในตำนาน ซึ่งอาจมาทำความเข้าใจและสร้างสันติระหว่างคนกับช้างป่า และบางชุมชนได้ประสานการทำงานกับเจ้าหน้าที่ในการป้องกันเฝ้าระวังช้างป่ามาไ้ระยะหนึ่ง ซึ่งเห็นว่าควรมีการถอดออกมาเป็นระบบเพื่อถ่ายทอดให้ชุมชนอื่น ๆ เพราะบางชุมชนยังไม่มีระบบเฝ้าระวังของชุมชน และบางชุมชนยังไม่มีการทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่เขตอนุรักษ์ ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าต้องการระบบที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนที่อยากเข้ามามีส่วนร่วมในการคลี่คลายปัญหา ทั้งในมิติการออกแบบการทำงานร่วมกัน และมิติการถอดความรู้ชุมชนที่ทุกภาคส่วนสามารถเรียนรู้และขยายผลการทำงานสู่ชุมชนอื่นๆ ที่ประสบปัญหาคนกับช้างป่ารอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง

จากกระบวนการแลกเปลี่ยนและถอดความต้องการร่วมกันในเวทีภูหลวง 28 พฤศจิกายน 2561 นี้เองที่ทำให้เกิดคำถามเพื่อนำไปสู่การค้นหาแนวทางในการจัดการปัญหาช้างป่าร่วมกันทุกภาคส่วน (co-management) โดยใช้เครื่องมือเพื่อการจัดการร่วม โดยประเด็นที่สังเคราะห์ได้จากเวทีมี ดังนี้

1. ข้อมูลและสถานการณ์ช้างป่าออกนอกพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง เป็นอย่างไร และจะเชื่อมโยงข้อมูลกันได้อย่างไร (จำนวน, รูปพรรณ, จำแนกฝูง, เส้นทางเคลื่อนที่)
2. ผลกระทบจากช้างป่าที่เกิดขึ้นจากช้างที่ออกนอกพื้นที่ป่าเป็นอย่างไรมีลักษณะความเสียหายอย่างไร และจะมีแนวทางเยียวยาหรือป้องกันได้อย่างไร
3. ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีประสบการณ์และองค์ความรู้ในการถอดความรู้ในการเฝ้าระวังช้างป่าที่มีประสิทธิภาพและปลอดภัยทั้งคนและช้างป่า เช่น จากประสบการณ์การเฝ้าระวังชุมชนและเจ้าหน้าที่เขตอนุรักษ์ (Elephant guarding system based on guarding experiential learning of local community and ranger guarding teams)
4. แนวรั้วป้องกันที่ปลอดภัยและเหมาะสมกับสภาพบริบทชุมชนและสภาพพื้นที่เป็นอย่างไร เพื่อป้องกันที่อยู่อาศัยและพื้นที่เกษตรจากช้างป่า (ไผ่หนาม, รั้วไฟฟ้า, คุ, รั้วรังผึ้ง, รั้วคอนกรีต) โดยศึกษาประสิทธิภาพการป้องกันที่ผ่านมาและทัศนคติของชุมชนต่อประสิทธิภาพแนวป้องกัน
5. จะมีแนวทางในการจัดการถิ่นอาศัยของช้างป่าที่มีประสิทธิภาพได้อย่างไร

โดยให้ทุกภาคส่วนนำองค์ความรู้และระบบการทำงานร่วมกันวิจัยและพัฒนาไปใช้ประโยชน์ได้จริงในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากช้างป่ารอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง โดยเกิดจากกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนในพื้นที่ที่มีปัญหาและการเข้าถึงข้อมูล สถานการณ์ได้อย่างถูกต้องและทันเวลาสามารถทำให้ทุกภาคส่วนเกิดความรู้ความเข้าใจและประเมินสถานการณ์ด้วยความถูกต้องแม่นยำในการเฝ้าระวังช้างป่าโดยชุมชนร่วมกับชุดเฝ้าระวังช้างป่าของกรมอุทยานฯ การใช้แนวรั้วป้องกันที่เหมาะสมและยังสามารถเรียนรู้ รู้จักพฤติกรรมของช้างป่าเบื้องต้น ชนิดพืชอาหารของช้างป่าเพื่อป้องกันและลดการปลูกพืชเกษตรที่สามารถดึงดูดช้างป่าให้เข้ามาในพื้นที่ของชุมชน แผนการเฝ้าระวังช้างป่าในชุมชนปฏิทินการออกนอกพื้นที่ของช้างป่าและมีข้อมูลช้างป่าถูกต้อง เพื่อให้ชุมชนที่อยู่รอบป่าสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปลอดภัยอีกทั้งลดการใช้วิธีป้องกันตัวเองและทรัพย์สินด้วยความรุนแรงที่ก่อให้เกิดการบาดเจ็บและเสียชีวิตของคนและช้างป่า

3. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาข้อมูลบริบท สถานการณ์และผลกระทบจากช้างป่าออกนอกพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวงโดยการมีส่วนร่วมกับชุมชน
2. เพื่อสรุปบทเรียนและองค์ความรู้ในการเฝ้าระวังช้างป่าที่มีประสิทธิภาพและปลอดภัยทั้งคนและช้างป่าแบบมีส่วนร่วม

3. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพในการปรับปรุงถิ่นที่อยู่อาศัยของช่างป่าและค้นหาแนวทางการฟื้นฟู และการจัดการถิ่นอาศัยของช่างป่าที่มีประสิทธิภาพเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวงแบบมีส่วนร่วม
4. เพื่อพัฒนาระบบการจัดการร่วมที่เหมาะสมกับสภาพบริบทชุมชน เพื่อป้องกันความเสียหาย กับชีวิต ที่อยู่อาศัยและพื้นที่เกษตรจากช่างป่า รอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง

4. นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

ระบบการจัดการร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาช่างป่า หมายถึง รูปแบบในการจัดความสัมพันธ์ในเชิงบวกระหว่าง คนในชุมชน เจ้าหน้าที่และช่างป่าโดยอาศัยเครื่องมือและองค์ความรู้จากกระบวนการทำงานวิจัยแบบมีส่วนร่วม พื้นที่อนุรักษ์บนฐาน หมายถึง หมู่บ้านชุมชน ที่ได้รับผลกระทบจากช่างป่า รอบพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น หมายถึง พัฒนาระบบการจัดการร่วมที่เหมาะสมกับสภาพบริบทชุมชน เพื่อป้องกัน ความเสียหายกับชีวิต ที่อยู่อาศัยและพื้นที่เกษตรจากช่างป่า รอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง

5. ขอบเขตการศึกษา

5.1 พื้นที่ดำเนินการ

1. ชุมชนรอบป่าภูหลวง ได้แก่ 1. ตำบลท่าศาลา 2. ตำบลร่องจิก อำเภอกุเรื่อ จังหวัดเลย, 3. ตำบลทรายขาว อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย, 4. ตำบลภูหอ อำเภอกุหลาบ จังหวัดเลย
2. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง

5.2 กลุ่มเป้าหมาย

1. ตัวแทนชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากช่างป่า
 - 1.1 ตัวแทนตำบลท่าศาลา อำเภอกุเรื่อ จังหวัดเลย
 - นายธีระ ศรีบุรินทร์
 - นานบัวโล ศรีบุรินทร์
 - นายนพต ลานทะจันทร์
 - 1.2 ตัวแทนตำบลร่องจิก อำเภอกุเรื่อ จังหวัดเลย
 - นายเชิด คำสิงห์ป้อง
 - 1.3 ตัวแทนตำบลทรายขาว อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย
 - นายพานิช ศรีบุรินทร์
 - นายประไพโร ผาไธ
 - 1.4 ตัวแทนตำบลภูหอ อำเภอกุหลาบ จังหวัดเลย
 - ว่าที่ร้อยตรีสมภูมิ คะสุวรรณ
 - นางสาวอริสา คัมภีรานนท์
2. ผู้นำชุมชนและแกนนำชุมชนในการแก้ไขปัญหาช่างป่า

- 2.1 ผู้นำตำบลท่าศาลา อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย
 - นายธีระ ศรีบุรินทร์ กำนันตำบลท่าศาลา
- 2.2 ผู้นำตำบลทรายขาว อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย
 - นายอดุลย์ นันทะบุตร ผู้ใหญ่บ้าน บ้านน้ำค้อ
- 2.3 ผู้นำตำบลภูหอ อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย
 - นายชุมพล กุนแสน ผู้ใหญ่บ้าน บ้านวังมน
 - นายศราวุฒิ แว่นชัยภูมิ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านวังมน
3. เจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง
 - 3.1 นายยุทธพงษ์ แก้วบุญ ผู้ช่วยเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง
 - 3.2 นายบุรี ศรีบุรินทร์ เจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง
4. เจ้าหน้าที่โครงการฟื้นฟูพืชอาหารช้างป่าภูหลวง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ
 - 4.1 นายวัชร ธรรมสอน หัวหน้าโครงการฟื้นฟูพืชอาหารช้างป่าภูหลวง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ
 - 4.2 นายเด่นพงษ์ พันธกล้า เจ้าหน้าที่โครงการฟื้นฟูพืชอาหารช้างป่าภูหลวง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ
5. ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
 - 5.1 นายยุทธนา วงศ์โสภา
6. เจ้าหน้าที่สถานีวิจัยสัตว์ป่าภูหลวง
 - 6.1 นางรชยา อาคจักร นักวิจัย
 - 6.2 นายสถาพร ทองปั้น ผู้ช่วยนักวิจัย
 - 6.3 นายอรุณ ทานิสุทธิ์ ผู้ช่วยนักวิจัย
 - 6.4 นายพสุธร เพชรไพร ผู้ช่วยนักวิจัย
 - 6.5 นายสุรเดช พรหมวิเศษ ผู้ช่วยนักวิจัย
7. นายอำเภอในเขตพื้นที่ศึกษาได้แก่ นายอำเภอภูเรือ นายอำเภอภูหลวง นายอำเภอวังสะพุง และนายอำเภอภูหลวง

5.3 ระยะเวลาในการศึกษาวิจัย

ระยะเวลาที่ทำการวิจัย เดือน พ.ค. 2562 – เมษายน 2563

5.4 เนื้อหา

1. ศึกษาข้อมูลบริบท สถานการณ์ช้างป่าออกนอกพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง
2. ศึกษาผลกระทบจากช้างป่าออกนอกพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง

3. ศึกษาบทเรียนและองค์ความรู้ในการเฝ้าระวังช้างป่าที่มีประสิทธิภาพและปลอดภัยทั้งคนและช้างป่า
4. ศึกษาประสิทธิภาพในการปรับปรุงถิ่นที่อยู่อาศัยของช้างป่า
5. ศึกษาแนวทางการฟื้นฟูและการจัดการถิ่นอาศัยของช้างป่าที่มีประสิทธิภาพเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวงแบบมีส่วนร่วม
6. ศึกษากระบวนการจัดการร่วมที่เหมาะสมกับสภาพบริบทชุมชน เพื่อป้องกันความเสียหายกับชีวิต ที่อยู่อาศัยและพื้นที่เกษตรจากช้างป่ารอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง

บทที่ 2 ผลการดำเนินงาน

2.1 ศึกษาบริบทสถานการณ์และผลกระทบจากช้างป่าออกนอกพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวงโดยการมีส่วนร่วมกับชุมชน

2.1.1 เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง

1.ป่าดิบเขา (Hill Evergreen Forest) ป่าชนิดนี้เกิดขึ้นในพื้นที่สูงๆ หรือบนภูเขาตั้งแต่ 1,000-1,200 เมตร ขึ้นไปจากระดับน้ำทะเล มีปริมาณน้ำฝนระหว่าง 1,000 - 2,000 ม. ส่วนใหญ่อยู่บนเทือกเขาสูงทางภาคเหนือ และบางแห่งในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พืชที่สำคัญได้แก่ไม้วงศ์ก่อ เช่น ก่อสีเสียด ก่อตาหมู่น้อย อบเชย พวกไม้ซุนและสนสามพันปี ส่วนไม้ชั้นรอง ได้แก่ เป้ง สะเดาช้าง และขมิ้นต้น และไม้พื้นล่างเป็นพวกเฟิร์น กล้วยไม้ดิน มอสต่างๆ

2.ป่าดิบแล้ง (Dry Evergreen Forest) เป็นป่าที่อยู่ในพื้นที่ค่อนข้างราบหรือตามหุบเขา มีความชุ่มชื้นน้อย เช่น ในแถบภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มักอยู่สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 300-600 เมตร และมีปริมาณน้ำฝนระหว่าง 1,000-1,500 ม.ม. ไม้ที่สำคัญได้แก่ มะค่าโมง ยางนา ยางแดง พยอม ตะเคียนแดง กระบากลัก และตาเสือ ส่วนพื้นที่ป่า จะไม่หนาแน่นและค่อนข้างโล่งเตียน.

3.ป่าเต็งรัง (Deciduous Dipterocarp Forest) หรือที่เรียกกันว่าป่าแดง ป่าแพะ ป่าโคก ลักษณะทั่วไปเป็นป่าโปร่ง ตามพื้นป่ามักจะมีโจด ต้นแปรง และหญ้าเพ็ก พื้นที่แห้งแล้งดินร่วนปนทราย หรือกรวด ลูกรัง พบอยู่ทั่วไปในที่ราบและที่ภูเขา ในภาคเหนือส่วนมากขึ้นอยู่บนเขาที่มีดินชั้นและแห้งแล้งมาก ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีป่าแดงหรือป่าเต็งรังนี้มากที่สุด ชนิดพันธุ์ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ เต็ง รัง เหียง พลวง กราด พะยอม ตั้ว แต้ว มะค่าแต้ ประดู่ แดง มะขามป้อม มะกอก ผักหวาน สมอไทย ตะแบก เลือดแสลงใจ รกฟ้า ฯลฯ ส่วนไม้พื้นล่างเป็นหญ้า หญ้าเพ็ก ปรง กระเจียวเปราะ มะพร้าวเต่า ปุ่มแบ้ง โจด และหญ้าชนิดอื่นๆ

4.ป่าเบญจพรรณ (Mixed Deciduous Forest) ป่าผลัดใบผสม หรือป่าเบญจพรรณมีลักษณะเป็นป่าโปร่งและยังมีไม้ชนิดต่าง ๆ ขึ้นอยู่กระจัดกระจายทั่วไปพื้นที่ดินมักเป็นดินร่วนปนทราย ป่าเบญจพรรณ ในภาคเหนือมักจะมีไม้สักขึ้นปะปนอยู่ทั่วไปครอบคลุมลงมาถึงจังหวัดกาญจนบุรี ในภาคกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันออก มีป่าเบญจพรรณน้อยมากและกระจัดกระจาย พันธุ์ไม้ชนิดสำคัญ ได้แก่ สัก ประดู่แดง มะค่าโมง พยุง ชิงชัน พื้จัน ตะแบก เสลา อ้อยช้าง ส้าน ยม หอม ยมหิน มะเกลือ สมพง เก็ดดำ เก็ดแดง นอกจากนี้มีไม้ที่สำคัญ เช่น ไม้ป่า ไม้บง ไม้ซาง ไม้รวก ไม้ไร่

5.ป่าหญ้า (Savannas Forest) ป่าหญ้าที่อยู่ทุกภาคบริเวณป่าที่ถูกแผ้วถางทำลายบริเวณพื้นที่ที่ขาดความสมบูรณ์และถูกทอดทิ้ง หญ้าชนิดต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นทดแทนและพอถึงหน้าแล้งก็เกิดไฟไหม้ทำ

ให้ต้นไม้บริเวณข้างเคียงล้มตาย พื้นที่ป่าหญ้าจึงขยายมากขึ้นทุกปี พืชที่พบมากที่สุดในพื้นที่ป่าหญ้านี้คือ หญ้าคา หญ้าขน แฝก อ้อ แคม ตาช้าง หญ้าโขมง หญ้าเพ็กและปุ่มแป้ง บริเวณที่พอมจะมีความชื้นอยู่บ้าง และการระบายน้ำได้ดีก็มักจะพบพงและแสมขึ้นอยู่ และอาจพบต้นไม้หนไฟขึ้นอยู่ เช่น ตับเต่า รกฟ้าตานเหลือ ตัว และแต้ว

แหล่งที่มา : <https://web.ku.ac.th/schoolnet/snet6/envi2/forest/forestn.htm>

ทรัพยากรสัตว์ป่า

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง จังหวัดเลย ถือว่าเป็นพื้นที่อนุรักษ์ที่มีทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า อยู่อย่างสมบูรณ์ สมกับคำที่เป็นดัง “มรดกแห่งอีสาน” ด้วยสภาพทางธรณีวิทยาที่เป็นภูเขาหน้าตัดเป็นพื้นที่ราบกว้างบนภูเขา และมีค่าความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางตั้งแต่ 400-1,571 เมตร จึงเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดประเภทป่าที่หลากหลาย อันได้แก่ ป่าดิบเขา ป่าดิบแล้ง ป่าสนเขา ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ป่าไผ่และทุ่งหญ้า ส่งผลทำให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพตามมา อีกทั้งยังเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารด้วย จึงเป็นประเภทป่าที่เหมาะสมของสัตว์ป่าทุกชนิดจากรายงาน (สถานีวิจัยสัตว์ป่าภูหลวง, 2554) พบสัตว์ป่าทั้งหมดได้แก่ นก 308 ชนิด สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก พบ 48 ชนิด สัตว์เลื้อยคลาน พบ 107 ชนิด สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม พบ 96 ชนิด กว๊านไม้ 207 ชนิด และแมลง 185 ชนิด

ถิ่นที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมสำหรับช้างป่าภูหลวง

สถานีวิจัยสัตว์ป่าภูหลวงร่วมกับคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดล ดำเนินการสำรวจประชากรช้างป่าภูหลวง ตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2557 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2560 โดยการตั้งกล้องดักถ่ายภาพสัตว์ป่าเพื่อใช้ในการสำรวจประชากรช้างป่า ผลการสำรวจปรากฏดังนี้ (รัตนวัฒน์ และคณะ, 2560)

ประชากร

การจำแนกช้างป่ารายตัวจากภาพถ่ายที่ได้จากการใช้กล้องดักถ่ายภาพสัตว์ป่าทั้งหมด 66 จุด ตั้งกล้อง จากจำนวนภาพถ่ายช้างป่าทั้งหมด 1,490 ภาพ นำภาพถ่ายช้างป่าที่ถ่ายภาพได้ในวัน เวลา และจุดตั้งกล้องเดียวกันมาเปรียบเทียบลักษณะรูปร่าง และเพศ หลังจากนั้นนำภาพที่จำแนกช้างป่าเป็นรายตัวได้มา เปรียบเทียบกับภาพที่ถ่ายได้ในวันถัดไป และจุดตั้งกล้องอื่นจนครบทั้งพื้นที่ สามารถจำแนกช้างป่าได้ทั้งหมด 186 ตัว จากจำนวนช้างป่าที่สามารถจำแนกได้รายตัวเมื่อนำไปคำนวณหาความหนาแน่นรวม (crude density) ของช้างป่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวงที่มีพื้นที่ทั้งหมด 897 ตารางกิโลเมตร พบว่าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวงมีความหนาแน่นของช้างป่าเท่ากับ 0.21 ตัวต่อตารางกิโลเมตร จากนั้นนำข้อมูลจำนวนช้างป่าที่คำนวณได้มา คำนวณหาความหนาแน่นเฉพาะ (specific density) ของช้างป่าโดยอาศัยข้อมูลความเหมาะสมของการดำรงชีวิตของช้างป่าจากการศึกษาของสมหญิง และสุธีร์ (2552) เท่ากับ 463.47 ตารางกิโลเมตร ได้ค่าความ

หนาแน่นเฉพาะของช้างป่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวงเท่ากับ 0.40 ตัวต่อตารางกิโลเมตร และเมื่อนำจำนวนประชากรทั้งหมดไปคำนวณหาความสามารถในการรองรับประชากรช้างป่าของพื้นที่ (carrying capacity) ตามแบบจำลองการศึกษาของ Sukumar and Santipillai (1993) ที่กำหนดความสามารถของพื้นที่ในการรองรับประชากรช้างป่าไว้ที่ 120% ของจำนวนช้างป่าในปัจจุบัน ดังนั้น เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวงสามารถรองรับประชากรช้างป่าได้ประมาณ 223 ตัว คิดเป็นความหนาแน่นรวมเท่ากับ 0.25 ตัวต่อตารางกิโลเมตร

โครงสร้างประชากรช้างป่า

จากภาพถ่ายช้างป่าที่ได้จากการจำแนกช้างป่ารายตัวทั้งหมด 186 ตัว นำมาทำการจำแนกตามเพศและช่วงอายุได้เป็นช้างป่าเพศผู้เต็มวัย (adult males) จำนวน 50 ตัว แบ่งเป็นช้างป่าเพศผู้ที่มีงา จำนวน 17 ตัว มีขนายจำนวน 6 ตัว และไม่มีงาหรือขนายจำนวน 27 ตัว ช้างป่าเพศเมียเต็มวัย (adult females) จำนวน 45 ตัว มีขนายจำนวน 5 ตัว และไม่มีขนายจำนวน 40 ตัว ช้างป่าเพศผู้ไม่เต็มวัย (subadult males) จำนวน 27 ตัว แบ่งเป็นช้างป่าเพศผู้ที่มีงา จำนวน 6 ตัว ช้างป่าเพศผู้ที่มีขนายจำนวน 1 ตัว และไม่มีงาหรือขนายจำนวน 20 ตัว ช้างป่าเพศเมียไม่เต็มวัย (subadult females) จำนวน 18 ตัว ช้างป่าวัยรุ่น (juveniles) จำนวน 33 ตัว แบ่งเป็นช้างป่าที่มีงา จำนวน 4 ตัว ช้างป่าที่มีขนายจำนวน 2 ตัว และไม่มีงาหรือขนายจำนวน 27 ตัว และลูกช้างป่าที่เกิดใหม่ (calves) จำนวน 13 ตัว (รัตนวัฒน์ และคณะ, 2560.)

ตารางที่ 1 จำนวนและช่วงอายุของช้างป่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง

ลักษณะ	AM		AF		SM		SF		JU		CL		รวม	
	No.	%	No.	%	No.	%	No.	%	No.	%	No.	%	No.	%
มีงา	17	34	-	-	6	22.22	-	-	4	12.12	-	-	27	15
มีขนาย	6	12	5	11.11	1	3.70	-	-	2	6.06	-	-	14	8
ไม่มีงาและขนาย	27	54	40	88.89	20	74.07	18	100	27	81.82	13	100	145	78
จำนวนทั้งหมด	50	26.88	45	24.19	27	14.52	18	9.68	33	17.74	13	6.99	186	100

AM = adult male เพศผู้เต็มวัย AF = adult female เพศเมียเต็มวัย SM = subadult male เพศผู้ไม่เต็มวัย

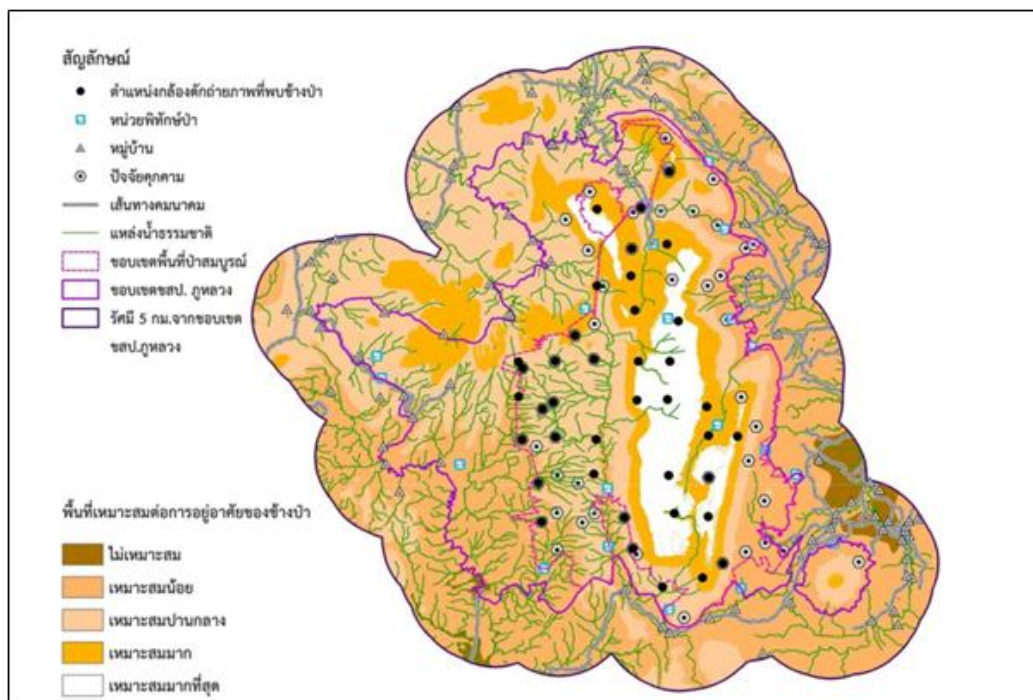
SF = subadult female เพศเมียไม่เต็มวัย JU = juvenile ช้างป่าวัยรุ่น CL = calf ลูกช้างป่าที่เกิดใหม่

ที่มา : รัตนวัฒน์ และคณะ 2560. นิเวศวิทยา ประชากร และแนวทางในการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างช้างป่า (*Elephas maximus*) และชาวบ้านในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง จังหวัดเลย . มหาวิทยาลัยมหิดล.

มีอัตราส่วนโครงสร้างประชากร เพศผู้เต็มวัย:เพศเมียเต็มวัย:เพศผู้ไม่เต็มวัย:เพศเมียไม่เต็มวัย:ลูกช้าง:ลูกช้างเกิดใหม่ เท่ากับ 1:0.9:0.54:0.36:0.66:0. อัตราส่วนการสืบพันธุ์ระหว่าง AM:AF เท่ากับ 1:0.90 อัตราส่วนในการสืบพันธุ์ระหว่าง AF:JU:CL เท่ากับ 1:0.73:0.29

การวิเคราะห์ถิ่นที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมของช้างป่า โดยนำข้อมูลปัจจัยหลัก 3 ปัจจัยได้แก่ ปัจจัยทางชีวภาพ (ชนิดป่า) ปัจจัยทางกายภาพ(ระยะห่างจากแหล่งน้ำธรรมชาติ ระยะห่างจากสระน้ำ ความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ความลาดชัน) และปัจจัยจากสภาพแวดล้อมที่ส่งผลมาจากกิจกรรมมนุษย์ (ระยะห่าง

จากเส้นทางคมนาคม ระยะห่างจากหมู่บ้าน ระยะห่างจากหน่วยพิทักษ์ป่า ระยะห่างจากปัจจัยคุกคาม และ ระยะห่างจากพื้นที่เกษตรกรรม) มาเป็นฐานข้อมูลในการคำนวณโดยการนำตัวแปรทั้งหมดเข้าสู่สมการถดถอย พหุแบบโลจิสติก(Multiple Logistic Regression) โดยวิธีการ Backward Stepwise ผลปรากฏว่าภายในพื้นที่ เขตอุทยานหลวง พื้นที่ที่เหมาะสมมากที่สุดต่อการเป็นที่อยู่อาศัยของช้างป่ามีพื้นที่ 106.66 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 11.71 ของพื้นที่ทั้งหมด (พื้นที่ราบบนเทือกเขาตั้งแต่ตอนเหนือจนถึงตอนใต้) พื้นที่ที่เหมาะสมมากต่อการเป็นที่อยู่อาศัยของช้างป่า มีพื้นที่ 186.12 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 20.43 ของพื้นที่ทั้งหมด (เป็นพื้นที่ที่มีความลาดชัน สลับกับพื้นที่ราบรอบพื้นที่ที่มีความเหมาะสมมากที่สุด) พื้นที่ที่มีความเหมาะสมปานกลางต่อการเป็นที่อยู่อาศัยของช้างป่ามีพื้นที่ 377.24 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 41.42 ของพื้นที่ทั้งหมด (เป็นพื้นที่เนินเขาและพื้นที่ราบบางส่วนที่มีการทำการเกษตร) พื้นที่ที่มีความเหมาะสมน้อยต่อการเป็นที่อยู่อาศัยของช้างป่า มีพื้นที่ 239.71 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 26.32 ของพื้นที่ทั้งหมด (เป็นพื้นที่เนินเขาที่มีการทำการเกษตรด้านทิศตะวันตกตอนล่างของพื้นที่) ส่วนพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมต่อการเป็นที่อยู่อาศัยของช้างป่า มีพื้นที่ 1.12 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 0.12 ของพื้นที่ทั้งหมด (เป็นพื้นที่เกษตรกรรม)

ภาพที่ 1 ตำแหน่งการปรากฏของช้างป่าและพื้นที่เหมาะสมต่อการเป็นที่อยู่อาศัยของช้างป่า

ตารางที่ 2 ข้อมูลชนิดป่าภูหลวง ข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดิน พ.ศ. 2554

การใช้ประโยชน์ที่ดิน	พื้นที่(ตารางกิโลเมตร)		
	ภายในเขตฯ	ภายนอกเขตฯ	รวมทั้งหมด
1.ป่าดิบเขา	225.52	0.08	225.60
2.ป่าดิบแล้ง	170.83	1.09	171.92
3.ป่าเต็งรัง	13.13	10.51	23.64
4.ป่าพื้นที่ชุ่มน้ำตามธรรมชาติ	-	7.26	7.26
5.ป่าเบญจพรรณ	102.28	115.88	218.16
6.ทุ่งหญ้า	37.54	0.05	37.59
7.สวนยูคาลิปตัส	0.02	2.40	2.59
8.สวนสัก	6.71	1.76	8.47
9.ชุมชนเมือง	-	0.73	0.73
10.พื้นที่เกษตรกรรม	349.70	802.47	1152.18
11.ไร่ร้าง	4.93	0.23	5.16
12.แหล่งน้ำ	-	1.20	1.20
รวม	910.85	943.65	1854.50

ที่มา : รัตนวัฒน์ และคณะ 2560. นิเวศวิทยา ประชากร และแนวทางในการแก้ปัญหาคความขัดแย้งระหว่างช้างป่า (*Elephas maximus*) และชาวบ้านในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง จังหวัดเลย . มหาวิทยาลัยมหิดล.

2.1.2 พื้นที่วิจัย

- 1.ตำบลท่าศาลาแก่งม่วง อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย
2. ตำบลร่องจิก อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย
- 3.ตำบลทรายขาว อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย
- 4.ตำบลภูหอ อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย

ตารางที่3 จำนวนประชากรแยกอายุ ตำบลท่าศาลา อำเภอภูเรือ จังหวัดเลยเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2562

ลักษณะข้อมูล	ชาย	หญิง	รวม
แยกตามเพศ	1,395	1,373	2,768
แยกตามลักษณะสถานะของบุคคล			
- ผู้ที่มีสัญชาติไทย และมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน	1,394	1,373	2,767
-ผู้ที่ไม่ได้สัญชาติไทย และมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน	1	0	1
-ผู้ที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านกลาง (ทะเบียนซึ่ง ผู้อำนวยการทะเบียนกลางกำหนดให้จัดทำขึ้นสำหรับ ลง รายการบุคคลที่ไม่อาจมีชื่อในทะเบียนบ้าน)	0	0	0
-ผู้ที่อยู่ระหว่างการย้าย (ผู้ที่ย้ายออกแต่ยังไม่ได้ย้ายเข้า)	0	0	0

ตารางที่4 จำนวนประชากรแยกอายุ ตำบลร่องจิก อำเภอภูเรือ จังหวัดเลยเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2562

ลักษณะข้อมูล	ชาย	หญิง	รวม
แยกตามเพศ	2,660	2,504	5,164
แยกตามลักษณะสถานะของบุคคล			
- ผู้ที่มีสัญชาติไทย และมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน	2,632	2,475	5,107
-ผู้ที่ไม่ได้สัญชาติไทย และมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน	26	29	55
-ผู้ที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านกลาง (ทะเบียนซึ่ง ผู้อำนวยการทะเบียนกลางกำหนดให้จัดทำขึ้นสำหรับ ลง รายการบุคคลที่ไม่อาจมีชื่อในทะเบียนบ้าน)	0	0	0
-ผู้ที่อยู่ระหว่างการย้าย (ผู้ที่ย้ายออกแต่ยังไม่ได้ย้ายเข้า)	2	0	2

ตารางที่ 5 จำนวนประชากรแยกอายุ ตำบลทรายขาว อำเภอสว่าง พง จังหวัดเลยเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2562

ลักษณะข้อมูล	ชาย	หญิง	รวม
แยกตามเพศ	6,884	7,053	13,937
แยกตามลักษณะสถานะของบุคคล			
- ผู้ที่มีสัญชาติไทย และมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน	6,872	7,051	13,923
- ผู้ที่ไม่ได้สัญชาติไทย และมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน	4	0	4
- ผู้ที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านกลาง (ทะเบียนซึ่ง ผู้อำนวยการทะเบียนกลางกำหนดให้จัดทำขึ้นสำหรับ ลง รายการบุคคลที่ไม่อาจมีชื่อในทะเบียนบ้าน)	0	0	0
- ผู้ที่อยู่ระหว่างการย้าย (ผู้ที่ย้ายออกแต่ยังไม่ได้ย้ายเข้า)	8	2	10

ตารางที่ 6 จำนวนประชากรแยกอายุ ตำบลภูหอ อำเภอภูหลวง จังหวัดเลยเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2562

ลักษณะข้อมูล	ชาย	หญิง	รวม
แยกตามเพศ	3,380	3,384	6,764
แยกตามลักษณะสถานะของบุคคล			
- ผู้ที่มีสัญชาติไทย และมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน	3,376	3,381	6,757
- ผู้ที่ไม่ได้สัญชาติไทย และมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน	2	2	4
- ผู้ที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านกลาง (ทะเบียนซึ่งผู้อำนวยการ ทะเบียนกลางกำหนดให้จัดทำขึ้นสำหรับ ลงรายการบุคคล ที่ไม่อาจมีชื่อในทะเบียนบ้าน)	0	0	0
- ผู้ที่อยู่ระหว่างการย้าย (ผู้ที่ย้ายออกแต่ยังไม่ได้ย้ายเข้า)	2	1	3

แหล่งที่มา http://stat.dopa.go.th/stat/statnew/upstat_age_disp.php

ตารางที่ 7 ผลผลิตพืชเศรษฐกิจปี 52/53

พืชเศรษฐกิจ	พื้นที่ ปลูก(ไร่)	พื้นที่ เสียหาย	พื้นที่เก็บเกี่ยว ผลผลิต/ไร่	ราคา เฉลี่ย (บาท/ก.ก.)	ผลผลิต/ไร่ (ก.ก./ไร่)	ผลผลิต/ตัน	มูลค่า (ล้านบาท)
ข้าว	516,407	–	516,407	11.32	451.6	234,408	2,041.52
ข้าวโพด	936,006	–	936,006	7.41	640.50	599,516.3	4,440.09
อ้อย	143,596	–	103,607	0.98	10,505	1,088,412.0	1,066.64
มัน สำปะหลัง	207,899	–	207,899	1.80	3,479	732,208.0	1,303.32
ยางพารา	496,266		64,114	70.34	282.3	18,096.8	1,272.70

ที่มา :เว็บไซต์จังหวัดเลย

ตารางที่ 8 สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปี ๒๕๖๑. จังหวัดเลย

พืชเศรษฐกิจ	พื้นที่ปลูก(ไร่)	พื้นที่เสีย หาย	พื้นที่เก็บเกี่ยว ผลผลิต/ไร่	ผลผลิต/ไร่ (ก.ก./ไร่)	ผลผลิต/ตัน
ข้าวนาปี ปี 61	412,575		411,562	388	159,704
ข้าวโพด ปี 61	483,580		483,508	704	340,547
อ้อย ปี 62	304,777		2,995,961	9,830	2,995,961
มันสำปะหลัง ปี 62	305,865		329,425	3,541	1,166,494
ยางพารา ปี 61	716,865		633,187	236	149,432
สับปะรด ปี 61	18,446		17,827	3,868	68,957
โคเนื้อ ปี 61	33,132 (ตัว)		7,719 (ตัว)		
กระบือ ปี 61	9,778 (ตัว)		2,652 (ตัว)		

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร 2561. สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปี ๒๕๖๑. สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

2.2 กิจกรรมในการเตรียมทีมวิจัย

2.2.1 การแลกเปลี่ยนความรู้และทำความเข้าใจระหว่างชุมชนและทีมนักวิจัยท้องถิ่นเพื่อสร้างทีมการแก้ไขปัญหาล้างป่าออกนอกพื้นที่

สถานที่ ศาลากลางหมู่บ้านบ้านวังมน หมู่ที่ 5 ตำบลภูหอ อำเภอกุหลาบ จังหวัดเลย

วันที่ 31 ตุลาคม 2562 เวลา 13.00น.-15.30น.

ผู้เข้าร่วม จำนวน 42 คน

กระบวนการที่ใช้ การสร้างความเข้าใจและขั้นตอนการดำเนินงานวิจัยโดยการเชิญเครือข่ายที่เกี่ยวข้องเมื่อเกิดสถานการณ์ล้างป่าเข้ามาในพื้นที่ชุมชน ประกอบด้วย

1. ทีมวิจัยท้องถิ่น(พี่เลี้ยง นักวิจัย ที่ปรึกษา)
2. เจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง(ชุดเฝ้าระวังช้างเคลื่อนที่เร็ว), เจ้าหน้าที่โครงการฟื้นฟูพืชอาหารช้างป่าภูหลวงตามพระราชดำริ
3. ผู้นำชุมชน
4. ชาวบ้านที่ประสบปัญหา
5. อาสาสมัครในพื้นที่

2.2.2 การค้นหาทีมจากการสร้างความเข้าใจในสถานการณ์ล้างป่าในชุมชนกระบวนการที่ใช้คือการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อประเมินสถานการณ์ล้างป่าร่วมกัน

กระบวนการที่ใช้ ทีมพี่เลี้ยงนักวิจัยท้องถิ่นให้ความรู้การจำแนกและการนับจำนวนประชากรช้างป่าก่อให้เกิดความเข้าใจเรื่องช้างป่า(เพศ วัย ลักษณะทางกายภาพและพฤติกรรมช้างป่า)และให้ชุมชนประเมินสถานการณ์ในชุมชนตนเอง จำนวนช้างป่า เพศ วัย การเคลื่อนที่ไปในชุมชนระบุจุดต่างๆที่เคลื่อนที่ พืชอาหารที่กินและความเสียหายของทรัพย์สิน

ให้ความรู้เรื่องทิศทางการเคลื่อนที่ของช้างป่าและร่วมตรวจสอบพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบตามเส้นทางการเคลื่อนที่ของช้างป่า บันทึกข้อมูล ลงวันที่เวลา จำนวนช้างป่าที่พบในพื้นที่ พฤติกรรมช้างป่า ชนิดพืชเกษตร, การใช้ประโยชน์พื้นที่ในชุมชน พฤติกรรมการกิน/ชนิดพืชอาหารช้างป่าในชุมชนและที่พบเห็น กำหนดหน้าที่ สร้างความเข้าใจและค้นหาผู้ปฏิบัติตามหน้าที่ภายใต้สถานการณ์

ผลลัพธ์ที่ได้ เกิดชุดเฝ้าระวังช้างป่า/สร้างกลุ่มไลน์เพื่อเพิ่มช่องทางการสื่อสารเรื่องช้างป่าในพื้นที่ชุมชน

ภาพที่ 2 กิจกรรมประชุมกระบวนการเตรียมทีมและสร้างทีมวิจัยท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม
วันที่ 31 ตุลาคม 2562

รายชื่อทีมเฝ้าระวังช้างป่า

ชุดที่1 บ้านวังมน ตำบลภูหอ อำเภอกุหลอง จังหวัดเลย

1. นายชุมพล กุนแสน ผญ.บ้าน(หัวหน้าทีมฯ)	นักวิจัยท้องถิ่น
2. น.ส.อริสา คัมภีรานนท์ (เลขานุการ)	นักวิจัยท้องถิ่น
3. ว่าที่ร้อยตรีสมภูมิ คະສຸວຽນ (ประสานงานและประชาสัมพันธ์)	นักวิจัยท้องถิ่น
4. นายชราวุฒิ แว่นชัยภูมิ ผช.ผญ.(ทีมงาน)	นักวิจัยท้องถิ่น
5. นายเจริญ ดวงวันดี (ทีมงาน)	นักวิจัยท้องถิ่น
6. นายสุรียา กฤษณา (ทีมงาน)	
7.นายสายัณห์ ราตรี (ทีมงาน)	
8. นายมนตรี ลงลา (ทีมงาน)	
9.นายจำนงค์ พางเพ่ง (ทีมงาน)	
10.นายไสว มีศรีแก้ว (ทีมงาน)	

ชุดที่2 บ้านน้ำค้อ ตำบลทรายขาว อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

1. นายประไพโร ผาโลย	นักวิจัยท้องถิ่น
2. นายพานิช ศรีบุรินทร์	นักวิจัยท้องถิ่น

2.3 กิจกรรมในชั้นปฏิบัติการ

กระบวนการที่ใช้

2.3.1 การจัดประชุมแลกเปลี่ยนความรู้และทำความเข้าใจระหว่างชุมชนและทีมนักวิจัยท้องถิ่นเพื่อสร้างทีมการแก้ไขปัญหาช้างป่าออกนอกพื้นที่ (กระบวนการที่ใช้การประชุมย่อย/การระดมความคิดเห็นโดยมีพี่เลี้ยงนักวิจัยร่วมช่วยในกระบวนการ)

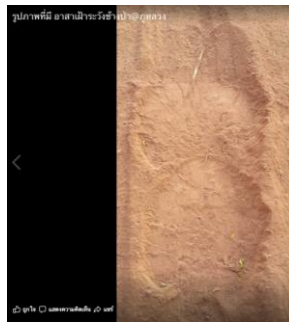
ผลลัพธ์ที่ได้จากการประชุมแลกเปลี่ยน สร้างความรู้ความเข้าใจให้กับนักวิจัยท้องถิ่น ทำความเข้าใจแนวทาง วิธีการสำรวจประชากร, พฤติกรรม, เส้นทางการเคลื่อนที่, จำแนกรูปพรรณและจำแนกฝูงช้างป่าออกพื้นที่ร่วมกับพี่เลี้ยงนักวิจัยสถานีวิจัยสัตว์ป่าภูหลวง โดยเปิดโอกาสให้คนในชุมชนและทีมวิจัยเล่าประสบการณ์ทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบันในสถานการณ์และปรากฏการณ์ในพื้นที่ ดังนี้

1. เส้นทางการเคลื่อนที่ของช้างป่า พฤติกรรมช้างป่าและประชากรช้างป่าในชุมชน
2. เครื่องมือและแนวทางการปฏิบัติการป้องกันช้างป่าในชุมชน (ชุดเฝ้าระวังช้างป่า, รั้วไฟฟ้า, ไฟฟ้าแสงสว่าง, รั้วรังผึ้ง)

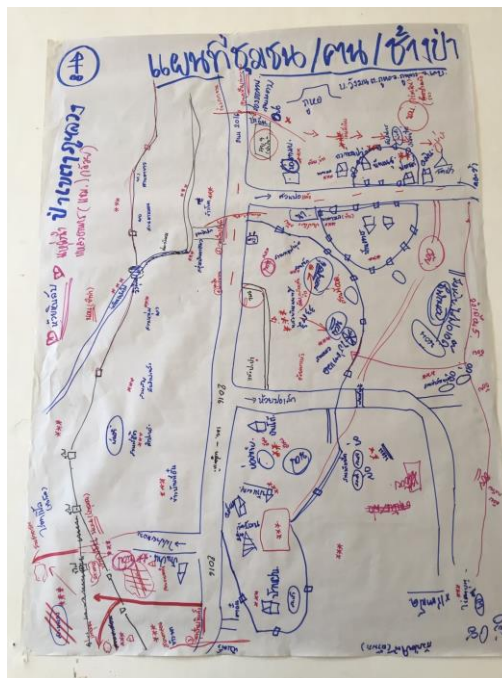
โดยนักวิจัยท้องถิ่นได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้พฤติกรรมและการเคลื่อนที่ของช้างป่าและการเลือกกินพืชเกษตรจุดที่มีช้างป่าเข้าพื้นที่ บริบทและปัจจัยต่างๆในการดึงดูดช้างป่า ผ่านเหตุการณ์แล้วสรุปมาเป็นแนวทางปฏิบัติบนหน้าที่ของชุดเฝ้าระวังช้างป่า ศึกษาพฤติกรรมของช้างป่าที่ออกนอกพื้นที่ได้แก่พฤติกรรมการกินอาหาร เส้นทางการเคลื่อนที่ของช้างป่าในชุมชนชนิดพืชอาหารทั้งพืชป่าและพืชเกษตร(โดยให้บันทึกชนิดพืชอาหารและส่วนที่ช้างป่ากินพร้อมถ่ายภาพประกอบ)ชนิดพืชเกษตรที่ช้างป่าเหยียบย่ำทำลายหรือหักโค่นโดยไม่กิน ปริมาณความเสียหายทั้งพืชเกษตรและทรัพย์สินของราษฎรที่ถูกช้างทำลายการกินน้ำเป็นต้นพร้อมทั้งบันทึกพิกัดตำแหน่ง (Waypoint) ในแต่ละจุดที่พบพฤติกรรมนั้น ๆ และเส้นทาง (Track) ที่ช้างเดินทางกิน

ภาพที่ 3 ร่องรอยที่เกิดจากพฤติกรรมของช้างป่าที่เคลื่อนที่หากินในชุมชนบ.วังมน ต.ภูหอ อ.ภูหลวง จ.เลย

ภาพที่ 4 ร่องรอย(รอยดิน) ของช้างป่าช้างป่าในชุมชน บ.วังมน ต.ภูหอ อ.ภูหลวง จ.เลย

ภาพที่ 5 แผนที่เส้นทางการเคลื่อนที่ของช้างป่าในปัจจุบันและการสร้างแนวทางการป้องกันตนเอง และจุดเฝ้าระวัง/ด่านช้างป่าข้ามถนนในชุมชน ต.ภูหอ อ.ภูหลวง จ.เลย

ภาพที่ 6 เรียนรู้เส้นทางการเคลื่อนที่ของช้างป่าปัจจุบันและแนวทางการป้องกันตนเองจากช้างป่าในชุมชน ต.ภูหอ อ.ภูหลวง จ.เลย

ภาพที่ 7 ระดมความคิดและวิเคราะห์เส้นทางการเคลื่อนที่ของช้างป่าปัจจุบันและแนวทางการ ป้องกันตนเองจากช้างป่าในชุมชน ต.ภูหอ อ.ภูหลวง จ.เลย

2.3.2 ทีมพี่เลี้ยงนักวิจัยสถานีวิจัยสัตว์ป่าภูหลวงได้ทำการสำรวจเก็บรวบรวมข้อมูลช้างป่าออกนอกพื้นที่ที่จะทำการศึกษาให้เป็นปัจจุบันใน 4 พื้นที่หลักๆ รอบเขตภูหลวง ซึ่งจะมีปัญหาช้างออกหากินนอกพื้นที่ ได้แก่ 1.ตำบลท่าศาลา อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย 2.ตำบลร่องจิก อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย 3.ตำบลทรายขาว อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย 4.ตำบลภูหอ ตำบลภูหอ อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย

กระบวนการที่ใช้ การลงพื้นที่สำรวจในพื้นที่จริง/ใช้กล้องดักถ่ายภาพสัตว์ป่าจำแนก/การนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบร่วมกับชุดนักวิจัยท้องถิ่นและชุดเผ่าระวังช้างป่า

ตารางที่ 9 จำนวนและโครงสร้างประชากรช้างป่าออกนอกพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง

ระยะเวลา	จำนวน(ครั้ง)	จำนวน(ตัว)	โครงสร้างประชากรช้างป่า			
			ลูกช้าง	ลูกช้างโต	วัยรุ่น	เต็มวัย
ปี2562	94	49	2	15	12	20
ปี2563				กำลัง		

				ดำเนินการ ร่วมกับพี่เลี้ยง นักวิจัย ท้องถิ่น		

ข้อมูลประชากรช้างป่าออกนอกพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวงเบื้องต้น พื้นที่อำเภอกุเรือ

1.ตำบลท่าศาลา พบช้างออกนอกพื้นที่ 36 ครั้ง ช้างป่าส่วนใหญ่ออกนอกพื้นที่บริเวณบ้านนาน้อย และบ้านแก่งม่วง พบช้างออกนอกพื้นที่ 6 ตัวโดยแยกโครงสร้างได้คือ ช้างวัยรุ่น 2 ตัวและเต็มวัย 4 ตัว ในกลุ่มนี้จะมี ช้างงา 2 ตัว ซึ่งจะหากินด้วยกัน เส้นทางเคลื่อนที่หากินจะเป็นพืชเกษตรตามฤดูกาลและพืชเศรษฐกิจ เช่น มันสำปะหลัง ข้าวไร่ ข้าวนา ข้าวโพด ถั่วฝักยาว ปาล์มน้ำมัน เป็นต้น ในส่วนของยางพารานั้นจะได้รับความเสียหายจากการหัก การเดินเบียดต้นยางพารา

2.ตำบลร่องจิก บ้านแก่ง บ้านร่องจิก พบช้างออกนอกพื้นที่ 4 ครั้ง บริเวณนี้จะเป็นป่าชุมชนที่ติดกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง พบช้างป่าทั้งหมดประมาณ 8 ตัว จากการเก็บข้อมูลจะเป็นลูกช้างโต 3 ตัวและ วัยรุ่น 3 ตัวเต็มวัย 2 ตัว ช้างกลุ่มนี้จะหากินไปมาระหว่างบริเวณหน่วยอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำลำห้วยสักและป่าชุมชนป่าโคกแปกบ้านร่องจิก ความเสียหายส่วนใหญ่จะเป็นไร่ซึ่งโดยการเดินเหยียบ ไร่มันสำปะหลัง (กินหัว) ปาล์มน้ำมัน (กินใบและยอดอ่อน) และสวนแก้วมังกร(เดินเหยียบ)

พื้นที่อำเภอกุหลอง

3.ตำบลภูหอ บ้านวังมน พบช้างออกนอกพื้นที่ 41 ครั้ง ช้างป่าที่ออกมาเป็นช้างฝูง จากการเก็บข้อมูลมีจำนวน 24 ตัว เป็นแยกโครงสร้างได้ ลูกช้าง 2 ตัว ลูกช้างโต 8 ตัว วัยรุ่น 5 ตัว เต็มวัย 9 ตัว ซึ่งจะออกมากินอ้อย มันสำปะหลัง ถั่วฝักยาว มะม่วง เป็นต้น ซึ่งเป็นจำนวนมากที่สุดที่มีช้างป่าออกนอกพื้นที่ในปี 2562 ความเสียหายส่วนใหญ่จะเป็น สวนกล้วย ไร่อ้อย ไร่มันสำปะหลัง ถั่วฝักยาว ไร่ข้าวโพด สิ่งปลูกสร้าง เช่น กระบอม ไร่ข้าว ถั่วฝักยาว

พื้นที่อำเภอวังสะพุง

4.บริเวณตำบลทรายขาว พบช้างออกนอกพื้นที่ 3 ครั้ง ในพื้นที่บ้านน้ำค้อ และบ้านหนองบัวน้อย โดยช้างป่ากลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มเดียวกันกับช้างป่าที่ออกมาหากินฝั่งอำเภอกุหลอง

2.3.4 การติดตามพฤติกรรมการกินและพืชอาหารของช้างป่าในพื้นที่วิจัย บ.วังมน ต.ภูหอ อ.ภูหลวง จ.เลย ร่วมกับนักวิจัยท้องถิ่นให้เป็นปัจจุบัน

กระบวนการที่ใช้ นักวิจัยท้องถิ่นและทีมพี่เลี้ยงนักวิจัยสถานีวิจัยสัตว์ป่าภูหลวงตรวจสอบเรียนรู้และสื่อสารทวนสอบข้อมูลรายตัวกับนักวิจัยท้องถิ่นและชุดเฝ้าระวังช้างป่า

พบว่าสภาพโดยทั่วไปในบริเวณพื้นที่ที่ทำการสำรวจมีลักษณะใกล้เคียงกับทุ่งหญ้า มีหญ้าสูงตั้งแต่ 20 เซนติเมตร จากระดับผิวดินจนถึงระดับ 2 เมตร พบชนิดของหญ้าและพืชล้มลุกมาก มีไม้พุ่มและไม้ยืนต้นปะปราย(สมหญิง ทัททิกร. 2551) โดยส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรของชาวบ้านโดยเฉพาะส่วนใหญ่เป็นพืชจำพวก อ้อย, มันสำปะหลัง, ถั่วลิสง, มะขามและปาล์ม ซึ่งช้างป่าฝูงใหญ่ที่อาศัยอยู่บริเวณหน่วยพิทักษ์ป่าห้วยหินลับ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง ซึ่งมีพื้นที่ติดกับชุมชนตำบลภูหอ อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย

ภาพที่ 10 ตัวอย่างลักษณะรูพรรณช้างป่าออกนอกพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวงแบบรายตัว

ช้างป่าฝูงนี้ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการอยู่นอกพื้นที่ป่ากว่า 10 ปี ค่อยๆ เพิ่มระยะห่างจากแนวเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวงโดยเริ่มออกมาในเขตพื้นที่ อำเภอวังสะพุง ประมาณ ปีพ.ศ.2553 แต่จำนวนประชากรไม่เกิน 10 ตัว จนกระทั่งในปีพ.ศ. 2557 ชาวบ้านเริ่มปรับเปลี่ยนพืชเกษตรจากมะขามหวาน นาข้าวเป็นการปลูกอ้อยทดแทนเนื่องจากมีโรงงานน้ำตาลใหม่เปิดทำการที่ อำเภอหนองหินและอำเภอเอราวัณ จังหวัดเลย ส่งผลให้ช้างป่าภูหลวงเริ่มออกมาพบอ้อย ในปีพ.ศ.2558 สำรวจนนับได้ 15 ตัวและมาเพิ่มมากที่สุดนับได้ 43 ตัว ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2563

ช้างป่าจะมีพฤติกรรมการกินและหาที่พักนอนโดยแบ่งเป็นกลุ่มๆ กลุ่มละ 5-15 ตัว ช้างป่าออกหากินในพื้นที่เกษตรเวลาประมาณ 15.00 – 16.00 น. จนถึงช่วงเช้าเวลา 04.00 – 05.00 น.

ชนิดพืชอาหารของช้างป่าทั้งหมดในพื้นที่ บ.วังมน ต.ภูหอ อ.ภูหลวง จ.เลย

จากการสำรวจชนิดพืชจากร่องรอยการกินพบทั้งหมด 18 ชนิด ได้แก่ อ้อย (28.57 %) กล้าย (20.41 %) หญ้าเลา (8.16 %) แคม (6.12 %) หญ้าคา, มันสำปะหลัง, ฝั่หลอด และฝั่เลี้ยง คิดเป็น (4.08 %) เท่ากัน หญ้าไทร, ข้า, หญ้าคมบาง, ปาล์ม, ฝั่ชางนวล, สับปะรด, ข้าป่า, กระถิน, ฐูปฤชี และมะม่วง (2.04 %) เท่ากัน ซึ่งจำนวนที่พบตลอดเส้นทางการสำรวจนั้นมีรายละเอียดดังนี้

ชนิดของพืชป่าที่ช้างป่าออกนอกพื้นที่ใช้ประโยชน์ บ.วังมน ต.ภูหอ อ.ภูหลวง จ.เลย

จากการสำรวจชนิดพืชจากร่องรอยการกินพบทั้งหมด 12 ชนิด ได้แก่ หญ้าเลา (20 %), แคม (15 %), ฝั่หลอด (10 %), หญ้าคา (10 %), ฝั่เลี้ยง (10 %), หญ้าไทร (5 %), ข้า (5 %), หญ้าคมบาง (5 %), ฝั่ชางนวล (5 %), ข้าป่า (5 %), กระถิน (5 %) และฐูปฤชี (5 %)

2.3.4 การศึกษาและถอดบทเรียนองค์ความรู้ในการเฝ้าระวังช้างป่าที่มีประสิทธิภาพและปลอดภัยทั้งคนและช้างป่า

กระบวนการที่ใช้ การประชุมกลุ่มย่อยเพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาและหาวิธีการปรับปรุงแก้ไขผลลัพธ์ที่ได้

กิจกรรมที่ 1 การเฝ้าระวังช้างป่าและการใช้รั้วไฟฟ้า

นักวิจัยท้องถิ่นและชุดเฝ้าระวังช้างป่าได้ร่วมกันจัดทำข้อกำหนด/หน้าที่ของชุดเฝ้าระวังช้างป่าและมีการมอบหมายหน้าที่, ข้อปฏิบัติ, ตรวจสอบติดตามข้อมูลพฤติกรรมช้างป่า, เส้นทางการเคลื่อนที่หากินของช้างป่า ตรวจสอบแนวรั้วไฟฟ้าชั่วคราว(เข้คกำลังไฟ)ที่ได้รับการสนับสนุนจากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวงและแจ้งข่าวให้กับชุมชนโดยส่งรายงานเข้าไปในกลุ่มไลน์เฝ้าระวังช้างป่าทุกครั้ง

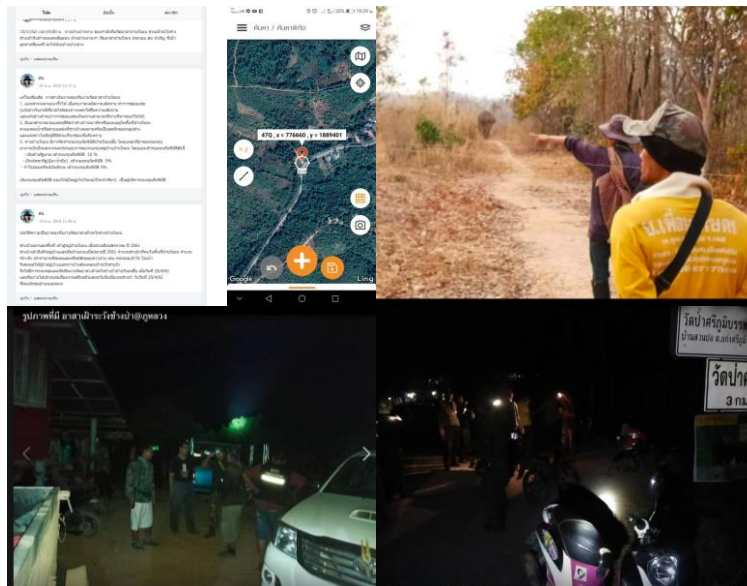
โดยแบ่งหน้าที่ตามความเหมาะสมให้กับแต่ละบุคคล เมื่อตรวจสอบและแจ้งข่าวแล้วชุดเฝ้าระวังช้างป่าจะอยู่ประจำจุดรวมพลในชุมชน รอฟังข่าวช้างป่าเข้าในพื้นที่ชุมชนถ้ามีช้างป่าชุดเฝ้าระวังจะเคลื่อนที่ไปหาผู้แจ้งข่าวประเมินสถานการณ์ ทราบจำนวนประชากร พฤติกรรมเบื้องต้นพร้อมกับแจ้งข่าวให้ชุดเฝ้าระวังช้างป่าเคลื่อนที่เร็วของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช

โดยข้อสรุปการกำหนดบทบาทหน้าที่ของนักวิจัยท้องถิ่น สามารถแบ่งได้ดังนี้

1. เครื่องมือและวิธีการการป้องกันชุมชนและตนเองด้วยรั้วไฟฟ้าโดยชุดเฝ้าระวังช้างป่าต้องรับผิดชอบสำรวจ, ซ่อมแซมเบื้องต้นและประสานงานกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง
2. ชุดเฝ้าระวังช้างป่ามีหน้าที่ตรวจสอบจุดพักนอน, เส้นทางการเคลื่อนที่หากินและพฤติกรรมของช้างป่า
3. นักวิจัยท้องถิ่นได้ดำเนินการประสานงานและเป็นกำลังสำคัญในการจัดทำกองทุนภัยพิบัติ

บ้านวังมน ตำบลภูหอ จังหวัดเลย

ข้อสรุปทั้ง 3 ข้อแสดงให้เห็นถึงความรู้ความเข้าใจและเริ่มแก้ปัญหาเบื้องต้นให้กับชุมชนเนื่องจากเมื่อเกิดเหตุการณ์ช้างป่าเข้ามาหากินในพื้นที่ชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความหวั่นวิตก รู้สึกถึงความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ทำให้ชุมชนเกิดภาวะการเสียรายได้จากผลผลิตที่ถูกทำลายจากช้างป่า โดยนักวิจัยท้องถิ่นเริ่มเก็บข้อมูลและนำเสนอต่อชุมชนจนเกิดความเข้าใจและเป็นข้อตกลงในชุมชนเพื่อแก้ปัญหาเท่าที่ชุมชนจะช่วยตนเองได้เป็นเบื้องต้น

ภาพที่ 11 การปฏิบัติหน้าที่ของชุดเฝ้าระวังช้างป่า หมู่บ้านวังมน ตำบลภูหอ อำเภอกุเรือ จังหวัดเลย

ข้อสรุปหน้าที่ทีมเฝ้าระวังช้างป่า หมู่บ้านวังมน ตำบลภูหอ อำเภอกุเรือ จังหวัดเลย

จากนักวิจัยท้องถิ่น

ชุดเผ่าระวังช้างป่าหมู่บ้านวังมน ตำบลภูหอ อำเภอกู่เรือ จังหวัดเลย ประชุมที่วางแผนการขอใช้และใช้รั้วไฟฟ้าชั่วคราวเคลื่อนที่โดยประสานขอใช้รั้วไฟฟ้าชั่วคราวเคลื่อนที่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ภูหลวง โดยนักวิจัยท้องถิ่นร่วมประเมินเลือกจุดการติดตั้งกับทีมพี่เลี้ยงโครงการและลงมือดำเนินงานโดยเลือกจุดที่จะป้องกันเส้นทางการเคลื่อนที่ของช้างป่าที่จะเข้าไปในชุมชนหนาแน่น ระยะทาง 400 เมตร

การดำเนินงานของทีมงานจิตอาสาเผ่าระวังช้างป่า บ้านวังมน ตำบลภูหอ อำเภอกู่เรือ
จังหวัดเลย

1. สืบสวนตามแนวรั้วไฟฟ้าชั่วคราว(เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง) เมื่อพบว่าลวดมีความเสียหาย ทำการซ่อมแซม (แจ้งข่าวในกรณี
ที่ลวดไฟของทางเขตฯได้รับความเสียหาย และแจ้งข่าวถ้าพบว่าการซ่อมแซมเกินความสามารถที่ทางทีมฯจะแก้ไขได้)
2. สืบสวนตามแหล่งที่คิดว่าช้างป่าจะมาพักหรือแอบอยู่ในพื้นที่บ้านวังมน ตามแหล่งน้ำหรือตามแหล่งที่ช้างป่าเคยผ่านหรือเป็นจุด
พักของกลุ่มช้าง และแจ้งข่าวไปยังผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อรับทราบ
3. ทางบ้านวังมน มีการจัดทำกองทุนภัยพิบัติบ้านวังมนขึ้น โดยแหล่งที่มาของกองทุน มาจากเงินปันผลจากผลประกอบการของ
กองทุนหมู่บ้านบ้านวังมน โดยแบ่งเข้ากองทุนภัยพิบัติดังนี้
 - เงินล้านรัฐบาล เข้ากองทุนภัยพิบัติ 10 %
 - เงินพระราชรัฐ(ปุ๋ย+น้ำมัน) เข้ากองทุนภัยพิบัติ 5%
 - กำไรออมทรัพย์เงินสัจจะ เข้ากองทุนภัยพิบัติ 5%

หมายเหตุ เงินกองทุนภัยพิบัติ มอบให้ผู้ใหญ่บ้านวังมน(หัวหน้าทีมฯ) เป็นผู้บริหารกองทุนภัยพิบัติ
(ผู้จัดบันทึก น.ส.อริสา คัมภีรานนท์ นักวิจัยท้องถิ่น)

ภาพที่ 12 ทีมเผ่าระวังช้างป่าวังมนตรวจสอบสายไฟ มิเตอร์ไฟ

ภาพที่ 13 ชุดเฝ้าระวังช้างป่าวังมนตรจรั้วไฟฟ้าและบันทึกเส้นทางการเคลื่อนที่หากินของช้างป่า

ทีมอาสาบ้านวังมนที่ได้ประชุมในวันนี้

- ทีมงานอาสาบ้านวังมน จำนวนทั้งสิ้น 15 คน
- ออกปฏิบัติงานครั้งละ 8 คน (ตรวจเช็คสายไฟ, เฝ้าระวัง, หาข่าว)

สิ่งที่ทางทีมอาสาขอการสนับสนุน

1. ค่าตอบแทน ไม่ต่ำกว่า 1,500 บาท/คน/เดือน(รอ)
2. ทำประกันชีวิตให้กับทีมอาสา(รอ)
3. วิทยุสื่อสารจำนวน 5 เครื่อง ดำ 1 แดง 4 (รอ)
4. หัวไฟจำนวน 15 หัวแสงสีเหลือง(ทำได้เลย)
5. ไฟสปอร์ตไลท์ติดรถ จำนวน 1 หัว(ทำได้เลย)
6. เสื้อทีมงานอาสา 15 คน(ทำได้เลย)

ผู้ว่าราชการจังหวัดเลยเข้าเยี่ยมพบปะชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากช้างป่าและลงดูพื้นที่บ้านวังมน สรุปได้ 3 ประเด็นหลักๆดังนี้

1. ด้านพืชผลทางการเกษตรและทรัพย์สินของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากช้างป่า
 - 1.1 ใหทางอำเภอทำหนังสือขอให้ทางรัฐบาลเข้ามาช่วย โดยแยกเป็น 2 กรณี
 - เสียหายไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้
 - เสียโอกาสไม่สามารถเข้าไปทำกินหรือเก็บเกี่ยวผลผลิตในพื้นที่ได้ เช่น ยางพารา มะขามหวาน
 - 1.2 การทำประกันชีวิต การรักษาพยาบาลรวมถึงทรัพย์สิน ให้กับชาวบ้านในพื้นที่เสี่ยงภัยจากช้างป่า
 - 1.3 การพักชำระหนี้ของเกษตรกรที่ประสบปัญหาจากช้างป่า โดยพิจารณาทั้งเงินต้นและดอกเบี้ย
 - 1.4 เรื่องเอกสารสิทธิ์พื้นที่ทำกิน ให้รวบรวมข้อมูลชาวบ้านว่าเข้ามาอยู่ตั้งแต่ปี พ.ศ.อะไร เพื่อพิจารณาเรื่องการออกเอกสารสิทธิ์ว่าเป็นพื้นที่ใครดูแล

*** ในเรื่องการเสนอข้อมูล ผู้ว่าราชการจังหวัดเลย เน้นย้ำเรื่องตัวเลขต้องแม่นยำและชัดเจน

2. เรื่องการผลักดัน

แผนการผลักดันและทำแนวป้องกันไปถึงห้วยหินลับ

2.1 จำนวนคน

- ผลักดันช้างฝูง ใช้จำนวนคน ประมาณ 40-50 คน
- ผลักดันช้างเดี่ยว ใช้จำนวนคนประมาณ 20 คน

***ผู้ว่าราชการจังหวัดเลย สั่งให้ประสานเรียก ทีม อส.จำนวน 50 นาย อบรมเรื่องการผลักดันช้างป่า

2.2 เครื่องมือที่จะใช้ในการผลักดัน

- วิทยุสื่อสาร จำนวน 30 เครื่อง แบ่งหน้าที่รับผิดชอบให้ชัดเจน ใครคือผู้บัญชาการ
- รถ ที่ใช้ในการผลัก ใช้รถอะไร จำนวนเท่าไร ให้ทางหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์ฯไปจัดทำแผนมาเสนอ
- โครน มีของใครบ้างเอามาสนับสนุนช่วยในการผลักดัน ขึ้นสำรวจข้าง

2.3 ค่าน้ำมัน ค่าอาหาร ค่าเครื่องดื่ม ที่ใช้ในการผลักดัน ทำแผนเสนอขบขอ

2.4 ระหว่างทำการผลักดันทุกครั้งจะต้องทำประกันภัยปนะกันชีวิตให้กับทีมที่ร่วมผลักดัน

2.5 ก่อนทำการผลักดัน ควรทำพิธีบวงสรวงก่อนทุกครั้ง

2.6 แสงสว่าง ไฟสปอร์ตไลท์ ใช้จำนวนเท่าไร เพื่อมีการปฏิบัติงานภาคกลางคืน

(ผู้จัดบันทึก น.ส.อริสา คัมภีรานนท์ นักวิจัยท้องถิ่น)

บันทึกการประชุมการประชุมชุดเฝ้าระวังอำเภอภูหลวง (หน้าที่,ขั้นตอนการปฏิบัติงาน)โดยนักวิจัยท้องถิ่น

และในกิจกรรมที่1 นักวิจัยท้องถิ่นพร้อมชุดเผ่าระวังช้างป่าได้วิเคราะห์และวางแผนการแก้ปัญหาหลากหลายด้าน ทั้งด้านการเผ่าระวัง หน้าที่ การหาช่องทางการเยียวยาชุมชนที่ได้รับผลกระทบ เช่นความเสียหายของพืชผลทางการเกษตร การทำประกันชีวิตจากการเสียชีวิตจากช้างป่า การพักชำระหนี้ของผู้ประสบภัยจากช้างป่า และแนวทางการผลักดันช้างป่า เริ่มเกิดการวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของทีม ประเมินเครื่องมือ,อุปกรณ์การเผ่าระวังช้างป่าและค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น มีการเรียงลำดับความสำคัญในการใช้เงิน โดยเบื้องต้นใช้รูปแบบจิตอาสาและรายงานสถานการณ์อย่างต่อเนื่องส่งผลให้หน่วยงานระดับอำเภอให้ความสำคัญมอบเงินเริ่มต้นเพื่อทำกองทุนให้ทีม จึงเกิดการเรียนรู้และวิเคราะห์อย่างถี่ถ้วน ยกตัวอย่างการเลือกซื้ออุปกรณ์จำเป็นในการเผ่าระวังช้างป่าอย่างปลอดภัยทั้งคนและช้างป่า โดยการเลือกไฟฉายคาดศีรษะ, เครื่องดื่ม(น้ำ, กาแฟ) และค่าใช้จ่ายน้ำมันเชื้อเพลิงให้กับทีม การเรียนรู้ที่ผ่านการปฏิบัติการจริงและเกิดจากการทำงานแบบมีส่วนร่วมกับส่วนราชการ(ทีมเผ่าระวังช้างป่ากรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช) ที่มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันตลอดในทุกเหตุการณ์ และชุดเผ่าระวังประชุมร่วมเสนอขอซื้อเครื่องมือวัดกระแสไฟฟ้าจากรั้วไฟฟ้าชั่วคราวเคลื่อนที่ (ราคาเครื่องละ9,000 - 12,000บาท) ที่ประชุมมีมติให้รวบรวมข้อมูลและตัดสินใจภายหลัง

กลุ่มไลน์เผ่าระวังช้างป่าภูหลวงเริ่มมีสมาชิกมากขึ้นส่งผลให้การสื่อสารเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดผลเชิงประจักษ์ต่อผู้นำชุมชน นายอำเภอและผู้ว่าราชการจังหวัดเลยให้ความสนใจและเข้ามารับฟังปัญหาขับเคลื่อนไปด้วยกัน (ทำให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องตระหนักและร่วมมือ) ไม่ใช้กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชดำเนินงานแก้ปัญหาแต่เพียงฝ่ายเดียว

จากการวางแผนการทำงานเรื่องการใช้รั้วไฟฟ้าชั่วคราวเคลื่อนที่ โดยการจดบันทึกและรายงาน ประสิทธิภาพการป้องกันช้างป่าของรั้วไฟฟ้า ทีมเผ่าระวังช้างป่าได้ประชุมสรุปประเมิน 2 ประเด็นคือ

1. ประสิทธิภาพการป้องกันช้างป่า
2. วิธีการใช้งานรั้วไฟฟ้ารวมถึงขั้นตอนการดูแลซ่อมแซมรั้วไฟฟ้า

โดยระยะแรกทีมเผ่าระวังช้างป่าพึงพอใจในประสิทธิภาพของรั้วไฟฟ้าและมีการวางแผนการทำงาน ของชุดเผ่าระวังอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้ทีมเผ่าระวังช้างป่าทำโครงการเพื่อขอสนับสนุนงบประมาณกับจังหวัดเรื่องรั้วไฟฟ้าชั่วคราวและได้อนุมัติเห็นชอบโครงการ พร้อมกับแนวทางการป้องกันช้างป่าอื่นๆ อีก2รายการคือ

- 1.โครงการการใช้รั้วรั้งฝั่งเพื่อป้องกันที่อยู่อาศัยจากช้างป่า
2. โครงการเพิ่มไฟฟ้าส่องสว่างบริเวณถนนที่เป็นเส้นทางเคลื่อนที่ของช้างป่า

กิจกรรมที่ 2 การพัฒนารูปแบบการเฝ้าระวังช้างป่าในพื้นที่ชุมชนอย่างปลอดภัย

กระบวนการที่ใช้ ประชุมแลกเปลี่ยน ถอดบทเรียนจากชุมชนที่ประสบปัญหาช้างป่ามาก่อนโดยศึกษาวิธีการเฝ้าระวัง การปรับเปลี่ยนอาชีพและพฤติกรรมในการประกอบอาชีพเดิมและการดำรงชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับทีมพี่เลี้ยง นักวิจัย สถานีวิจัยสัตว์ป่าภูหลวง, ชุดเคลื่อนที่เร็วเฝ้าระวังช้างป่าและชุดเฝ้าระวังของ 3 ตำบล (ตำบลภูหอ, ตำบลทรายขาวและตำบลท่าศาลา) นักวิจัยท้องถิ่น ประสานกับนายอำเภออำเภอภูหลวงและผู้ว่าราชการจังหวัดเลย เสนอขอเครื่องมือที่ใช้ป้องกันช้างป่าชุมชน

ผลลัพธ์ที่ได้ จัดทำข้อเสนอโครงการเพื่อขอสนับสนุนงบประมาณและขอความร่วมมือกับผู้นำเพื่อแก้ปัญหาช้างป่าหากินในชุมชน

- 1.โครงการรั้วไฟฟ้าชั่วคราว (สเกลเล็กลง)
- 2.โครงการรั้วรังผึ้งเพื่อป้องกันที่อยู่อาศัยและพื้นที่เกษตรจากช้างป่า
- 3.โครงการติดตั้งไฟแสงสว่างเส้นทางที่ช้างเคลื่อนที่ผ่านและจุดสำคัญของการอาศัยพักผ่อนของช้าง

ป่า

ภาพที่ 14 อบต.ภูหอ ส่งมอบรั้วไฟฟ้าโซล่าเซลล์และแสงสว่างโซล่าเซลล์ให้กับหมู่บ้านวังมน ตำบลภูหอ อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย โดยนักวิจัยท้องถิ่นทำหนังสือขอรับการสนับสนุน (20 ธันวาคม 2562)

บันทึกนักวิจัยท้องถิ่นเรื่องการจัดทำรั้วไฟฟ้าป้องกันชุมชน

เครือข่ายแก้ปัญหาช้างป่าออกนอกพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง ร่วมประชุมเรื่องการแนวทางการแก้ไข

บันทึกนักวิจัยเรื่องการจัดทำแนวรั้วไฟป้องกัน

1 อบต.ตำบลภูหอ ใช้งบฉุกเฉิน ติดตั้งรั้วไฟระยะทาง 2.3 กิโลเมตร งบประมาณสี่แสนกว่าบาท อาทิตยหน้าผู้รับเหมาจะเข้ามาเริ่มดำเนินการติดตั้งโดยจะเข้ามาร่วมพิจารณาร่วมกันกับชาวบ้านว่าจะติดตั้งแนวอย่างไร

2 ประเมินราคาการทำรั้วไฟแบบชั่วคราวที่ชาวบ้านสามารถทำเองได้ ใช้งบประมาณเท่าไร อุปกรณ์มีอะไร ท่างบเสนอขอไประหว่างรองบการติดตั้งแบบถาวรจากทางหลวง

-แนวรั้วไฟแบบถาวร งบประมาณปี 2563 จะมีการติดตั้งเพิ่ม ระยะทาง 20 กิโลเมตรจากโครงการอาหารช้างไปจนถึงห้วยหินลับ รองงบประมาณปี 63

3 การทำร่องคูคลองลึกควบคู่กับรั้วไฟ ฝากให้ทางหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์ฯ พิจารณาของงบประมาณ

4 การทำแนวรั้วฝั่ง ให้ตั้งเป้าหมายไว้ 20 ราย เพื่อเป็นต้นแบบและเรียนรู้ใช้ป้องกันควบคู่กับรั้วไฟ ให้ทางวิจัยสัตว์ป่าช่วยหาข้อมูล ราคาประมาณค่าใช้จ่ายต่อราย เสนอของงบประมาณ (ผู้จดบันทึก น.ส.อริสา คัมภีรานนท์ นักวิจัยท้องถิ่น)

ปัญหาช้างป่าออกนอกพื้นที่ ประกอบด้วย

1. ทีมวิจัยท้องถิ่น (พี่เลี้ยง นักวิจัย ที่ปรึกษา)
2. ตัวแทนเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง
3. ตัวแทนโครงการฟื้นฟูพืชอาหารช้างป่าภูหลวงตามพระราชดำริ
4. ชุดเฝ้าระวังช้างป่า
5. ผู้นำชุมชน
6. ชาวบ้านที่ประสบปัญหาช้างป่า
7. อาสาสมัครในพื้นที่

นักวิจัยท้องถิ่นมีบทเรียนจากการผลักดันช้างป่ากลับป่าภูหลวงโดยทีมวิจัยได้ร่วมกับผู้นำชุมชนและประสานงานเครือข่ายอื่นๆ ช้างป่าทำร้ายคนเสียชีวิต กระบวนการเยียวยา การจัดการลดพืชดึงดูด (เผ่าอ้อยหน่าช้าง, ลงแขกเก็บอ้อย) ลดจุดที่พักนอนของช้างป่าที่ใกล้ชุมชน โดยได้รับความร่วมมือกับชุมชนและผู้นำชุมชน

แจ้งแนวทางแก้ไขปัญหาคับ

1.เขตฯภูหลวง ส่งโครงการจัดทำรั้วไฟฟ้า (เส้นสีเหลือง) ไปขอรับงบประมาณสนับสนุนจากงบพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือแล้วครับ

- หากไม่มีอะไรผิดพลาด ในปีงบประมาณ พ.ศ.2563 จะได้รับงบมาดำเนินการจัดทำครับ
- พื้นที่โครงการจะต่อเนื่องกับรั้วไฟฟ้าจากโครงการฟื้นฟูอาหารช้างป่าฯ จนถึงหน่วยพิทักษ์ป่าห้วยหินลับ และมีบางส่วนอยู่นอกพื้นที่เขตฯ

2. พื้นที่ปรับปรุงแหล่งอาหาร/แหล่งน้ำ

- ปลายเดือนเม.ย. เขตฯได้รับบริจาคเกลือแร่ จะเร่งดำเนินการปรับปรุงโป่งเดิม (จุดสีเขียว) ในช่วงต้นฤดูฝนครับ

-การจัดทำ/ปรับปรุงแหล่งน้ำอยู่ระหว่างการจัดทำแผนของงบประมาณสนับสนุน

3. การปฏิบัติงานในช่วงนี้

- ติดตามการเคลื่อนที่ของช้างโขลง เพื่อเป็นข้อมูลในการบังคับทิศทางไม่ให้ออกมาอีก
- ช้างที่ยังไม่ข้ามถนน ต้องใช้การเฝ้าระวังและบังคับทิศทางให้มารวมตัวกัน แล้วจึงบังคับให้ข้ามถนนครับ

4.ในส่วนของพื้นที่นอกเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง

- หน่วยงาน เช่น อบต. สามารถขอรับงบประมาณในการสร้างสิ่งบังคับทิศทางการเคลื่อนที่ของช้างป่า เช่น คูกันช้าง รั้วกึ่งถาวร รั้วผึ้ง จากแหล่งงบประมาณอื่นๆ ได้ครับ

*** เขตฯมีแบบ พร.4 พร.5 ของคูกันช้าง รั้วกึ่งถาวร รั้วไฟฟ้า และรั้วไฟฟ้าเคลื่อนที่ ไว้สนับสนุนครับ

นำเรียนทุกท่านทราบเบื้องต้นครับ

ขอขอบคุณทุกท่านที่ร่วมงานครับผม

(ผู้จัดบันทึก ว่าที่ร้อยตรีสมภูมิ คะสุวรรณ นักวิจัยท้องถิ่น)

รายชื่อสมาชิกผู้ร่วมสร้าง	
ตำบลเกรงศรีภูมิ (บ้านศรีเมือง)	
1. นายอึ้งเบง พินเฮา	- ๐๙๙ ๐๙๙๗๗๗
2. นาย ยลลกริ ศอณนเศรษฐ์	- ๐๙๙ ๐๙๙ ๙๙๙
3. นาย เจริญพงษ์ ศอณนเศรษฐ์	- ๐๙๙ ๐๙๙ ๙๙๙
4. นาย นวรัฐ ปรามาศ	- ๐๙๙ ๐๙๙ ๐๙๙
5. นาย พินทอง ปรามาศ	
6. นาย นุ้ย ศิรินทิพย์	- ๐๙๙ ๐๙๙ ๐๙๙
7. นาย อังค์ ปรามาศ	
8. นาย นพทอง ปรามาศ	
9. นาย นวรัฐ ปรามาศ	
10. นาย นพทอง ปรามาศ	
11. นาย นวรัฐ ปรามาศ	
12. นาย นวรัฐ ปรามาศ	
13. นาย นวรัฐ ปรามาศ	
14. นาย นวรัฐ ปรามาศ	
15. นาย นวรัฐ ปรามาศ	
16. นาย นวรัฐ ปรามาศ	
17. นาย นวรัฐ ปรามาศ	
18. นาย นวรัฐ ปรามาศ	
19. นาย นวรัฐ ปรามาศ	
20. นาย นวรัฐ ปรามาศ	
21. นาย นวรัฐ ปรามาศ	
22. นาย นวรัฐ ปรามาศ	
23. นาย นวรัฐ ปรามาศ	
24. นาย นวรัฐ ปรามาศ	

ภาพที่ 16 รายชื่อชุดเผ่าระวังช้างป่าบ้านสวนปอ ตำบลเกรงศรีภูมิและบ้านไร่สุขสันต์ ตำบลเลยวังไสย์ อำเภอกุหลอง จังหวัดเลย

รหัสสาขา	0757	บัญชีที่	020171402013
Branch Code		Account No.	
ชื่อสาขา	สาขาภูหลวง	รหัสโครงการ	
Branch Name		Project Code	
ชื่อบัญชี			
Account Name			
กลุ่มอาสาสมัครเผ่าระวังช้างป่าภูหลวง			
2001 - บัญชีเงินฝากออมทรัพย์ (ใช้สมุดฝาก)			
201405119			
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร			
BANK FOR AGRICULTURE AND AGRICULTURAL CO-OPERATIVES			
สาขาภูหลวง			
000201405119			
Authorized Signature			

ภาพที่ 17 บัญชีเพื่ออาสาสมัครเผ่าระวังช้างป่าภูหลวงขอเปิดบัญชีเงินฝากออมทรัพย์ “ กลุ่มอาสาสมัครเผ่าระวังช้างป่าภูหลวง ”

ภาพที่ 18 นักวิจัยท้องถิ่นจัดการแสดงดนตรีเพื่อระดมทุนเพื่อชุดอาสาเฝ้าระวังช้างป่า

รายงานการประชุมเรื่องการบริหารเงินที่ได้จากการระดมทุนช่วยเหลือ

ทีมอาสาสมัครเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวง

วันที่ 7 มกราคม 2563 ณ ปราสาทปาง บ้านหนองบัว ตำบลภูหอ อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

1.นายบ้งอร มะดาศรี	บ้านสวนปอ
2.นายชุมพล กุนแสน	บ้านวังมน (นักวิจัยท้องถิ่น)
3.นายอำนาจ พันชา	บ้านสวนปอ
4.นายคำปน ผาทองที	บ้านสวนปอ
5.นายขยัน ชันดี	บ้านสวนปอ
6.นายกิ่งเพชร ศรีหนารถ	บ้านสวนปอ
7.นายประจัญ เปี้ยสุระ	บ้านน้ำคู้
8.นางสาวเพริศแพรว พรหมหนารถ	phuhoecotour
9.นางสาวลักขณา แสนบุงค้อ	phuhoecotour
10.นายสาคร นามนุษยศรี	บ้านไร่สุขสันต์
11.นายสมคิด สื่อน้อย	บ้านไร่สุขสันต์
12.นายผัด ลำนัย	บ้านไร่สุขสันต์
13.นายสงกา ศรีชมพู	บ้านไร่สุขสันต์
14.นายสุภี วังหิน	บ้านไร่สุขสันต์
15.นายประสิทธิ์ ปาละมี	บ้านไร่สุขสันต์
16.นายโตะะ ศรีบุรินทร์	บ้านไร่สุขสันต์

17.นายยง ศรีตาหมัก	บ้านไร่สุขสันต์
18.นายประยูร ทองแบน	บ้านไร่สุขสันต์
19.นายบัวผัน ธรรมกุล	เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง
20.นายอุทร นามดี	บ้านไร่สุขสันต์
21.นายสายันต์ คำแสงมาศ	บ้านไร่สุขสันต์
22.นายสมยศ บุตรตา	บ้านไร่สุขสันต์
23.นายสมาน คณะแพง	บ้านแก่งบง
24.นางสาวอริสา คัมภีรานนท์	บ้านวังมน (นักวิจัยท้องถิ่น)
25.ว่าที่รต.สมภูมิ คะสุวรรณ	บ้านวังมน (นักวิจัยท้องถิ่น)

เริ่มประชุมเวลา 18.00 น.

วาระที่ 1 แจ้งเพื่อทราบ

- ตัวแทนในการจัดกิจกรรมมินิคอนเสิร์ตเพื่อระดมทุนเพื่อช่วยเหลือทีมอาสาสมัครเผ่าระวังช้างป่าภูหลวง กล่าวชี้แจงรายได้ที่ได้รับจากการระดมทุนเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2563

เงินสดหน้างานจากการเข้าชมมินิคอนเสิร์ต	11,017 บาท
เงินจากการประมูลเสื้อของน้องๆวงทันทสไหม	1,200 บาท
เงินที่บริจาคเข้าบัญชีวิสาหกิจฯ	5,405 บาท
รวมเป็นเงินที่ได้จากการระดมทุน	17,622 บาท
มีค่าใช้จ่ายในการจัดกิจกรรมดังนี้	
- ค่าอาหารรับรองนักดนตรี	900 บาท
- ค่าน้ำมันรถให้น้องๆวงทันทสไหม	500 บาท
- ค่าน้ำค่าไฟสถานที่จัดกิจกรรม	300 บาท
- ค่าจ้าง อพปร. 2 คน	600 บาท
- ค่าจ้างคนงานช่วยเตรียมสถานที่	300 บาท
- ค่าอุปกรณ์ไฟ	395 บาท
รวมค่าใช้จ่ายที่ใช้ในการจัดกิจกรรม	2,995 บาท
ดังนั้นคงเหลือเงินที่ได้จากการระดมทุน	$17,622 - 2,995 = 14,627$ บาท

วาระที่2 หาแนวทางในการบริหารเงินที่ได้จากการระดมทุนร่วมกัน

เนื่องจากเงินที่จากการระดมทุนมาที่คงเหลือสุทธิ 14,627 บาท เป็นเงินที่ระดมมาเพื่อเอาไว้ช่วยเหลือทีมอาสาเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวง เช่น ค่าน้ำมัน ค่าอาหาร ค่าเครื่องดื่ม รวมถึงในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ที่จะนำมาใช้ในการเฝ้าระวัง โดยมีทีมอาสาเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวง ทั้งหมด 5 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านวังมน บ้านน้ำคู้ บ้านไร่สุขสันต์ บ้านสวนปอและบ้านแก่งบง จึงมีข้อเสนอกันว่า ให้ตั้งคณะกรรมการทำงานและนำเงินเข้าฝากบัญชี เป็นบัญชีกลางของกลุ่ม ใช้ชื่อว่า **อาสาสมัครเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวง** โดยแบ่งเงินเป็น 2 ส่วนคือ เงินที่นำฝากเข้าบัญชีและเงินสดกันไว้เป็นเงินสำรองจ่าย

-เงินนำฝากบัญชี 10,000 บาท

-เงินสดกันไว้สำรองจ่าย 4,627 บาท

ในที่ประชุมมีมติเห็นชอบให้ตั้งคณะกรรมการทำงานและนำเงินเข้าฝากบัญชีเป็นเงินกองกลางของกลุ่ม เมื่อหมู่บ้านใดต้องการใช้เงินก็นำเรื่องเข้าที่ประชุม ถ้าคณะกรรมการเห็นชอบสมควรอนุมัติก็ทำการเบิกจ่ายเงินให้หมู่บ้านนั้น

วาระที่3 เลือกคณะกรรมการทำงาน

โดยได้ผลโหวตในที่ประชุมดังนี้

ประธานนายอำนาจ พันชา		ผู้ใหญ่บ้านสวนปอ
รองประธาน	นายชุมพล กุณแสน	ผู้ใหญ่บ้านวังมน (นักวิจัยท้องถิ่น)
	นายสงกา ศรีชมพู	ผู้ใหญ่บ้านไร่สุขสันต์
	นายสมาน คณะแพง	บ้านแก่งบง
	นายประจัญ เพียสุระ	บ้านน้ำคู้
เลขานุการ	นายบังอร มะดาศรี	บ้านสวนปอ
เหรัญญิก	นางสาวอริสา คัมภีรานนท์	บ้านวังมน (นักวิจัยท้องถิ่น)
ฝ่ายประสานงานและประชาสัมพันธ์		
	ว่าที่รต.สมภูมิ คะสุวรรณ	บ้านวังมน (นักวิจัยท้องถิ่น)
	นายยนต์มา ชามนตรี	ผู้ใหญ่บ้านหมู่1
	นายสมยศ บุตรตา	บ้านไร่สุขสันต์
	นายคำปน ผาทองทิ	บ้านสวนปอ

สมาชิกที่เหลือให้เป็น กรรมการ

วาระที่3 ผู้มีอำนาจในการเบิกถอน

มติที่ประชุมเห็นชอบ ให้รายชื่อต่อไปนี้เป็นผู้มีอำนาจทำการเบิกถอน

1.นายอำนาจ พันชา	ประธาน
2.นายชุมพล กุนแสน	รองประธาน (นักวิจัยท้องถิ่น)
3.นางสาวอริสา คัมภีรานนท์	เหรัญญิก (นักวิจัยท้องถิ่น)

โดยให้มีอำนาจเบิกถอน 2 ใน 3

วาระที่4 เรื่องอื่นๆ

ในประชุมมีความเห็นตรงกันว่า จะมีการจัดกิจกรรม ทำโปรงเทียมให้ช้างที่ห้วยหินลับ ในวันที่ 21 มกราคม 2563 โดยจะนำทีมอาสาเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวงและผู้ทีประสงค์จะไปช่วยทำโปรงเทียม เข้าไปช่วยกันทำโดยจะทำหนังสือถึงหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวงในลำดับต่อไป

ปิดประชุมเวลา 20.00 น.

นางสาวอริสา คัมภีรานนท์
ผู้จัดบันทึกรายงานการประชุม
(นักวิจัยท้องถิ่น)

จำนวนทีมอาสาสมัครเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวง		
อำเภอภูหลวง		
จังหวัดเลย		
หมู่บ้าน	ตำบล	จำนวน(คน)
บ้านวังมน	ภูหอ	17
บ้านน้ำคู้	ภูหอ	11
บ้านศรีอุบล	ภูหอ	1
บ้านหนองบัวน้อย	ภูหอ	3
บ้านหนองบัว	ภูหอ	4
บ้านหนองบง	ภูหอ	1
บ้านไร่สุขสันต์	เลยวังไลย์	15
บ้านสวนปอ	แก่งศรีภูมิ	19
บ้านหนองขอนแก่น	แก่งศรีภูมิ	10
รวม		81

ภาพที่ 20 การตรวจติดตามผลจากการจำลองการฟื้นฟูแหล่งที่อยู่อาศัยของช้างป่า โดยทีมพี่เลี้ยงนักวิจัย

กิจกรรมย่อย 4.2 การประเมินประสิทธิภาพในการปรับปรุงดินที่อยู่อาศัยของช้างป่าร่วมกับชุมชน ร่วมจัดกิจกรรมเติมโป่งให้ช้างและปลูกพืชดึงดูด(มะม่วงป่า/กระบก)สำหรับช้างป่าภูหลวง โดยมีนายอำเภอภูหลวงได้เดินทางมาร่วมกิจกรรมครั้งนี้ด้วย พร้อมทั้ง หัวหน้าส่วนราชการ , ผู้นำชุมชน และชุดจิตอาสาเผ่าระวังช้างป่า

สถานที่ ณ พื้นที่บริเวณหลังหน่วยพิทักษ์ป่าห้วยหินลับ บ้านศรีเจริญ ตำบลเลยวังไสย์
อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย

วันที่ วันที่ 15 สิงหาคม 2563

ผู้เข้าร่วม จำนวน 57 คน

กระบวนการที่ใช้

การลงมือปฏิบัติจริงแบบมีส่วนร่วมระหว่างผู้นำชุมชนและชาวบ้านภายใต้สมมุติฐานที่ชุมชนตั้งข้อสังเกตว่าหากมีการจัดการและฟื้นฟูพื้นที่เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่ามีความพร้อมช้างจะไม่ออกมารบกวนชาวบ้านผ่านกระบวนการเริ่มแรงร่วมใจเสริมโป่งเทียมเพื่อช้างป่า โดยการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนมุมมองเรื่องพื้นที่ที่เหมาะสมแก่ช้างป่าและให้ความรู้เรื่องปัจจัยที่ใช้ในการดำรงชีวิตของช้างป่า แหล่งน้ำ แหล่งอาหารและโป่งที่เหมาะสม กับผู้นำชุมชน

ภาพที่ 21 การลงมือปฏิบัติจริงแบบมีส่วนร่วมระหว่างผู้นำชุมชนและชาวบ้าน

รายชื่อผู้เข้าร่วมจัดกิจกรรมเติมโป่งให้ช้างและปลูกพืชดึงดูด
(มะม่วงป่า/กระบก) สำหรับช้างป่าภูหลวง
วันที่ 15 สิงหาคม 2563

ณ พื้นที่บริเวณหลังหน่วยพิทักษ์ป่าห้วยหินลับ บ้านศรีเจริญ ตำบลเลยวังไสย์ อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย
ภายใต้โครงการการพัฒนากระบวนการจัดการร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาช้างป่าออกนอกพื้นที่อนุรักษ์บนพื้นฐานงานวิจัย
เพื่อท้องถิ่นรอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง จังหวัดเลย

ลำดับ	ชื่อ	ชื่อ	ตำแหน่ง	ชื่อ	ชื่อ
1	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ
2	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ
3	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ
4	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ
5	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ
6	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ
7	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ
8	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ
9	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ
10	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ

ลำดับ	ชื่อ	ชื่อ	ตำแหน่ง	ชื่อ	ชื่อ
1	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ
2	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ
3	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ
4	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ
5	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ
6	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ
7	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ
8	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ
9	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ
10	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ	นายวิชาญ น้อยคำ

กิจกรรมย่อย 4.3 การประเมินประสิทธิภาพในการปรับปรุงถิ่นที่อยู่อาศัยของช้างป่าร่วมกับชุมชน

ร่วมแลกเปลี่ยนแผนการฟื้นฟูและการจัดการถิ่นอาศัยของช้างป่าที่มีประสิทธิภาพเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวงแบบมีส่วนร่วมครั้งที่ 3 ร่วมกับผู้นำชุมชน(ผู้ว่าราชการจังหวัดเลย ท่านชัยวัช เนียมสิริและนายอำเภอ กำนันผู้ใหญ่บ้าน)

สถานที่	ณ พื้นที่บริเวณหลังหน่วยพิทักษ์ป่าห้วยหินลับ บ้านศรีเจริญ ตำบลเลยวังไสย์ อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย
วันที่	วันที่ 23 พฤศจิกายน 2563
ผู้เข้าร่วม	จำนวน 52 คน

กระบวนการที่ใช้

การลงมือปฏิบัติจริงแบบมีส่วนร่วมระหว่างผู้นำชุมชนและชาวบ้านภายใต้สมมติฐานที่ชุมชนตั้งข้อสังเกตว่าหากมีการจัดการและฟื้นฟูพื้นที่เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่ามีความพร้อมช้างจะไม่ออกมารบกวนชาวบ้านผ่านกระบวนการเริ่มแรงร่วมใจเสริมโป่งเทียมเพื่อช้างป่า โดยการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนมุมมองเรื่องพื้นที่ที่เหมาะสมแก่ช้างป่าและให้ความรู้เรื่องปัจจัยที่ใช้ในการดำรงชีวิตของช้างป่า แหล่งน้ำ แหล่งอาหารและโป่งที่เหมาะสม กับผู้นำชุมชน

ภาพที่ 22 การลงมือปฏิบัติจริงแบบมีส่วนร่วมระหว่างผู้นำชุมชนและชาวบ้าน

รายชื่อผู้เข้าร่วมกิจกรรมการประเมินประสิทธิภาพในการปรับปรุงถิ่นที่อยู่อาศัยของช่างป่าร่วมกับชุมชน ร่วมแลกเปลี่ยนแผนการฟื้นฟูและการจัดการถิ่นอาศัยของช่างป่าที่มีประสิทธิภาพเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวงแบบมีส่วนร่วม ครั้งที่ 3 ร่วมกับผู้นำชุมชน(ผู้ว่าราชการจังหวัดเลย ท่านชัยวัช เนียมสิริและนายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน)

วันที่ 23 พฤศจิกายน 2563

ณ พื้นที่บริเวณหลังหน่วยพิทักษ์ป่าห้วยหินลับ บ้านศรีเจริญ ตำบลเลยวังไสย์ อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย

1. นายอุดม สมศรี	บ้านหนองบัวน้อย
2. นายวิรัตน์ อุดมบูรณ์	บ้านหนองบัวน้อย
3. นายบรรลพ สุขสมบูรณ์	บ้านหนองบัวน้อย
4. นายสุริยัน พันสอน	บ้านหนองบัวน้อย
5. นายเรืองฤทธิ์ น้อยคำ	บ้านหนองบัวน้อย
6. นานนรงค์ พิศการ	บ้านหนองบัวน้อย
7. นายคำหวาน ชาศรีรา	บ้านหนองบัวน้อย
8. นายยศ อินทร์ตาโครต	บ้านหนองบัวน้อย
9. นายนายประจัญ เพียสุระ	บ้านหนองบัวน้อย
10. นายสิทธิ์ แสงชวน	บ้านหนองบัวน้อย
11. นายอุทา อุ่กันหา	บ้านหนองบัวน้อย
12. นายบุญรอด จำปีพรหม	บ้านน้ำคู้
13. นายชำนาญ กล้าเกล้า	บ้านน้ำคู้
14. นายนิคม พันสมิต	บ้านน้ำคู้
15. นายแบน วังหิน	บ้านน้ำคู้
16. นายลีลา สุพรม	บ้านน้ำคู้
17. นายบุญเทียน โช้หาง	บ้านน้ำคู้
18. นายไสว มีแก้ว	บ้านวังมน
19. นายสุรียา กฤษณะ	บ้านวังมน
20. นายวิไลวรรณ ทาวงษ์	บ้านวังมน
21. นายชุมพล กุณแสน	บ้านวังมน (ทีมนักวิจัยท้องถิ่น)
22. นายสมภูมิ คະสุวรรณ	บ้านวังมน (ทีมนักวิจัยท้องถิ่น)
23. นางสาวอริสา คัมภีรานนท์	บ้านวังมน (ทีมนักวิจัยท้องถิ่น)
24. นายพจน์ พรหมมาวัน	โครงการช่างภูหลวงฯ
25. นายสาธิต ราชสี	โครงการช่างภูหลวงฯ
26. นาศิริวัฒน์ แก้วบุญทา	โครงการช่างภูหลวงฯ
27. นายเมฆ พรหมมูล	โครงการช่างภูหลวงฯ

28.นายนิคม บุชบก	โครงการช้างภูหลวงฯ
29.นายวิโรจน์ คำทอน	โครงการช้างภูหลวงฯ
30.นายวิชิต นันทบุตร	โครงการช้างภูหลวงฯ
31.นายวีรพงษ์ นันทบุตร	โครงการช้างภูหลวงฯ
32.นายธวัชชัย ชันดี	โครงการช้างภูหลวงฯ
33.นายวิรัตน์ โพแก้ว	โครงการช้างภูหลวงฯ
34.นายวัชร ธรรมสอน	โครงการช้างป่าภูหลวงฯ
35.นายมนตรี ลงลา	บ้านวังมน
36.นายสมปอง ช่างคำ	บ้านวังมน
37.นางมาลี บุชบา	บ้านหนองบัวน้อย
38.นายเด่นพงษ์ พันธุ์กล้า	โครงการช้างภูหลวงฯ
39.นายอำนาจ พันชา	บ้านแก่งศรีภูมิ
40.นายเรืองศรี จันทรเต็ม	บ้านแก่งศรีภูมิ
41.นายละมิตร มาลาศรี	บ้านสวนปอ
42.นายสำราญ โยธานวล	บ้านสวนปอ
43.นายสัมพันธ์ พิลาทูห์	บ้านสวนปอ
44.นายไชยา บามา	บ้านโพนงาม
45.นายพงษ์ศักดิ์ ผาไธย์	บ้านโพนงาม
46.นางนุชรินทร์ บุญชิต	สถานีวิจัยสัตว์ป่าภูหลวง
47.นายสถาพร ทองปิ่น	สถานีวิจัยสัตว์ป่าภูหลวง
48.นายพสุธร เพชรไพร	สถานีวิจัยสัตว์ป่าภูหลวง
49.นายสุรเดช พรหมวิเศษ	สถานีวิจัยสัตว์ป่าภูหลวง
50.นายนพพร จุตตะโน	สถานีวิจัยสัตว์ป่าภูหลวง
51.นายอรุณ ทานิสุทธิ์	สถานีวิจัยสัตว์ป่าภูหลวง
52.นายณกต ลานทะจันทร์	สถานีวิจัยสัตว์ป่าภูหลวง

กิจกรรมที่ 5 การสร้างความรู้ความเข้าใจกิจกรรมชุดเฝ้าระวังช้างป่าในระดับผู้นำและร่วมสะท้อนปัญหาและประเมินสถานการณ์ร่วมกัน

กระบวนการที่ใช้ การเสริมศักยภาพนักวิจัยท้องถิ่น โดยการรวบรวมข้อมูลสถานการณ์ช้างป่า/ข้อเสนอแนะในอาชีพทางเลือกที่จะลดผลกระทบจากช้างป่าและการขอสนับสนุนเครื่องมือและวัสดุการเฝ้าระวังช้างป่าจากผู้ว่าราชการจังหวัด

ผลลัพธ์ที่ได้

1. ผู้ว่าราชการจังหวัดอนุมัติเงินทุนอำเภอละ 50,000 บาทเพื่อใช้เป็นทุนการจัดซื้ออุปกรณ์ของชุดเฝ้าระวังช้างป่า
2. นายอำเภอภูหลวง จังหวัดเลย มีคำสั่งแต่งตั้งราษฎรเพื่อเป็นอาสาเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวง
3. จัดทำข้อเสนอโครงการอาชีพทางเลือกให้กับชุมชนที่ประสบปัญหาช้างป่าให้นายอำเภอนำไปพิจารณาช่วยเหลือตามความเหมาะสม

ภาพที่ 23 พี่เลี้ยงและนักวิจัยท้องถิ่นพร้อมเครือข่ายเข้าพบท่านผู้ว่าราชการจังหวัดเลยนายชัยวัฒน์ ชื่นโกสุม

ภาพที่ 24 พี่เลี้ยงและนักวิจัยท้องถิ่นร่วมติดตามปัญหาช้างป่าในชุมชนกับท่านผู้ว่าราชการจังหวัดเลยนายชัยวัฒน์ ชื่นโกสุมและนายอำเภอภูหลวง จังหวัดเลย นายพงษ์ธนนต์ ปัญญาประชุม

กิจกรรมที่ 6 การพัฒนาศักยภาพนักวิจัยท้องถิ่นในเรื่องอาชีพทางเลือกเมื่อประสบปัญหาช้างป่า โดยการประสานงานของทีมพี่เลี้ยงนักวิจัยท้องถิ่นโดยประสานงานให้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์(ธกส.)

จัดประชุม การปฏิบัติงานเฝ้าระวังช้างป่าและกำหนดรูปแบบแนวทางการทำงานเฝ้าระวังช้างป่าร่วมกัน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด รวมทั้งได้รับฟังแนวนโยบายและแนวทางพัฒนาอาชีพในพื้นที่ที่ประสบปัญหาช้างป่า จากผู้แทนธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) จังหวัดเลย

สถานที่ สำนักงานโครงการฟื้นฟูพืชอาหารช้างป่าภูหลวงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
บ้านน้ำค้อ ตำบลทรายขาว อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2563 เวลา 08.30น.-16.30 น.

ผู้เข้าร่วม จำนวน 59 คน

กิจกรรมย่อย 6.1 นักวิจัยท้องถิ่นและชุดเฝ้าระวังช้างป่าพบธกส.

ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านบ้านวังมน หมู่ที่ 5

ตำบลภูหอ อำเภอกุหลอง

จังหวัดเลย 4220

วันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2563

เรื่อง ขอรับการสนับสนุนอาชีพทางเลือกให้กับชาวบ้านที่ประสบภัยจากปัญหาช้างป่าภูหลวงออกนอกพื้นที่

เรียน นายอำเภอกุหลอง

- เอกสารแนบ
1. รายงานการประชุมเรื่องอาชีพทางเลือก
 2. รายชื่อชาวบ้านที่ต้องการรับการสนับสนุนอาชีพทางเลือก
 2. สำเนาบัตรประจำตัวประชาชนและสำเนาทะเบียนบ้าน

ปัญหาช้างป่าภูหลวงเข้ามาในพื้นที่หมู่บ้านวังมน ทำลายพืชผลทางการเกษตรและทรัพย์สินชาวบ้านวังมน ตั้งแต่ปลายสิงหาคม ๒๕๖๑ จนถึงปัจจุบัน ส่งผลให้ชาวบ้านมีความเดือดร้อนไม่สามารถประกอบอาชีพทางการเกษตรได้ตามปกติเนื่องจากช้างป่ายังคงวนเวียนอยู่ในพื้นที่ทำกิน ทำให้ชาวบ้านขาดรายได้และมีหนี้สินค้ำชำระเป็นจำนวนมาก จึงได้มีการเรียกประชุมชาวบ้านเพื่อสำรวจความต้องการในการประกอบอาชีพเสริมหรืออาชีพทางเลือกเพื่อให้ชาวบ้านสามารถมีรายได้เข้ามาใช้จ่ายในครอบครัวได้ โดย ชาวบ้านอยากเลี้ยงกระบือ ไก่ไข่ ไก่พื้นเมือง ปลูกผักหวาน และเพาะเห็ด

ดังนั้นจึงได้รวบรวมรายชื่อชาวบ้านที่ต้องการรับการสนับสนุนอาชีพทางเลือกเพื่อส่งข้อมูลมาทางอำเภอกุหลองเพื่อช่วยจัดหาหรือประสานงานส่วนงานที่สามารถเข้ามาให้ข้อมูลและส่งเสริมสนับสนุนชาวบ้านในลำดับต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้การสนับสนุนจัดหาอาชีพทางเลือกให้ชาวบ้าน

ขอแสดงความนับถือ

(นายชุมพล กุนแสน)

ผู้ใหญ่บ้านบ้านวังมน

เรื่องอาชีพ(ธกส.)และเข้าใจในบริบทของชุมชนอย่างถ่องแท้ ทั้งในเรื่องปัญหาหนี้สิน การกู้ยืมเพื่อการเกษตร โดยนักวิจัยท้องถิ่นและชุดเฝ้าระวังข้างป่าสะท้อนปัญหาเรื่องอาชีพปัจจุบันที่มีผลต่อรายได้เนื่องจากข้างป่า และแลกเปลี่ยนเรียนรู้อาชีพทางเลือกอื่นเพื่อเบี่ยงเบนความสนใจของข้างป่าและลดแรงดึงดูดให้เข้ามาในพื้นที่ชุมชน โดยธกส.เป็นทั้งแหล่งพิจารณาเงินทุนกู้ยืมทางการเกษตร การดูแลการส่งออกตลาดร่วมประเมินวิเคราะห์สถานการณ์ในพื้นที่

ผลลัพธ์ที่ได้ นักวิจัยท้องถิ่นและชุดเฝ้าระวังข้างป่าได้เปิดใจและเปิดมุมมองในการเรียนรู้อาชีพทางเลือกและช่องทางการประกอบอาชีพเมื่อประสบปัญหาจากข้างป่าและรวบรวมรายชื่อและสร้างกลุ่มเพื่อดำเนินงานเรื่องนี้ต่อไป

ภาพที่ 25 นักวิจัยท้องถิ่นและชุดเฝ้าระวังข้างป่า พบธกส.

กิจกรรมย่อย 6.2 อาชีพทางเลือก ลดพืชดึงดูด

กระบวนการที่ใช้ การลงพื้นที่จริงเพื่อเยี่ยมชมแปลงทดลองอาชีพทางเลือกของนักวิจัยท้องถิ่นตำบลทรายขาว อำเภอสว่างพูน จังหวัดเลย นายประไพโร ฝาโลย ประชุมย่อยการเรียนรู้ในการปรับเปลี่ยนอาชีพจากการทำสวนยางและการทำนาข้าวโดยในอดีตข้างป่าจะเข้ามากินข้าวในแปลงของเกษตรกรจนไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ เกษตรกรได้รับความรู้และสนับสนุนจากกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชในการใช้รั้วรังผึ้งเพื่อป้องกันพื้นที่เกษตรจากข้างป่า โดยสถานีวิจัยสัตว์ป่าภูหลวงและได้รับความรู้เรื่องการปลูกผักหวานเพื่อเป็นพืชเศรษฐกิจมูลค่าสูงเป็นอาชีพทางเลือกอีกหนึ่งช่องทาง

ผลลัพธ์ที่ได้

1. เกิดกลุ่มเครือข่ายอาชีพทางเลือกผู้ประสบภัยจากข้างป่า
2. เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการเฝ้าระวังตนเองจากข้างป่า

ภาพที่ 26 การลงพื้นที่เพื่อเยี่ยมชมแปลงทดลองอาชีพทางเลือกของนักวิจัยท้องถิ่นตำบลทรายขาว อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย นายประไพร ฝาโลย

รายชื่อชาวบ้านที่ต้องการขอรับการสนับสนุนเรื่องอาชีพทางเลือก
บ้านวังมน หมู่ที่ 5 ตำบลภูหอ อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย

เลี้ยงกระบือ	เลี้ยงโค	เลี้ยงไก่ไข่/ไก่พื้นเมือง	ปลูกผักหวาน	เพาะเห็ดนางฟ้า/เห็ดขอนขาว	เลี้ยงโค
1.นายประสิทธิ์ ธรรมกุล	1.นางสาวกรอง แก้ว เตโช	1.นายประยุทธ สีหาโคตร	1.นายสุริยา กฤษณา	1.ว่าที่ร้อยตรีสม ภูมิ คະສຸວຽນ	1.นางสาวกรอง แก้ว เตโช
2.นายวิระศักดิ์ คำพังภู	2.นายสันติ ขวัญแจ่ม	2.นายเนตร น้อยต่ำ	2.นางสาว พรพรรณ จันทเขต	2. นายเจริญ ดวงวันดี	2.นายสันติ ขวัญแจ่ม
3. นายเทิดศักดิ์ โมศิริ	3.นายชาติชาย แสหนาม	3.นางคำพัน น้อยดี	3.นายเลิศชาย น้อยต่ำ	3. นางทองแดง พวงอำไพ	3.นายชาติชาย แสหนาม
4.นายสุริยา กฤษณา	4.นางบุญมี ดงสงคราม	4.นายบุญ น้อยต่ำ	4.นายจบ เกษทองมา	4. นายจบ เกษทองมา	4.นางบุญมี ดงสงคราม
5.นายเลิศชาย น้อยต่ำ	5.นายปรีชา เวชกามา	5. นายสุริยา กฤษณา			5.นายปรีชา เวชกามา
6.นายเจริญ ดวงวันดี	6.นายสุรพล บุตรตากดี	6. นางสาว พรพรรณ จันทเขต			6.นายสุรพล บุตรตากดี
7.นายมนตรี ลงลา	7.นายคุณ เหลาลา	7.นายบัณฑิต บุญตาสุทธิ			7.นายคุณ เหลาลา
8.นายอนุเบศ พันเงิน	8.นายวินัย อินธิราช	8 นายเลิศชาย น้อยต่ำ			8.นายวินัย อินธิราช
9.นายด้อย อวสานต์		9.นายเจริญ ดวงวันดี			
10.นายถาด อวสานต์		10. นายจบ เกษทองมา			
11.นายสายันท์ ราษฎร์		11.นายมนตรี ลงลา			
12.นายสุรพล บุตรตากดี		12.นายบัณฑิต สายพันธ์			
13.นายคุณ เหลาลา					
14.นายวินัย อินธิราช					

กิจกรรมย่อยที่ 6.3 แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้นำชุมชนจากอำเภอบ้านนังस्ता เรื่องการใช้รั้วรั้งผึ้งป้องกันช้างป่า ณ แปลงเกษตรกรต้นแบบ อำเภอกุหลอง จังหวัดเลย และพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงาน เรื่องการเฝ้าระวังช้างป่ากับทีมนักวิจัยท้องถิ่น นายสมภูมิ คະสุวรรณ เกษตรกร นักวิจัยท้องถิ่นบ้านวังมน ,นางสาวอริสา คัมภีรานนท์ เกษตรกร นักวิจัยท้องถิ่นบ้านวังมน และนายชุมพล กุนเสน ผู้ใหญ่บ้านบ้านมน ตำบลภูหอ อำเภอกุหลอง จังหวัดเลย นักวิจัยท้องถิ่นบ้านวังมน

สถานที่ บ้านวังมน ตำบลภูหอ อำเภอกุหลอง จังหวัดเลย

วันที่ 15 มกราคม 2563 เวลา 08.30น.-15.30 น.

ผู้เข้าร่วมจำนวน 17 คน

กระบวนการที่ใช้ การสร้างความรู้ความเข้าใจในการเรียนรู้ร่วมกันผ่านการแลกเปลี่ยนสถานการณ์ชุมชนอื่นๆที่ได้รับปัญหาช้างป่าเช่นกันเป็นการถ่ายทอดเรื่องราวแบบเพื่อนบอกเพื่อน เพราะตามแนวคิดของชุมชนคิดว่าหน่วยงานราชการที่เข้ามาร่วมแก้ปัญหาจะทำงานช้าและไม่เข้าใจปัญหาในพื้นที่และแก้ไขแบบไม่ต่อเนื่อง

ผลลัพธ์ที่ได้ นักวิจัยท้องถิ่นเข้าใจและได้เรียนรู้บทเรียนการเฝ้าระวังช้างป่าและการแก้ไขปัญหาผ่านชุมชนที่ประสบปัญหามากกว่า15ปี การลงมือแก้ปัญหาที่ชุมชนก่อน การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ปัญหาที่ดีคือทางออกของการปรับเปลี่ยนเพื่อเรียนรู้ร่วมกันช้างป่าดังเห็นได้จากการเลือกอาชีพเสริมที่ลดแรงดึงดูดช้างป่าและลดการปลูกพืชที่ดึงดูดช้างป่าเข้ามาในพื้นที่ทันที

ภาพที่ 27 แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้นำชุมชนจากอำเภอบ้านนังस्ता เรื่องการใช้รั้วรั้งผึ้งป้องกันช้างป่า ณ แปลงเกษตรกรต้นแบบ อำเภอกุหลอง จังหวัดเลย

กลุ่มอาสาเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวง

อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย 42230

วันที่ 30 เดือน มกราคม 2563

เรื่อง ขอรับการสนับสนุนอุปกรณ์และเครื่องอำนวยความสะดวกที่จะใช้ในการออกปฏิบัติงานเฝ้าระวัง ช้างป่าภูหลวง

เรียน นายอำเภอภูหลวง

- เอกสารแนบ
1. รายการที่จะขอรับการสนับสนุนจากภาครัฐที่จะมาช่วยในการออกปฏิบัติหน้าที่ในการเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวงของกลุ่มอาสาสมัครเฝ้าระวังช้างอำเภอภูหลวง
 2. รายการที่จะขอรับการสนับสนุนจากภาครัฐที่จะมาช่วยในการออกปฏิบัติหน้าที่ในการเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวงของกลุ่มอาสาสมัครเฝ้าระวังช้างอำเภอวังสะพุง
 3. รายชื่ออาสาสมัครเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวง
 4. รายงานการประชุมการแต่งตั้งคณะกรรมการทำงานของกลุ่มอาสาเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวง

สืบเนื่องจากปัญหาช้างป่าภูหลวงออกมานอกพื้นที่และได้เข้าทำลายพืชผลทางการเกษตรและที่อยู่อาศัยของชาวบ้านรวมถึงทำร้ายชีวิตชาวบ้านแล้ว 1 ราย เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นระยะเวลาที่ยาวนานตั้งแต่ปลายเดือน สิงหาคม 2561 จนถึงปัจจุบัน โดยพื้นที่ที่ได้รับความเดือดร้อนจากช้างป่า ประกอบไปด้วย บ้านวังมน บ้านน้ำคู้ บ้านปากอ่าง บ้านหนองบัวน้อย ตำบลภูหอ, บ้านสวนปอ บ้านหนองขอนแก่น ตำบลแก่งศรีภูมิ, บ้านอุมมะนาว บ้านแก่งบง ตำบลหนองคัน, บ้านบ้านไร่สุขสันต์ บ้านศรีเจริญ ตำบลเลยวังไสย์ อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย รวมไปถึงอำเภอวังสะพุง ตำบลทรายขาวและตำบลเขาลอง ชาวบ้านได้ปกป้องและป้องกันไม่ให้ช้างป่าเข้ามาทำลายพืชผลทางการเกษตรของตนเองมาโดยตลอด จนได้มีการจัดตั้งกลุ่มอาสาเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวงขึ้นโดยเป็นการเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวงร่วมกับเจ้าหน้าที่ของทางภาครัฐแต่ในส่วนการออกปฏิบัติงานของกลุ่มชาวบ้านเองที่เป็นอาสาสมัครไม่มีอุปกรณ์เสริมอื่นใดเพื่อมาช่วยในการอำนวยความสะดวกในการออกปฏิบัติงานเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวงจึงส่งผลให้บางครั้งการติดต่oprสานงานกันล่าช้าและบางครั้งเมื่อมีการเฝ้าระวังในช่วงกลางคืนช่วงช้างข้ามถนน วิสัยทัศน์ในการมองเห็นน้อยก็ส่งผลให้เกิดอันตรายได้ทั้งคนที่เฝ้าระวังและประชาชนที่เดินทางผ่านเส้นทางที่มีช้างป่าอยู่

ดังนั้นทางกลุ่มอาสาเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวงจึงมีความจำเป็นต้องมีอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อช่วยให้การออกปฏิบัติการเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวงมีประสิทธิภาพมากขึ้น

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้การสนับสนุนอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับกลุ่มอาสาเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวง

ขอแสดงความนับถือ

ว่าที่ร้อยตรี

(สมภูมิ คะสุวรรณ)

ฝ่ายประสานงานและประชาสัมพันธ์

ปฏิบัติงานแทนประธานกลุ่มอาสาสมัครเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวง

นักวิจัยท้องถิ่น

รายการที่จะขอรับการสนับสนุนจากภาครัฐที่จะมาช่วยในการออกปฏิบัติหน้าที่
ในการเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวง อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย

(4 หมู่บ้านหลักๆ ได้แก่ บ้านวังมน บ้านน้ำคู้ บ้านสวนปอและบ้านไร่สุขสันต์)

1.วิทยุสื่อสาร (วอแดง)	หมู่บ้านละ	5	ตัว
2.ไฟสปอร์ตไลท์ติดรถ	หมู่บ้านละ	2	ตัว
3.หัวไฟส่องสว่าง	หมู่บ้านละ	5	หัว
4.เสื้อสะท้อนแสง	หมู่บ้านละ	3	ตัว
5.ไฟไซเรน	หมู่บ้านละ	2	ตัว
6.กล้องส่องทางไกล	หมู่บ้านละ	2	ตัว
7.บัตรประจำตัวอาสาสมัครฯ			ทุกคน
8.เสื้อทีมหรือชุดปฏิบัติงานอาสาสมัครฯ			ทุกคน
9.ประกันชีวิตอาสาสมัครฯ			ทุกคน

รายการที่จะขอรับการสนับสนุนจากภาครัฐที่จะมาช่วยในการออกปฏิบัติหน้าที่
ในการเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

1.อาวุธปืน	จำนวน	5	กระบอก
2.ไฟสปอร์ตไลท์ติดรถ	จำนวน	2	ตัว
3.หัวไฟ	จำนวน	5	หัว
4.ไฟไซเลน	จำนวน	2	ตัว
5.ไฟโซล่าเซลล์	จำนวน	5	ดวง
6.วิทยุสื่อสาร(วอแดง)	จำนวน	5	ตัว
7.ถังน้ำแข็งใหญ่	จำนวน	1	ถัง
8.กล้องถ่ายรูป	จำนวน	1	ตัว
9.กล้องส่องทางไกล	จำนวน	2	ตัว

กิจกรรมย่อย 6.4 แลกเปลี่ยนเรียนรู้อาชีพทางเลือกลดแรงดึงดูดช้างป่าโดยเครือข่ายราษฎรอาสาเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวงกับผู้นำชุมชน

สถานที่ บ้านวังมน (ไร่ธาราสวรรณ) ตำบลภูหอ อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย

วันที่ วันที่ 23 พฤศจิกายน 2563

ผู้เข้าร่วม จำนวน 52 คน

กระบวนการที่ใช้ นำเสนอสถานการณ์ รูปแบบและแนวทางการทำงานของเครือข่ายราษฎรอาสาเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวงให้ผู้เฝ้าระวังในระดับจังหวัดให้รับทราบและเข้าใจในสถานการณ์ที่ถูกต้องและทันเหตุการณ์โดยท่านผู้ว่าราชการจังหวัดเลย(นายชัยธวัช เนียมศิริ)การลงพื้นที่เยี่ยมชม เรียนรู้ ทำความเข้าใจและให้ข้อคิดในการทำงานแก้ปัญหาในระดับชุมชนร่วมกับผู้นำชุมชน นายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านที่ประสบปัญหารวมทั้งเครือข่ายราษฎรอาสาเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวง

ผลลัพธ์ที่ได้ 1.เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้นำชุมชนและชาวบ้านเรื่องการประกอบอาชีพทางเลือกและแนวทางแก้ไขปัญหามีช้างป่าในพื้นที่

2.ยกระดับเครือข่ายราษฎรอาสาเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวงเกิดความเข้มแข็งและเพิ่มองค์ความรู้เป็นแนวทางการเรียนรู้อยู่ร่วมช้างป่าอย่างยั่งยืนและเป็นผู้ประกอบการปรับเปลี่ยนอาชีพและการเฝ้าระวังในชุมชนต่อไป

ภาพที่ 28 แลกเปลี่ยนเรียนรู้อาชีพทางเลือกลดแรงดึงดูดช้างป่าโดยเครือข่ายราษฎรอาสาเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวงกับผู้นำชุมชน

กิจกรรมที่ 7 การจัดกิจกรรมพนักวิจัยท้องถิ่นและชุดเฝ้าระวังช้างป่าแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รูปแบบการเฝ้าระวังช้างป่าที่ปลอดภัย

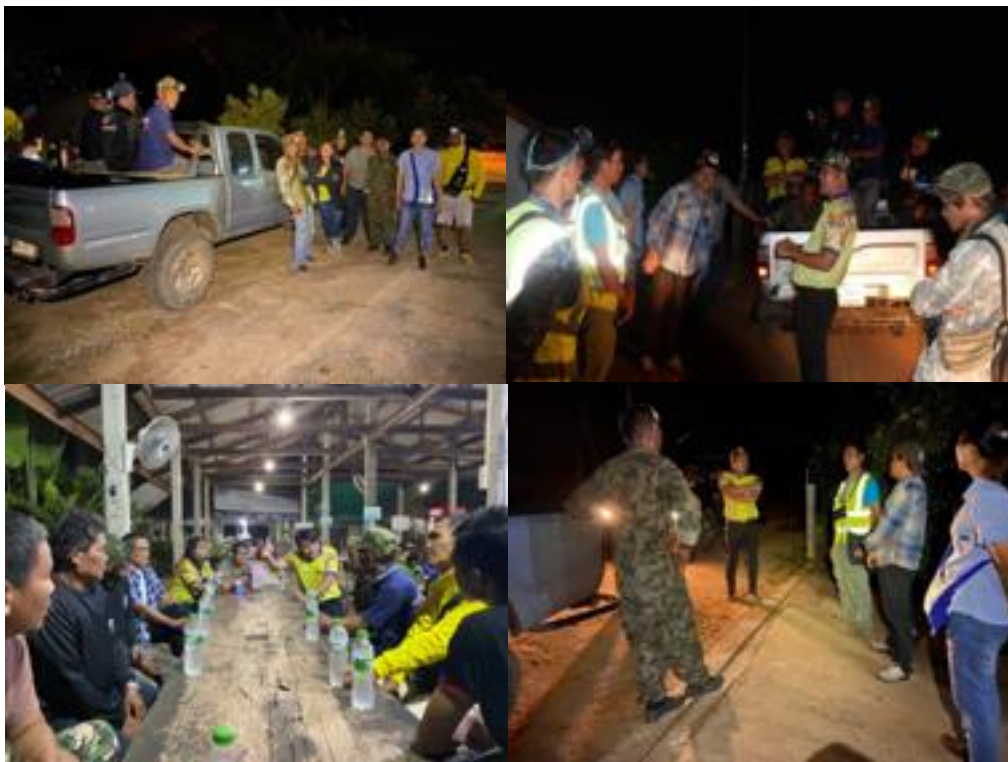
สถานที่ อำเภอวังน้ำเขียว, อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา

วันที่ วันที่ 25-27 กันยายน 2563

ผู้เข้าร่วม จำนวน 14 คน

กระบวนการที่ใช้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยพี่เลี้ยงนักวิจัยเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยน รูปแบบการเฝ้าระวังช้างป่าที่ปลอดภัยของทีมอาสาเฝ้าระวังช้างป่าเขาใหญ่ ลงพื้นที่และเข้าร่วมการปฏิบัติงานเฝ้าระวังช้างป่าภาคสนาม และสำรวจเส้นทาง ศึกษาสภาพพื้นที่ที่เกิดปัญหาจริง จำลองสถานการณ์

ผลลัพธ์ที่ได้ นักวิจัยท้องถิ่นและชุดเฝ้าระวังช้างป่าได้เปิดใจและเปิดมุมมองในการเรียนการเฝ้าระวังช้างป่าในอีกรูปแบบ ประเมินสถานการณ์ทำความเข้าใจในพื้นที่ที่มีปัญหาช้างป่าที่แตกต่างกันวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นอย่างมีส่วนร่วมในรูปแบบการเฝ้าระวังช้างป่าโดยไม่ใช้ความรุนแรง

ภาพที่ 29 ศึกษาดูงานรูปแบบการเฝ้าระวังช้างป่าวังน้ำเขียวโดยไม่ใช้ความรุนแรงที่ส่งผลกระทบต่อช้างป่า

ภาพที่ 30 ศึกษาแบบการเฝ้าระวังช้างป่าของวังน้ำเขียว และสำรวจเส้นทาง, พหุกิจกรรมช้างป่าร่วมกับชุดเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวงจังหวัดเลย, ชุดเฝ้าระวังช้างป่าเขาใหญ่(วังน้ำเขียว) และชุดเฝ้าระวังช้างป่าไต้หวัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ภาพที่ 31 แลกเปลี่ยนเรียนรู้รูปแบบการเฝ้าระวังของ3พื้นที่ชุดเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวงจังหวัดเลย, ชุดเฝ้าระวังช้างป่าเขาใหญ่(วังน้ำเขียว) และชุดเฝ้าระวังช้างป่าไต้หวัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

รายชื่อผู้เข้าร่วมกิจกรรมพนักวิจัยท้องถิ่นและชุดเฝ้าระวังช้างป่าแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รูปแบบการเฝ้าระวัง
ช้างป่าที่ปลอดภัย

ภายใต้โครงการการพัฒนากระบวนการจัดการร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาช้างป่าออกนอกพื้นที่อนุรักษ์บนพื้นฐาน
งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นรอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง จังหวัดเลย

วันที่ 25-27 กันยายน 2563

ณ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

กิจกรรมพนักวิจัยท้องถิ่นและชุดเฝ้าระวังช้างป่าแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รูปแบบการเฝ้าระวังช้างป่าที่ปลอดภัย ภายใต้โครงการ การพัฒนากระบวนการจัดการร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาช้างป่าออกนอกพื้นที่อนุรักษ์บนพื้นฐานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น รอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง จังหวัดเลย (สงวน)					
วันที่ ๒๕-๒๗ กันยายน ๒๕๖๓ ณ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา					
ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ที่อยู่	ตำแหน่ง	ลายเซ็น	เบอร์โทรศัพท์
๑	นายสุวิทย์ อ.สุพรรณ	๗๖ ๖.๕ ต.ทุ่งขาม อ.ชุมพวง	นายก อบจ.บุรีรัมย์		๐๙๖๖๖๖๖๖
๒	นาย อนุช อนุชวัน	๙๖ ๖.๕ ต.ทุ่งขาม อ.ชุมพวง	นายก อบจ.บุรีรัมย์		
๓	นาย อนุช อ.อนุช	๑๑ ๖.๕ ต.ทุ่งขาม อ.ชุมพวง	นายก อบจ.บุรีรัมย์		๐๙๖๖๖๖๖๖
๔	นาย อนุช อ.อนุช	๑๔ ๖.๕ ต.ทุ่งขาม อ.ชุมพวง	นายก อบจ.บุรีรัมย์		
๕	นาย อนุช อ.อนุช	๑๕ ๖.๕ ต.ทุ่งขาม อ.ชุมพวง	นายก อบจ.บุรีรัมย์		
๖	นาย อนุช อ.อนุช	๑๖ ๖.๕ ต.ทุ่งขาม อ.ชุมพวง	นายก อบจ.บุรีรัมย์		
๗	นาย อนุช อ.อนุช	๑๗ ๖.๕ ต.ทุ่งขาม อ.ชุมพวง	นายก อบจ.บุรีรัมย์		
๘	นาย อนุช อ.อนุช	๑๘ ๖.๕ ต.ทุ่งขาม อ.ชุมพวง	นายก อบจ.บุรีรัมย์		
๙	นาย อนุช อ.อนุช	๑๙ ๖.๕ ต.ทุ่งขาม อ.ชุมพวง	นายก อบจ.บุรีรัมย์		
๑๐	นาย อนุช อ.อนุช	๒๐ ๖.๕ ต.ทุ่งขาม อ.ชุมพวง	นายก อบจ.บุรีรัมย์		
๑๑	นาย อนุช อ.อนุช	๒๑ ๖.๕ ต.ทุ่งขาม อ.ชุมพวง	นายก อบจ.บุรีรัมย์		

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ที่อยู่	ตำแหน่ง	ลายเซ็น	เบอร์โทรศัพท์
๑๒	นาย อนุช อ.อนุช	๒๒ ๖.๕ ต.ทุ่งขาม อ.ชุมพวง	นายก อบจ.บุรีรัมย์		๐๙๖-๕๕๕๕๕๕
๑๓	นาย อนุช อ.อนุช	๒๓ ๖.๕ ต.ทุ่งขาม อ.ชุมพวง	นายก อบจ.บุรีรัมย์		๐๙๖-๕๕๕๕๕๕
๑๔	นาย อนุช อ.อนุช	๒๔ ๖.๕ ต.ทุ่งขาม อ.ชุมพวง	นายก อบจ.บุรีรัมย์		๐๙๖-๕๕๕๕๕๕
๑๕					
๑๖					
๑๗					
๑๘					
๑๙					
๒๐					
๒๑					
๒๒					
๒๓					
๒๔					

กิจกรรมที่ 8 สรุบทเรียน, ถอดบทเรียนจากการทำงานและจัดทำแผนการทำงานของทีมงานวิจัยร่วมกับ

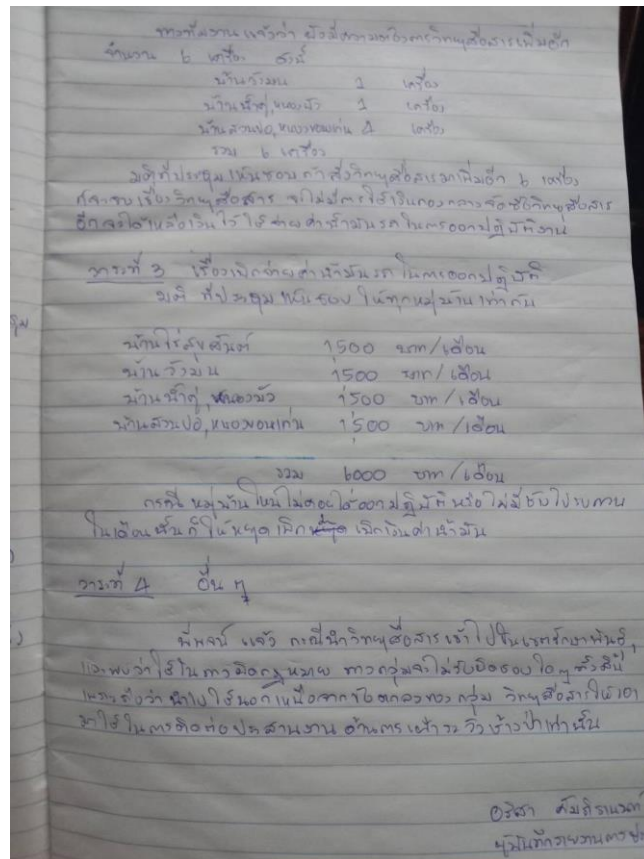
เครือข่ายราษฎรอาสาเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวง

กระบวนการที่ใช้ สรุบทเรียน, ถอดบทเรียนจากการทำงานและจัดทำแผนการทำงานของทีมงานวิจัยร่วมกับเครือข่ายราษฎรอาสาเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวงแบบมีส่วนร่วม เครือข่ายราษฎรอาสาเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวงได้มีประชุม ขอความคิดเห็นเครือข่าย ออกเสียงเพื่อจัดเป็นข้อกำหนดแนวทางการปฏิบัติงาน การบริหารจัดการ และการใช้เงินกองทุนเพื่อใช้ในการเฝ้าระวังช้างป่าอย่างสันติไม่ใช้ความรุนแรงโดยได้มีการ แต่งตั้งหัวหน้าชุดของแต่ละตำบลและกำหนดบทบาทหน้าที่ ขอความคิดเห็นเรื่องอุปกรณ์จำเป็นเร่งด่วนของทีมเช่น จัดซื้อไฟฉาย สีสระและวิทยุสื่อสาร เป็นต้น ให้กับทีมที่ออกทำงาน มีการจดบันทึก ประชุมประจำเดือนและลงชื่อปฏิบัติงานทุกครั้ง นอกจากนี้เครือข่ายราษฎรอาสาเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวงยังมีกิจกรรมเพื่อเพิ่มความสามัคคีภายในกลุ่มโดยใช้เงินกองทุนบางส่วนเพื่อใช้เป็นสวัสดิการการเจ็บป่วยและเสียชีวิตคนในครอบครัวของเครือข่ายฯ เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับทีม

ผลลัพธ์ที่ได้ เครือข่ายราษฎรอาสาเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวงได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ ขั้นตอนการปฏิบัติงาน ข้อห้าม ข้อควรระวังและแนวทางการสร้างความปลอดภัยอย่างยั่งยืนให้กับชุมชน โดยเครือข่ายแต่ละตำบลนำเสนอสถานการณ์ช้างป่าในพื้นที่ เรียนรู้เส้นทาง ทิศทางการเดินของช้างป่าและกำหนดขั้นตอนการเฝ้าระวัง ศึกษา จดบันทึกพื้นที่ พืชอาหารช้าง จำนวนช้างป่าให้เป็นข้อมูลสำคัญของแต่ละพื้นที่อย่างต่อเนื่องและเป็นปัจจุบัน การจัดทำสื่อออนไลน์เพื่อให้เกิดการแจ้งข่าวประชาสัมพันธ์แลกเปลี่ยนพูดคุยในเครือข่ายฯ และสังคม

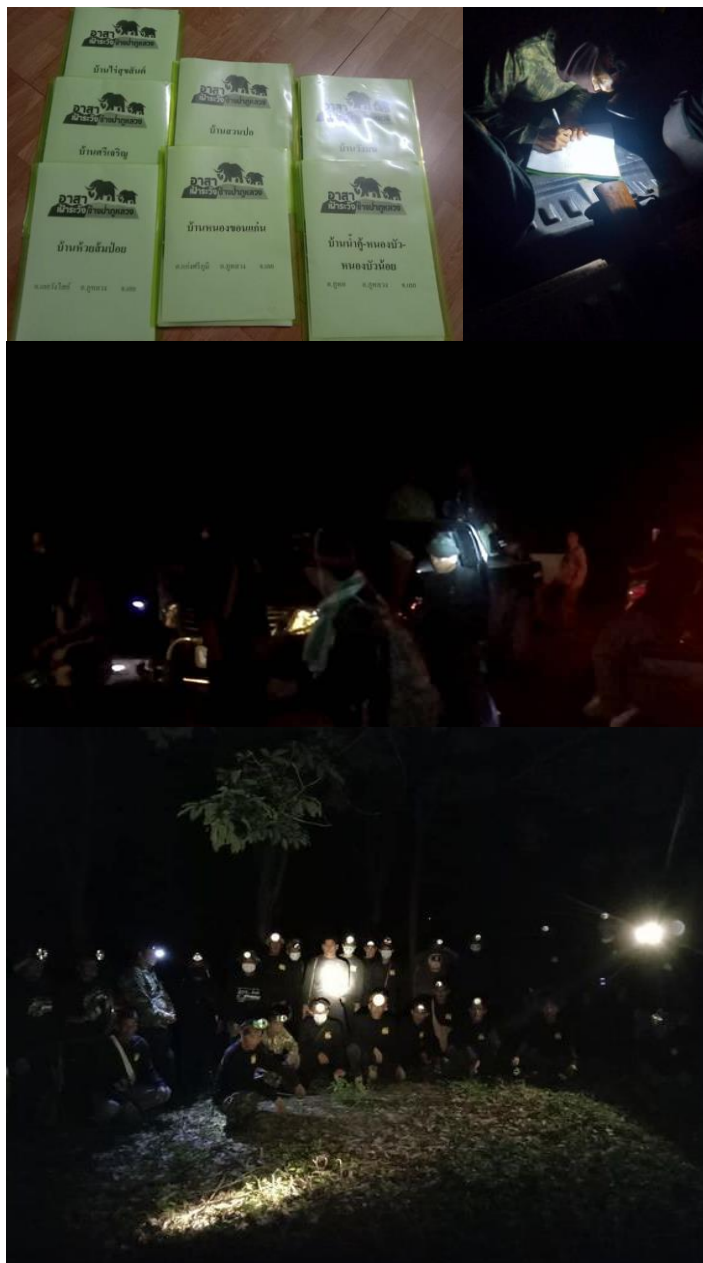
ภาพที่ 32 สรุปบทเรียน, ถอดบทเรียนจากการทำงานและจัดทำแผนการทำงานของทีมนักวิจัยร่วมกับเครือข่ายราษฎรอาสาเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวง

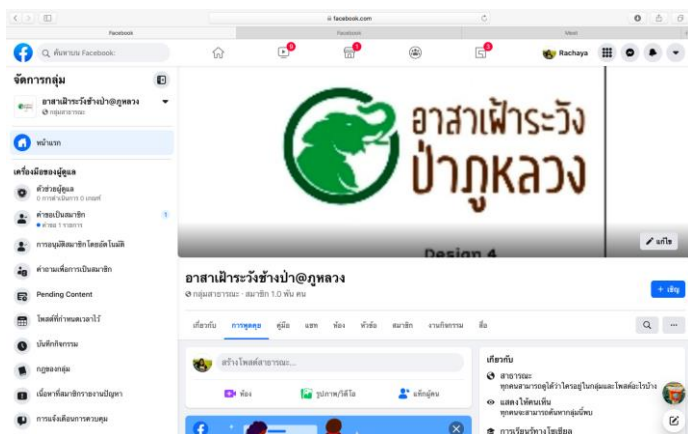
ภาพที่ 33 สรุปการประชุมของเครือข่ายราษฎรอาสาเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวง

ภาพที่ 34 การจัดสรรอุปกรณ์การเฝ้าระวังช้างป่าอย่างสันติไม่ใช้ความรุนแรงให้กับเครือข่าย
ราษฎรอาสาเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวง

ภาพที่ 35 การทำงานของเครือข่ายราษฎรอาสาเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวง

ภาพที่ 36 สื่อออนไลน์ของเครือข่ายราษฎรอาสาเผ่าระวังช้างป่าภูหลวง

ภาพที่ 37 ขั้นตอนเฝ้าระวังและกำหนดทิศทางช้างป่าใกล้ชุมชน

ถอดบทเรียนการจัดตั้งชุดอาสาเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวง

1. รับฟังและเรียนรู้สถานการณ์ปัจจุบันกับชุมชน(Currently Elephant situation study)

- ประเมินสถานการณ์ร่วมกับชุมชนอย่างใกล้ชิด
- สร้างเครือข่ายความรู้ช้างป่าระหว่างเจ้าหน้าที่กับผู้นำชุมชนและชาวบ้านที่ประสบปัญหา
- วางแผนและออกแบบแผนการแก้ปัญหาาร่วมกัน
- ประเมินและสรุปข้อมูลปัญหาในพื้นที่(จำนวนช้างป่า, เส้นทางช้างป่าในชุมชน, แหล่งอาหารดึงดูดช้างป่าในชุมชน, พฤติกรรมช้างป่า)

2. จัดตั้งชุดเฝ้าระวังช้างป่า โดยนำเรื่องเสนอให้เป็นระดับนโยบายของจังหวัดที่ประสบภัยช้างป่า :Smart Elephant Guard.

- คัดเลือกสมาชิกอาสาเฝ้าระวังช้างป่า(ใบสมัคร.รับทราบเงื่อนไข)
- สร้างมาตรฐานการเฝ้าระวัง (Standrad Monitoring)
 - หลักสูตร (พฤติกรรมช้างป่า, เฝ้าระวังช้างป่า)
 - ฝึกอบรม(ใบประกาศหรือใบรับรองการผ่านการฝึกอบรม โดยผู้นำชุมชนให้เป็นผู้ช่วยเจ้าพนักงานของรัฐ)

- ฝึกฝนและทดสอบเพื่อสร้างทีม (คัดเลือกผู้ปฏิบัติงานได้จริง)
- เพิ่มทักษะ เรียนรู้ ถอดบทเรียน
- กำหนดเครื่องมือและอุปกรณ์ที่จำเป็นเบื้องต้น
- กำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงาน ข้อห้าม ข้อควรระวัง

3. จัดตั้งศูนย์แจ้งเหตุและเฝ้าระวังช้างป่า(Elephant Center)

- เตือนภัยในพื้นที่ (Arae arlert)
- ข้อตกลงขอบเขตการดูแลพื้นที่ที่ประสบภัยกับช้างป่า(ขึ้นทะเบียนเกษตรกร, พื้นที่การเกษตร)
- ทิศทาง(แผนที่)การเคลื่อนที่ของช้าง(Elephant route map), ขอบเขตการแก้ปัญหา
- สร้างความปลอดภัย(Safety First): ให้กับช้างป่า,ชุมชน,เจ้าหน้าที่
- แจ้งเตือนเชิงรุก (Area alert) แผนที่แปลงเกษตรและทิศทางการเคลื่อนที่ของช้างป่า
- ให้ความรู้ชุมชนและเจ้าหน้าที่อย่างต่อเนื่อง
- กองทุนอาสาเฝ้าระวังช้างป่า
- ประกันชีวิตอาสาเฝ้าระวังช้างป่า
- สวัสดิการอาสาเฝ้าระวังช้างป่า
- ค่าชดเชบ

สถานีวิจัยสัตว์ป่าภูหลวง

ภาพที่ 38 ถอดบทเรียนการจัดตั้งชุดอาสาเฝ้าระวังช้างป่าภูหลวง

ภาคผนวก

ประวัติทีมนักวิจัย

หัวหน้าโครงการ และนักวิจัยร่วมโครงการชื่อ-สกุล (ภาษาไทย) : นายจิรัชย์ อาคะจักรตำแหน่งปัจจุบัน (ในชุมชน/ทางวิชาการ/ราชการ) : นักวิทยาศาสตร์ชำนาญการพิเศษสถานที่ติดต่อ (ที่อยู่ทำงาน) : สถานีวิจัยสัตว์ป่าภูหลวง ตำบลท่าศาลา อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย 42160โทรศัพท์ - โทรสาร -โทรศัพท์มือถือ 092-4535256 E-mail : jirachai_57@hotmail.comสถานที่ติดต่อ (ที่บ้าน) : 62 หมู่ 2 ตำบลคึมชาต อำเภอนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น 40190โทรศัพท์ - โทรสาร -

ประวัติการศึกษา (ปริญญาตรี-เอก ; สาขา และสถาบัน)

ปริญญาตรี สาขาการจัดการลุ่มน้ำ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ปริญญาโท สาขาการจัดการป่าไม้ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาระงานในปัจจุบัน (งานประจำที่ได้รับมอบ)

ดำรงตำแหน่งหัวหน้าสถานีวิจัยสัตว์ป่าภูหลวง งานที่ได้รับมอบ ปฏิบัติงานสำรวจและทำแผนที่หัวหน้าโครงการวิจัยโดยมีโครงการวิจัยที่ได้รับมอบทั้งหมด 3 โครงการ

งานวิจัยที่ได้รับมอบ (กำลังดำเนินงาน) (ชื่อโครงการ แหล่งทุน และระยะเวลาดำเนินการ)

1.โครงการสำรวจสำรวจความหลากหลายชนิดของสัตว์ป่าภายหลังจากการฟื้นฟูสภาพป่าต้นน้ำเสื่อมสภาพ
กรณีศึกษา: เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง ระยะเวลาดำเนินการ 3 ปี (2562-2564) แหล่งเงินทุน กองทุนสนับสนุนการวิจัย
แห่งชาติ2.โครงการวิจัย สำรวจติดตามและการแก้ไขปัญหาช้างป่าออกนอกพื้นที่อนุรักษ์ กรณีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า
ภูหลวง จังหวัดเลย ระยะเวลาดำเนินการ 1 ปี (2562) แหล่งเงินทุน กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช 3.
โครงการจัดอบรมส่งเสริมและให้ความรู้ในการทำรั้ววังผึ่ง ระยะเวลาดำเนินการ 1 ปี (2562) แหล่งเงินทุน กรมอุทยาน
แห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช

ผลงานที่ผ่านมา (ถ้ามี)

ก. ผลงานวิจัย (ชื่อผลงาน ปีที่รับทุน แหล่งทุน ตำแหน่งในงานวิจัย)

1.โครงการการใช้รั้ววังผึ่งเพื่อป้องกันพื้นที่เกษตรจากการทำลายของช้างป่า ปี 2558 แหล่งเงินทุน สำนักงาน
คณะกรรมการส่งเสริมการวิจัยแห่งชาติ ตำแหน่งหัวหน้าโครงการวิจัย2.โครงการการสร้างต้นแบบเพื่อการเรียนรู้การใช้รั้ววังผึ่งป้องกันพื้นที่เกษตรและที่อยู่อาศัยจากช้างป่า
ปี 2560 แหล่งเงินทุน สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการวิจัยแห่งชาติ ตำแหน่งหัวหน้าโครงการวิจัย

3.โครงการสำรวจประชากรโครงสร้างประชากรและการใช้ประโยชน์ของช้างป่ากลุ่มป่าภูเขียว-น้ำหนาว พ.ศ.
2557

ข. ผลงานวิจัยที่นำไปใช้ประโยชน์ (ต่อสาธารณะ, ชุมชน, กลุ่มเกษตรกร ฯลฯ)

1.โครงการเสริมศักยภาพของเกษตรกรต้นแบบการใช้รั้ววังฝึ่งป้องกันพื้นที่เกษตรและที่อยู่อาศัยจากช้างป่า
อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี

2.โครงการ
จัดตั้งศูนย์เรียนรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้การใช้รั้ววังฝึ่งป้องกันพื้นที่เกษตรและที่อยู่อาศัยจากช้างป่า

3.โครงการขยายผลต้นแบบการใช้รั้ววังฝึ่งเพื่อป้องกันพื้นที่เกษตรและที่อยู่อาศัยจากช้างป่า

4.โครงการสำรวจติดตามช้างป่าออกนอกพื้นที่ป่าอนุรักษ์ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง จังหวัดเลย

ค. ผลงานอื่น ๆ เช่น บทความ หนังสือ สิทธีบัตร ฯลฯ

1.หนังสือคู่มือองค์ความรู้ในการถ่ายทอดเทคโนโลยีการใช้รั้ววังฝึ่งป้องกันช้างป่า

2.คู่มือในการเฝ้าระวังผลักดันช้างป่า

ง. รางวัลผลงานวิจัยที่ได้รับ

-

จ. ผลงานในเชิงการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

-

ประวัตินักวิจัย

1. ชื่อ (ภาษาไทย) นางรชยา อาคะจักร
(ภาษาอังกฤษ) Ms.Rachaya Arkajag

2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 3 479900212895

3.ตำแหน่งปัจจุบัน นักวิจัย

4. หน่วยงานที่อยู่ติดต่อได้พร้อมโทรศัพท์และโทรสารสถานีวิจัยสัตว์ป่าภูหลวง ตู้ปณ.10 ต.ท่าศาลา อ.ภู
เรือ จ.เลย 42160 โทรศัพท์ 093-659-1454

E-mail: rachayapom57@gmail.com

5. ประวัติการศึกษา

ปีที่จบ	ระดับ	อักษรย่อ	สาขา	วิชาเอก	ชื่อสถาบัน	ประเทศ
---------	-------	----------	------	---------	------------	--------

การศึกษา	ปริญญา	ปริญญา				
2544	ปริญญาตรี	วท.บ.	วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การอาหาร	วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหาร	ม.เกษตรศาสตร์	ไทย
2551	ปริญญาโท	วท.ม.	เทคโนโลยีการอาหาร	เทคโนโลยีการอาหาร	ม.ขอนแก่น	ไทย

สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชา

- พัฒนาผลิตภัณฑ์อาหาร, วิทยาการหลังการเก็บเกี่ยว, ผลิตภัณฑ์นมอบ
- นักวิจัยเรื่องร้ว้งผึ้งป้องกันช้างป่า
- การจัดการผลผลิตจากผึ้งและผลิตภัณฑ์
- พืชอาหารช้างป่าและพฤติกรรมช้างป่า

ทีมวิจัย

ชื่อ-สกุล นายยุทธนา วงศ์โสภ

วัน เดือน ปี เกิด วันศุกร์ ที่ 24 กันยายน 2519

ภูมิลำเนา 1 บ้านนาหอ หมู่ที่ 2 ตำบลนาหอ อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย 42120

ที่อยู่ปัจจุบัน 342/100 บ้านเอื้ออาทร หมู่ที่ 7 ตำบลเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเลย 42000

เบอร์โทร. 081-9742564

ประวัติการศึกษา

พ.ศ.2562 ปริญญาเอก ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขายุทธศาสตร์การพัฒนา
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

พ.ศ.2553 ปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา
มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

พ.ศ.2548 ปริญญาตรี สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ.2543 ประกาศนียบัตรวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พ.ศ.2542 วิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม
สถาบันราชภัฏเลย

ประวัติการทำงาน

พ.ศ.2551-ปัจจุบัน - ผู้ประสานงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดเลย (พี่เลี้ยง)

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดเลย

พ.ศ.2549 - เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการพื้นที่โครงการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำอย่างมีส่วนร่วม
ของชุมชนในประเทศไทยและลุ่มแม่น้ำโขงประจำจังหวัดเลย

สำนักงานกองทุนสัตว์ป่าโลกสากล สำนักงานประเทศไทย (WWF)

ร่วมกับมูลนิธิเลยเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืน

พ.ศ.2549

- นักวิจัยท้องถิ่น ภายใต้โครงการประสานความร่วมมือเพื่อ

ขับเคลื่อนนโยบายเมื่อน้ำอยู่ ชุมชนน้ำอยู่ สถาบันชุมชน

ท้องถิ่นพัฒนาร่วมกับมูลนิธิไท,สำนักงานคณะกรรมการ

พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

พ.ศ.2548

- หัวหน้างานส่งเสริมองค์กรชุมชนและเกษตรยั่งยืน มูลนิธิเลยเพื่อการอนุรักษ์

และพัฒนาอย่างยั่งยืน

พ.ศ.2547

- ผู้ประสานงานโครงการพัฒนาศักยภาพเยาวชนกับการฟื้นฟูป่าต้นน้ำป่าสัก

ธนาคารโลก (World Bank) Small Grants Program, ประชาคมจังหวัดเลย

- เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการโครงการวิจัยและพัฒนาชีวิตสาธารณะ ท้องถิ่นน้ำอยู่ ประชาคมจังหวัดเลย

โครงการวิจัยและพัฒนาชีวิตสาธารณะท้องถิ่นน้ำอยู่ จังหวัดเลย ร่วม สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (LDI)

**ตารางสรุปกิจกรรมดำเนินงานภายใต้โครงการพัฒนาระบบการจัดการร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาช้างป่าออกนอกพื้นที่อนุรักษ์
บนฐานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นรอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง**

กิจกรรม	ช่วงเวลา	กระบวนการ	ผลลัพธ์	ปัญหาอุปสรรค	ผู้รับผิดชอบ
<u>ขั้นเตรียมทีมวิจัยและ สร้างความเข้าใจชุมชน</u>					
1.จัดประชุมแลกเปลี่ยน ความรู้และทำความเข้าใจ ระหว่างชุมชนและทีมวิจัย ท้องถิ่นเพื่อสร้างทีมการแก้ไข ปัญหาช้างป่าออกนอกพื้นที่	31 ตุลาคม 2562 ศาลา SML บัสน วังมนตำบลภูหอ อำเภอกุหลอง จังหวัดเลย	สร้างความรู้ความเข้าใจเรื่อง สถานการณ์ช้างป่าในชุมชน และความรู้พื้นฐานช้างป่าโดย จัดรูปแบบการประชุมแบบมี ส่วนร่วมโดยใช้ประวัติศาสตร์ ชุมชนเรื่องการพบเจอช้างป่า	1.กำหนดหน้าที่การเฝ้าระวัง ช้างป่า 2.ทีมเฝ้าระวังช้างป่า 2ตำบล คือตำบลภูหอและตำบล ทรายขาว	เนื่องจากสถานการณ์ของแต่ละ พื้นที่มีปัญหาไม่เท่ากัน การ สร้างทีมและการดำเนินงานจะ ขาดความต่อเนื่องในพื้นที่ที่มี ปัญหาน้อย	พี่เลี้ยงนักวิจัย นักวิจัยท้องถิ่น ที่ปรึกษาโครงการวิจัย
2.ติดตามและรวบรวมข้อมูล ช้างป่าที่ออกมาในพื้นที่ชุมชน ให้เป็นปัจจุบัน	ตุลาคม พ.ศ.2562-ปัจจุบัน ตำบลภูหอ อำเภอกุหลอง จังหวัดเลย	สำรวจอย่างมีส่วนร่วมกับ นักวิจัยท้องถิ่น	1.จำนวนประชากรช้างป่าที่ ออกมาในพื้นที่ชุมชน 2.ชนิดพืชอาหารของช้างป่าที่ หากินในพื้นที่ชุมชน 3.เส้นทางการเคลื่อนที่ของช้าง ป่า 4.การจำแนกช้างป่าที่ออกมา ในพื้นที่ชุมชนแบบรายตัว	การสำรวจอย่างมีส่วนร่วมไม่ สามารถปฏิบัติได้ในทุกครั้ง	พี่เลี้ยงนักวิจัย นักวิจัยท้องถิ่น
3.พัฒนาศักยภาพนักวิจัย ท้องถิ่น	ตุลาคม พ.ศ.2562-ปัจจุบัน ตำบลภูหอ อำเภอกุหลอง จังหวัดเลย	สำรวจอย่างมีส่วนร่วมกับ นักวิจัยท้องถิ่น	1.นักวิจัยท้องถิ่นสามารถ รายงานสถานการณ์ช้างป่า และพฤติกรรมให้กับชุมชนและ แจ้งเตือนในกลุ่มไลน์ได้		

กิจกรรม	เวลา/สถานที่	กระบวนการ	ผลลัพธ์	ปัญหาอุปสรรค	ผู้รับผิดชอบ
ขั้นเตรียมทีมวิจัยและสร้างความเข้าใจกับชุมชน					
3.พัฒนาศักยภาพนักวิจัยท้องถิ่น	ตุลาคม พ.ศ.2562-ปัจจุบัน ตำบลภูหอ อำเภอกุหลาบ จังหวัดเลย	สำรวจอย่างมีส่วนร่วมกับนักวิจัยท้องถิ่น	2.นักวิจัยท้องถิ่นเก็บข้อมูลและได้เรียนรู้ชนิดพืชอาหารช้างป่าในพื้นที่เกษตรของชุมชน	-	พี่เลี้ยงนักวิจัย นักวิจัยท้องถิ่น
ขั้นปฏิบัติการ					
1.จัดประชุมเพื่อศึกษาบริบท/สถานการณ์ช้างป่า แนวทางการเฝ้าระวังช้างป่าในพื้นที่ชุมชน	15 พฤศจิกายน 2562 องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านสามต้น อำเภอกุหลาบ จังหวัดเลย	สร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องสถานการณ์ช้างป่าในชุมชนและความรู้พื้นฐานช้างป่าโดยจัดรูปแบบการประชุมแบบมีส่วนร่วมโดยใช้ประวัติศาสตร์ชุมชนเรื่องการพบเจอช้างป่า	ชุมชนในพื้นที่เกิดความรู้ความเข้าใจ		พี่เลี้ยงนักวิจัย นักวิจัยท้องถิ่น
2.ติดตามการดำเนินงานชุดเฝ้าระวังช้างป่าและการพัฒนารูปแบบการเฝ้าระวังช้างป่า	พฤศจิกายน 2562-ปัจจุบัน	การร่วมปฏิบัติงานในพื้นที่และถอดบทเรียนจากชุมชนที่ประสบปัญหาช้างป่าออกนอกพื้นที่มาก่อน(ตำบลท่าเสา,ตำบลทรายขาว),ผู้นำชุมชนจากอำเภอบ้านนั้งสตา จังหวัดยะลา	สร้างความรู้เข้าใจพัฒนาศักยภาพชุดเฝ้าระวังช้างป่าในชุมชนและเรียนรู้บทเรียนจากพื้นที่ที่ประสบปัญหาช้างป่ามาก่อน	ด้วยสถานการณ์ช้างป่าในพื้นที่ตำบลภูหอ มีความตึงเครียด(ช้างป่าเสียชีวิต/คนเสียชีวิต)กระบวนการเรียนรู้ติดตามจึงเป็นไปด้วยความยากลำบากและไม่สามารถเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วได้บางกรณี	พี่เลี้ยงนักวิจัย นักวิจัยท้องถิ่น
3.ติดตามขั้นตอนการใช้และประสิทธิภาพรั้วไฟฟ้าเพื่อป้องกันช้างป่า	ธันวาคม 2562-ปัจจุบัน	การร่วมปฏิบัติงานในพื้นที่	การเรียนรู้การใช้รั้วไฟฟ้าและประสิทธิภาพรั้วไฟฟ้า	-	พี่เลี้ยงนักวิจัย นักวิจัยท้องถิ่น

กิจกรรม	เวลา/สถานที่	กระบวนการ	ผลลัพธ์	ปัญหาอุปสรรค	ผู้รับผิดชอบ
ขั้นปฏิบัติการ					
4. สร้างเครือข่ายการเฝ้าระวัง ช้างป่าในพื้นที่ชุมชนใกล้เคียง ระดมทุน	ธันวาคม 2562-ปัจจุบัน	การสร้างเครือข่ายชุดเฝ้าระวัง ช้างป่าให้ครอบคลุมพื้นที่ที่ช้าง ป่าเคลื่อนที่หากิน	1.เกิดชุดเฝ้าระวังช้างป่าโดย การขับเคลื่อนของนักวิจัย ท้องถิ่นเพิ่ม 3 ตำบล (ตำบลแก่งศรีภูมิ,บ้านไร่สุข สันต์,บ้านน้ำคู้) 2.ทุนสนับสนุนงานเฝ้าระวังช้าง ป่าในชุมชน	การรวมเครือข่ายอย่างรวดเร็ว ไม่ผ่านการคัดกรองส่งผลถึงการ เลือกใช้เครื่องมือการเฝ้าระวังที่ รุนแรงและไม่เหมาะสม	พี่เลี้ยงนักวิจัย นักวิจัยท้องถิ่น
5.ประสานงานผู้ว่าราชการ จังหวัดเลยและนายอำเภอภู หลวงร่วมประชุมและติดตาม สถานการณ์ในพื้นที่	ธันวาคม 2562	สร้างความรู้ความเข้าใจ สถานการณ์ช้างป่าและผล กระทบในพื้นที่	นำไปสู่การจัดทำแผนการ จัดการช้างป่าออกนอกพื้นที่ ระดับอำเภอและจังหวัด และเกิดการสนับสนุน งบประมาณ	-	พี่เลี้ยงนักวิจัย นักวิจัยท้องถิ่น
6. นำร่องปฏิบัติการฟื้นฟูและ การจัดการถิ่นอาศัยของช้างป่า ที่มีประสิทธิภาพเขตรักษาพันธุ์ สัตว์ป่าภูหลวงแบบมีส่วนร่วม	มกราคม 2563	เครือข่ายเฝ้าระวังช้างป่าและ อาสาสมัครในชุมชนร่วมศึกษา สภาพป่าในพื้นที่จริงและ ปฏิบัติการฟื้นฟูอย่างมีส่วนร่วม	เกิดความรู้ความเข้าใจเรื่องภัย คุกคาม พื้นที่ที่เหมาะสมและ พืชอาหารและแหล่งอาหารที่ ดึงดูดช้างป่าเปรียบเทียบกับทั้งใน พื้นที่ชุมชนและพื้นที่ในป่า	-	พี่เลี้ยงนักวิจัย นักวิจัยท้องถิ่น

กิจกรรม	เวลา/สถานที่	กระบวนการ	ผลลัพธ์	ปัญหาอุปสรรค	ผู้รับผิดชอบ
ขั้นปฏิบัติการ					
7. สร้างเครือข่ายการเรียนรู้อยู่ ร่วมข้างป่า อาชีพทางเลือก	กุมภาพันธ์ 2563	สร้างเครือข่าย กับธกส.ซึ่งองค์กรที่มีความ เกี่ยวข้องและสำคัญในเรื่อง ทุนและอาชีพของเกษตรกร ในพื้นที่	เกิดการประสานงานระหว่าง ชุมชนและสร้างความรู้ความ เข้าใจกับองค์กรที่สนับสนุนและ พัฒนาอาชีพ(ธกส.และศูนย์ ศึกษาพัฒนาการจัดการเขต รักษาพันธุ์สัตว์ป่าที่2 ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ	-	พี่เลี้ยงนักวิจัย นักวิจัยท้องถิ่น
8. นักวิจัยท้องถิ่นและชุดเฝ้า ระวังข้างป่าแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รูปแบบการเฝ้าระวังข้างป่าที่ ปลอดภัยวังน้ำเขียว นครราชสีมา	กันยายน 2563	แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างอาสา เฝ้าระวังข้างป่า3พื้นที่และ ศึกษาสภาพพื้นที่ สถานการณ์ แบบด้วยการลงพื้นที่จริงและ เข้าร่วมกิจกรรมที่เกิดขึ้นจริงใน พื้นที่	สร้างเครือข่ายเกิดการ ประสานงานและแลกเปลี่ยน เรียนรู้กันของ 3พื้นที่เพื่อมา ปรับใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดใน พื้นที่ตนเอง		พี่เลี้ยงนักวิจัย นักวิจัยท้องถิ่น
9. สร้างเครือข่ายการเรียนรู้อยู่ ร่วมข้างป่า อาชีพทางเลือก	พฤศจิกายน 2563	สร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกัน ระหว่างผู้นำและชาวบ้านผู้ ประสบปัญหาผ่านองค์ความรู้ เรื่องพฤติกรรมข้างป่าและ อาชีพที่เหมาะสมลดแรงดึงดูด ข้างป่า	เกิดความรู้ความเข้าใจใน สถานการณ์ปัจจุบัน พฤติกรรม ข้างป่า อาชีพของคนในชุมชน จนทำให้สามารถกำหนด ทิศทางแนวทางการแก้ปัญหา ด้านอาชีพในอนาคตให้กับ ชุมชนได้อย่างถูกต้องยั่งยืน		พี่เลี้ยงนักวิจัย นักวิจัยท้องถิ่น

กิจกรรม	เวลา/สถานที่	กระบวนการ	ผลลัพธ์	ปัญหาอุปสรรค	ผู้รับผิดชอบ
ขั้นปฏิบัติการ					
10. สรุปบทเรียน,ถอดบทเรียน จากการทำงานและจัดทำ แผนการทำงานของทีมนักวิจัย ร่วมกับเครือข่ายราษฎรอาสา เผ่าระวังช้างป่าภูหลวง	ธันวาคม 2563	จัดทำแผนการทำงานของทีมนักวิจัยร่วมกับเครือข่ายราษฎรอาสาเผ่าระวังช้างป่าภูหลวงแบบมีส่วนร่วม	ขั้นตอนการปฏิบัติงาน, ข้อตกลง ข้อบังคับในการร่วม ทีมของเครือข่าย		พี่เลี้ยงนักวิจัย นักวิจัยท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

- กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช. 2553. แผนการจัดการกลุ่มป่าภูเขียน้ำหนาว. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, กรุงเทพฯ.
- ธัญญา จันอาจ และวรรณรัช วังศ์กาฬสินธุ์. 2542. การสำรวจและศึกษาช้างป่าในป่าภูหลวง. สถานีวิจัยสัตว์ป่าภูหลวง, เลย.
- บุษบง กาญจนสาขา สมหญิง ทัพพิกรณ์ ศุภกิจ วินิตพรสวรรค์ อัมพรพิมล ประยูร และกมล แฝงบุบผา. 2553. สถานภาพของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมขนาดใหญ่ในประเทศไทย. กลุ่มงานวิจัยสัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, กรุงเทพฯ. 302 หน้า.
- มัทนา ศรีกระจ่าง และรองลาภ สุขมาสรวง. 2538. อุปนิสัยการกินพืชเป็นอาหารของช้างป่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง. รายงานการประชุมป่าไม้แห่งชาติประจำปี 2538. สำนักวิชาการ กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ.
- รองลาภ สุขมาสรวง. 2536. นิเวศวิทยาของช้างป่า (*Elephas maximus* Linnaeus, 1758) ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง จังหวัดอุทัยธานีและตาก. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ไสว วังหงษา. 2545. การสำรวจประชากรช้างป่าในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไนด้วยวิธีการนับตัวโดยตรง. ผลงานวิจัยและรายงานความก้าวหน้าของงานวิจัย ประจำปี 2545. กลุ่มงานวิจัยสัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, กรุงเทพฯ.
- 2546 ก. การศึกษาการเปลี่ยนแปลงประชากรช้างป่าในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน. ผลงานวิจัยและรายงานความก้าวหน้าของงานวิจัย ประจำปี 2546. กลุ่มงานวิจัยสัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, กรุงเทพฯ.
- 2546 ข. โครงสร้างประชากรช้างป่าในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน. ผลงานวิจัยและรายงานความก้าวหน้าของงานวิจัย ประจำปี 2546. กลุ่มงานวิจัยสัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, กรุงเทพฯ.
- 2546 ค. อัตราการย่อยสลายของมูลช้างป่า. ผลงานวิจัยและรายงานความก้าวหน้าของงานวิจัย ประจำปี 2546. กลุ่มงานวิจัยสัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, กรุงเทพฯ.
- ไสว วังหงษา และกัลยาณี บุญเกิด. 2547. เทคนิคการศึกษาช้างป่า. ผลงานวิจัยและรายงานความก้าวหน้าของงานวิจัย ประจำปี 2547. กลุ่มงานวิจัยสัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, กรุงเทพฯ.
- ไสว วังหงษา และคณะ. 2550 ก. ความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน. ผลงานวิจัยและรายงานความก้าวหน้าของงานวิจัย ประจำปี 2550. กลุ่มงานวิจัยสัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, กรุงเทพฯ.
- 2550 ข. เกณฑ์ความรุนแรงปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนและช้างป่าในประเทศไทย. ผลงานวิจัยและรายงานความก้าวหน้าของงานวิจัย ประจำปี 2550. กลุ่มงานวิจัยสัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, กรุงเทพฯ.

สมาคมอนุรักษ์สัตว์ป่า ประเทศไทย. 2550. เทคนิคการจัดการปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้าง. แสงเมืองการพิมพ์, กรุงเทพฯ.

สมหญิง ทัทพิกรณ์. 2550. การจัดการช้างป่าในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง จังหวัดเลย. ผลงานวิจัยและรายงานความก้าวหน้าของงานวิจัย ประจำปี 2550. กลุ่มงานวิจัยสัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, กรุงเทพฯ.

สมหญิง ทัทพิกรณ์ และสุธีร์ ลอยมา. 2551. การใช้ประโยชน์พื้นที่อาศัยของช้างป่า (*Elephas maximus* Linnaeus, 1758) ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง จังหวัดเลย. ผลงานวิจัยและรายงานความก้าวหน้าของงานวิจัย ประจำปี 2551. กลุ่มงานวิจัยสัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, กรุงเทพฯ.